

Katedra klasické filologie
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

**Typologický popis latiny a španělštiny s přihlédnutím k diachronnímu
aspektu**

Diplomová práce

Vypracovala: Bc. Aneta Richterová
Vedoucí diplomové práce: PhDr. Barbara Pokorná, Ph.D.
Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury, a že se její tištěná verze shoduje s verzí elektronickou.

.....

Chtěla bych poděkovat paní doktorce Barbaře Pokorné a paní magistře Petře Polákové za jejich cenné rady a připomínky.

OBSAH

ÚVOD	5
1 OTÁZKA JAZYKOVÉHO VÝVOJE	6
1.1 Vnější a vnitřní příčiny jazykových změn	6
2 OD LATINY KE ŠPANĚLŠTINĚ	9
2.1 Latina	9
2.2 Vulgární latina: prajazyk románských jazyků.....	9
2.2.1 Doklady vulgární latiny	12
2.3 Jazyková situace na Pyrenejském poloostrově	13
2.3.1 Pyrenejský poloostrov před příchodem Římanů	13
2.3.2 Období romanizace a vulgární latina v Hispánii.....	16
2.3.3 Vulgární latina v Hispánii	17
2.3.4 Pozdější latinský vliv na románské jazyky	19
2.4 K vývoji španělštiny	20
2.4.1 Období předliterárního vývoje	20
2.4.2 Období staré kastilštiny.....	22
2.4.3 Období klasické španělštiny.....	24
2.4.4 Období moderní španělštiny	25
2.4.5 Španělština mimo Pyrenejský poloostrov	26
3 METODOLOGIE	28
3.1 Jazyková typologie.....	28
3.1.1 Typologie Vladimíra Skaličky	29
3.2 Synchronní a diachronní přístup k jazyku.....	33
4 TYPOLOGICKÝ POPIS S PŘIHLÉDNUTÍM K DIACHRONNÍMU ASPEKTU. 36	
4.1 INDIKATIV FUTURA AKTIVA	36
4.1.1 Klasická latina.....	36
4.1.2 Úpadek a náhrada klasických tvarů.....	38
4.1.3 Vulgární latina.....	39
4.1.4 Románština a stará kastilština (do začátku 17. století)	40
4.1.5 Moderní španělština	43
4.1.6 Zhodnocení typologického posunu	44
4.2 KONDICIONÁL JEDNODUCHÝ	45
4.2.1 Klasická latina.....	45
4.2.2 Vulgární latina.....	45

4.2.3	Iberorománština a stará kastilština	47
4.2.4	Moderní španělština	49
4.2.5	Zhodnocení typologického posunu	50
4.3	GABELENTOVA SPIRÁLA	50
4.4	ŠPANĚLSKÉ SLOŽENÉ ČASY	52
4.4.1	Vznik složených časů	52
4.4.2	Okolnosti vzniku složených časů a jejich prosazení	52
4.4.3	Typologický popis s přihlédnutím k diachronii	53
4.4.4	Zhodnocení typologického posunu	70
4.5	PASIVUM	71
4.5.1	Klasická latina	72
4.5.2	Vulgární latina	74
4.5.3	Iberorománština a stará kastilština	77
4.5.4	Moderní španělština	83
4.5.5	Další možnosti vyjádření pasiva v dnešní španělštině:	87
4.5.6	Shrnutí	87
4.6	IZOLACE V SYNTETICKÝCH TVARECH	88
4.6.1	Klasická latina	88
4.6.2	Iberorománština a stará kastilština	89
4.6.3	Moderní španělština	90
4.6.4	Shrnutí	90
4.7	ŠPANĚLSKÉ SLOVESNÉ VAZBY	90
5	ZHODNOCENÍ TYPOLOGICKÉHO POSUNU	94
	ZÁVĚR	96
	RESUMÉ	97
	ANOTACE	98
	SEZNAM ZKRATEK	99
	SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY	101

ÚVOD

Nespornou výhodou románských jazyků při zkoumání jejich vývoje je možnost opírat se o znalost a doklady jejich prajazyka, kterým je latina. Předmětem této práce je typologický popis latiny a španělštiny s přihlédnutím k diachronnímu aspektu. Konkrétně se budeme zabývat synchronním typologickým popisem morfologie vybraných slovesných tvarů v jednotlivých obdobích jejich vývoje z latiny do španělštiny. Cílem práce je vybrané tvary nejen typologicky popsat, ale především také zhodnotit typologický posun, který nastal v průběhu jejich vývoje. Cílem této práce tedy není uceleně popsat slovesné systémy obou jazyků, ale poukázat aplikací metody Skaličkovy jazykové typologie na změny, ke kterým v průběhu vývoje došlo, a jejich typologický dopad na jazyk.

V úvodní části práce se budeme věnovat otázce jazykového vývoje a také se zaměříme na historický vývoj španělštiny, jejímž prajazykem je právě latina, konkrétně především latina vulgární. Proto se pokusíme vymezit pojem vulgární latiny a poukázat na její literární doklady a na rozdíly mezi touto variantou latiny a latinou klasickou, přičemž si všimneme také specifických rysů latiny na Pyrenejském poloostrově. Následně se zaměříme na další jazyky, které ovlivnily hispánskou latinu a španělštinu v průběhu jejího vývoje a to především v oblasti lexika. Pochopitelně si vymezíme také jednotlivá období vývoje španělštiny, případně i zde poukážeme na literární doklady.

V další části práce se budeme věnovat zvolené metodě jazykové typologie Vladimíra Skaličky, kde poukážeme na rozdíly jazykových typů, které Skalička stanovuje, a synchronnímu a diachronnímu přístupu k jazyku.

Jádrem práce pak bude samotný typologický popis morfologie vybraných slovesných tvarů v klasické i vulgární latině, iberorománštině a staré kastilštině a v dnešní moderní španělštině. Následovat bude zhodnocení typologického posunu a případně srovnání s Gabelentzovou teorií, která se zabývá typologickým vývojem jazyka. Zmíněný typologický popis pak bude případně doplněn doklady z originálních textů.

Závěrem práce se pokusíme o komplexní zhodnocení typologického posunu v návaznosti na analyzované tvary.

1 OTÁZKA JAZYKOVÉHO VÝVOJE

Každý živý jazyk se neustále vyvíjí. Jazyk jako celek je poměrně stálý, neustále však dochází k dílčím změnám v jednotlivých oblastech jazyka. Jednotlivé složky jazyka se však nevyvíjejí stejnou rychlostí, nestává se tedy, že by byl jazyk zcela nahrazen novým jazykovým útvarem. Za nejstabilnější část jazyka je považována jeho gramatická stránka, naopak nesnadněji dochází ke změnám lexikálním a hláskovým.¹

Příčiny jazykových změn jsou různé a ne vždy je možné na otázku příčiny některé změny jednoznačně odpovědět. V průběhu vývoje jazyka se střídají období, kdy se jazyk vyvíjí rychleji, nebo naopak pomaleji. Zatímco některé změny se neustále opakují, nebo jsou společné více jazykům, jiné se přihodí pouze v určité době a jazyce.²

Zatímco cílem historicko-srovnávací lingvistiky 19. století bylo stanovení jazykových změn, ke kterým v určité době došlo, na základě srovnávání jednotlivých stavů jazyka, otázkou příčin těchto jazykových změn se zabývala teprve strukturální lingvistika 20. století.³

1.1 Vnější a vnitřní příčiny jazykových změn

Na vývoj jazyka mají vliv jednak vnější okolnosti, tj. takové, které *stojí mimo daný jazyk*,⁴ a také okolnosti vnitřní, které *tkví uvnitř daného jazyka*.⁵

K vnějším příčinám řadíme především společensko-politickou situaci, vliv jiných jazyků a také vliv psychologie uživatelů daného jazyka.⁶

Za vznikem nebo prosazováním některých jazykových změn tedy stojí politické události, jako jsou válečné konflikty nebo v případě španělštiny například také zámořské objevy, a společenské uspořádání.

¹ Černý, 1996, s. 35

² Skalička, 1955, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. II. díl s. 700 - 704

³ Zavadil, 1998, s. 7

⁴ Zavadil, 1998, s. 19

⁵ Zavadil, 1998, s. 19

⁶ Zavadil, 1998, s. 19

Málokterý jazyk se vyvíjí nebo v minulosti vyvíjel v naprosté izolaci. Jednotlivé národy neustále přicházely do kontaktu s národy jinými, což mělo bezpochyby vliv také na jazyky daných národů.

Při prosazování jazykových změn hraje roli také psychologie uživatelů jazyka.⁷ Každou z jazykových změn nejdříve začíná několik jednotlivců, než se dostane do obecného užití v celém společenství. Mnohé změny často zůstávají v individuální rovině a v rovině společenství se nikdy neprosadí.⁸

*Vnitřní příčiny jazykových změn jsou ty, které vycházejí přímo ze systému daného jazyka, z jeho fungování.*⁹ Tyto změny spolu obvykle souvisí. To znamená, že jednou změnou se často provádí i druhá, nebo jedna změna vyvolává změnu další. Jazyk je složitý systém a jeho složky spolu navzájem souvisí. Tak mohou například změny hláskového charakteru vyvolat změnu morfologickou. Často také jedna změna vyrovnává nerovnováhu způsobenou jinou změnou. Mnohé změny v jazyce jsou analogické.¹⁰ *Analogický tvar je tvar podle obrazu jednoho či více jiných tvarů, který je v souladu s určitým pravidlem.*¹¹ Jedná se tedy o tendenci sjednocovat tvary. K vytvoření a pochopení takového analogického tvaru je vždy nutná znalost gramatiky daného jazyka.¹² Analogicky jsou často vyrovnávány nepravidelnosti způsobené hláskovými změnami. Proti analogickým změnám však často opět působí změny hláskové, které analogii narušují. Španělština například nejprve analogicky vyrovnala některé rozdíly v časování, které byly v latině běžné: namísto nepravidelných perfektních tvarů *scrīpsī, vīxī, perdidī* dnes máme ve španělštině tvary: *escribí, viví, perdí*. Hláskové změny však vytvořily ve španělštině rozdíly jiné: a tak nacházíme ve španělštině nepravidelnosti v přítomných tvarech *muevo – movemos, pierdo – perdemos*, tam kde v latině byly tvary pravidelné: *moveō – movēmus, perdō – perdimus*.¹³

⁷ Zavadil, 1998, s. 22

⁸ Saussure, 1996, s. 125

⁹ Zavadil, 1998, s. 23

¹⁰ Skalička, 1955, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. II. díl s. 702 - 704

¹¹ Saussure, 1996, s. 189

¹² Saussure, 1996, s. 193

¹³ Skalička, 1955, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. II. díl s. 702

Jazyk je tedy stálý a variabilní zároveň. Jeho stálost je patrná i v případech, kdy dochází ke změnám. Nově vzniklá varianta obvykle nějakou dobu koexistuje s variantou, kterou později v jazyce nahradí.¹⁴

Příčinou některých jazykových změn může být pochopitelně také působení více z výše uvedených vnitřních i vnějších okolností najednou, a to ať už jde o například o působení více vnějších okolností, nebo o potřebu přizpůsobení změny vyvolané působením některého z vnějších faktorů vnitřnímu systému jazyka.

Jak již bylo řečeno, prvky jednoho jazyka se vyvíjejí nerovnoměrnou rychlostí. Stejně tak se různou rychlostí vyvíjejí jednotlivé jazyky. Různá rychlost jazykového vývoje, daná rozdílným působením vnitřních i vnějších okolností v jazyce, je velmi dobře patrná například na geneticky příbuzných jazycích. Společným základem románských jazyků, jinak řečeno jejich protojazykem, je latina. Právě působením vnitřních i vnějších okolností se v jednotlivých oblastech latina rozrůžnila a postupem času se vyvinuly dnešní románské jazyky. Ty se však vyvíjely s různou intenzitou a tak dnes např. v moldavštině a rumunštině ještě nalezneme částečně zachovaný deklinační systém, který u ostatních románských jazyků nenajdeme. Hláskové změny zase nejvíce působily ve francouzštině.¹⁵

¹⁴ Skalička, 1955, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. II. díl s. s. 711

¹⁵ Zavadil, 1998, s. 14 - 15

2 OD LATINY KE ŠPANĚLŠTINĚ

2.1 Latina

Latinu řadíme k jazykům italickým, které pocházejí z indoevropského základu. Z oblasti Latia se, díky silnému politickému i kulturnímu vlivu Říma, pozvolně rozšířila na území celého Apeninského poloostrova, kde postupně nahradila ostatní italické jazyky, oštinu, umberštinu a falištinu, kterými se v daných oblastech mluvilo. Některé nápisy v Pompejích, které jsou psány oštinou, svědčí o tom, že ještě v roce 79 n. l., kdy byly Pompeje zničeny výbuchem Vesuvu, nebyla oština latinou zcela vytlačena a tyto dva jazyky v dané oblasti koexistovaly. S další expanzí Říma se latina rozšířila i mimo poloostrov.¹⁶

Stejně jako všechny přirozené jazyky měla i latina své varianty: sociální, diachronické (časové), diatopické (místní) i individuální. Například stanovení jednotlivých diatopických variant, lišících se podle oblasti výskytu, je však vzhledem k písemným dokladům poměrně obtížné, protože většina písemných památek je na všech územích psána klasickou latinou, která je na všech územích prakticky totožná. Poměrně jednotný jazyk literárních památek však v žádném případě neznamena, že by neexistovaly i jiné varianty jazyka, především jazyk hovorový. I když je obtížné stanovit chronologické limity vulgární latiny, je jasné, že existovala paralelně s latinou klasickou i dřívějšími a pozdějšími variantami latiny.¹⁷

2.2 Vulgární latina: prajazyk románských jazyků

Základem španělštiny, stejně jako ostatních románských jazyků, je vulgární latina. Románské jazyky proto bývají někdy označovány jako jazyky neolatinské.¹⁸

Vulgární latina je *soubor tendencí a inovací, které lze zpozorovat v užívání jazyka (až na výjimky v oblasti mluvené) latinsky mluvící populace, který byl jen nepatrně ovlivněn školskou nebo literární variantou jazyka.*¹⁹ Jedná se tedy o mluvenou podobu jazyka, kterou nelze ztotožňovat s latinou klasickou ani

¹⁶ Penny, 2006, s. 17 - 18

¹⁷ Penny, 2006, s. 19 - 21

¹⁸ Menéndez Pidal, 1973, s. 1

¹⁹ Penny, 2006, s. 20 (vlastní překlad)

s psanou latinou v době úpadku impéria a latinou středověkou, které se na klasickou ciceronskou latinu podobaly mnohem více.²⁰

Přestože se vulgární latina od psané klasické latiny a dalších variant latiny velmi lišila, stále se jednalo o varianty téhož jazyka, které měly mnoho společných rysů, v oblasti lexika, morfologie i syntaxe.²¹ I v románských jazycích tedy můžeme pozorovat vliv prvků, které se nacházely také v latině klasické. Samotná vulgární latina měla své místní, časové i sociální varianty a dala tak vznik celé skupině románských jazyků.

Od klasické latiny se vulgární latina lišila především častým užíváním opisných tvarů. Ve vulgární latině došlo k rozpadu deklinačního systému. Dnešní španělská i portugalská substantiva vycházejí z tvaru akuzativu singuláru, ostatní pády se vyjadřují opisem pomocí předložek. Již v latině např. nacházíme spojení předložky *de* se substantivem v ablativu, toto spojení však plní funkci genitivu: *dīmidium de praeda* (Plautus) 'polovina (z) kořisti', *de marmore templum* (Vergilius) 'chrám z mramoru', *paucī de nostrīs* (Caesar) 'málo z našich'. Funkci genitivu plní spojení *de* + *substantivum* také v dnešní španělštině: *la mitad del botín* 'polovina (z) kořisti', *un templo de mármol* 'chrám z mramoru', *pocos de los nuestros* 'málo z našich'.²² I k vyjádření ostatních pádů s výjimkou akuzativu bylo postupem času nutné užívat spojení předložky a substantiva (pro dativ: *ad* + akuzativ, pro ablativ: *dē/cum/per/sine/prō* + *ablativ/akuzativ*). Substantivum tedy bylo nejdříve ve tvaru ablativu nebo akuzativu, vlivem hláskového vývoje však docházelo u některých deklinací ke stírání rozdílů mezi těmito pády a k jejich časté záměně, což v Hispánii nakonec vedlo právě k výhradnímu užití akuzativu, ze kterého vychází tvar dnešního španělského substantiva.²³ Téměř výhradně opisné bylo ve vulgární latině také stupňování adjektiv. Např. na místo klasického komparativu *fortior* 'silnější' a superlativu *fortissimus* 'nejsilnější, velmi silný', se ve vulgární latině užívalo komparativu *magis/plūs fortis* 'silnější', superlativu *maxime fortis* 'nejsilnější' a absolutního superlativu *multum/valde fortis* 'velmi silný'.²⁴ V dnešní španělštině pak máme komparativ *más fuerte* 'silnější' a

²⁰ Penny, 2006, s. 20

²¹ Menéndez Pidal, 1973, s. 9

²² Penny, 2006, s. 140

²³ Zavadil, 2004, s. 11

²⁴ Penny, 2006, s. 155 - 156

superlativ *el más fuerte* 'nejsilnější'.²⁵ Přirozeně syntetickou formu si zachovalo pouze několik latinských komparativů: *melior* 'lepší', *peior* 'horší', *maior* 'větší', *minor* 'menší', ze kterých vychází španělské *mejor* 'lepší', *peor* 'horší', *mayor* 'větší', *menor* 'menší'. Ostatní syntetické komparativy a superlativy, které dnes ve španělštině nacházíme, byly do španělštiny začleněny jako kultismy v době středověku a později. Jsou to např. komparativy: *inferior* 'horší', *superior* 'lepší' a superlativy: *óptimo* 'nejlepší', *máximo* 'největší', *mínimo* 'nejmenší' aj. Také syntetický španělský superlativ absolutní např. *fortísimo/ fuertísimo* 'velmi silný' byl přejat až v období klasické španělštiny.²⁶ Syntetické trpné slovesné tvary zanikly a byly nahrazeny tvary složenými s pomocným slovesem *esse*. Na místo tvaru *amabantur* se tedy užívalo *erant amati* 'byli milováni'. Opisný tvar *cantare habeo* nahradil také zmizelé klasické futurum *cantabo* 'budu zpívat' a obdobným způsobem vznikly i tvary španělského kondicionálu.²⁷ Hojně se ve vulgární latině užívaly také opisné tvary rezultativního přezentu: *scriptum habeo* 'mám napsáno, napsal jsem'. Vulgární latina se dále vyznačovala častým přechodem slov do jiné třídy. U substantiv zcela zaniklo klasické neutrum, většina z neuter přešla k maskulinům. Dále došlo ke sloučení 4. a 2. deklinace a 5. deklinace s 1. Vytlačeny byly mnohé nepravidelné slovesné tvary²⁸ a také slovesa deponentní a semideponentní. Tak např. klasické deponentní *utī* 'užívat' bylo nahrazeno pravidelným slovesem *usare*.²⁹ Klasické sufixy byly často nahrazeny sufixy lidovými a nová slova se velmi často získávala odvozováním. Typickými odvozovacími sufixy u sloves byly např. sufixy *-icare* a *-iare*: z adjektiv *altus* 'vysoký' a *acutus* 'ostrý' byla odvozena slovesa *altiare* 'zvýšit' a *acutiare* 'naostřit'. Adjektiva se často odvozovala pomocí sufixu *-aticus* a substantiva pomocí sufixu *-itas*: adjektivum *silvaticus* 'lesní, divoký' je odvozeno od substantiva *silva* 'les' a substantivum *bellitas* 'krása' zase od adjektiva *bellus* 'hezký, krásný'.³⁰ Důsledkem mnohých změn je potřeba pevnějšího slovosledu, který byl v klasické latině díky vysoké flexivnosti volný. V neposlední řadě se vulgární latina lišila od klasické latiny také lexikem. Například klasického výrazu *serra* 'pila' se ve vulgární latině

²⁵ Černý, 2000, s. 79 - 80

²⁶ Penny, 2006, s. 156

²⁷ Menéndez Pidal, 1973, s. 5

²⁸ viz 1.1

²⁹ Ostrá, 1967, s. 13

³⁰ Ibidem

užívalo také ve významu 'pohoří'.³¹ Z dvojice klasických synonym jako *domus* – *casa* 'dům', *vulnus* – *plaga* 'zranění', *magnus* – *grandis* 'velký' se ve vulgární latině užívaly pouze termíny uvedené na druhém místě.³² Neméně důležitými rozdíly jsou také mnohé hláskové změny a přízvuk, který byl na rozdíl od klasického melodického přízvuku ve vulgární latině důrazový.³³

2.2.1 Doklady vulgární latiny

Protože románské jazyky pocházejí z převážné části z mluvené varianty latiny, je při zkoumání jejich vývoje problémem především nedostatek písemných pramenů. K dochovaným pramenům patří spíše díla neliterárního charakteru. Řadíme k nim např. neoficiální zápisky, neformální dopisy, k nimž patří i dopisy samotného Cicero, dále spisy technického charakteru, určené ke vzdělávacím účelům, z oblasti gastronomie, medicíny, zemědělství i překlad veterinární práce z řečtiny *Mulomedicina chironis*. O podobě vulgární latiny vypovídají také mnohé epitafy, nápisy, slogany a inzeráty nalezené v Pompejích a Herculaneu. Mnohé z nich obsahují grafickou chybu, která je způsobena nevzdělaností autora. Prvky vulgární latiny obsahuje několik děl římských autorů *Plinia*, *Ennia*, *Terentia* a *Petronia*. Mnohé vulgární výrazy obsahují také glosy, tj. poznámky na okraji, k dílu zmíněného *Petronia*. Někteří autoři křesťanského období odmítali elitní postavení standardního jazyka a svým jazykem se snažili přiblížit lidu. K dochovaným spisům tohoto druhu patří tzv. *Peregrinatio Aetheriae*, cestopis jeptišky pocházející pravděpodobně z Galie nebo Akvitánie z roku 400 n. l. Na nesprávné tvary, které se běžně užívaly v mluveném jazyce, reagují mnozí gramatikové a slovníkáři, kteří se ve svých dílech snaží tyto chyby uvést na pravou míru. Patrně nejznámějším dílem z této oblasti je tzv. *Appendix Probi*, dodatek ke spisu gramatika *Valeria Proba* s názvem *Instituta artium*. Tento dodatek byl napsán pravděpodobně ve 3. nebo ve 4. století n. l. a zaznamenává 226 výrazů, kterým je dle autora potřeba zamezit. Encyklopedista Isidor Sevillejský uvádí v 7. století n. l. ve svém díle *Origines sive etymologiae* několik lidových

³¹ Menéndez Pidal, 1973, s. 5

³² Ostrá, 1967, s. 13

³³ Ostrá, 1967, s. 10

výrazů. Podobně lze dříve užívané lidové výrazy nalézt také v glosách ve spisech z kláštera Reichenau z 8. až 9. století n. l.³⁴

Jsou to právě románské jazyky, díky kterým si metodou zpětné rekonstrukce můžeme udělat ucelenější obrázek o podobě vulgární latiny. Pokud se některý rys, tvar nebo výraz vyskytuje ve všech nebo ve většině románských jazyků, ale v klasické latině jej nenajdeme, pochází tento prvek pravděpodobně právě z latiny vulgární. Z vulgární latiny pochází převážná část lexika románských jazyků. A tak na místo výrazů pocházejících z klasického substantiva *equus* 'kůň' máme v dnešních románských jazycích substantiva *caballo* (španělština), *cheval* (francouzština), *cavallo* (italština), *cavalo* (portugalština), *cavall* (katalánština), které pocházejí pravděpodobně z vulgárního výrazu *caballus*.³⁵

2.3 Jazyková situace na Pyrenejském poloostrově

Přestože většina španělského lexika i gramatiky pochází z vulgární latiny, na její utváření měly bezpochyby jistý vliv i jiné národy a jejich jazyky, které se na Pyrenejském poloostrově nacházely již před příchodem Římanů, nebo se kterými přišel jazyk do kontaktu později v průběhu svého vývoje. Původní jazyky, kterými se mluvilo na určitém území a které byly později nahrazeny jiným jazykem, nazýváme jazyky substrátovými. Superstrát je jazyk, který byl přinesen na určité území, kde ovlivnil také místní jazyky, ale v dané oblasti se zcela neprosadil a nenahradil tedy původní jazyky. Na utváření jazyka mají vliv také tzv. adstráty, tj. jazyky, které spolu koexistují na určitém území a navzájem se ovlivňují, aniž by jeden z nich zanikl. Jedná se především o sousedící jazyky.

2.3.1 Pyrenejský poloostrov před příchodem Římanů

Etnická a jazyková situace byla na Pyrenejském poloostrově před příchodem Římanů velmi rozmanitá. Pyrenejský poloostrov byl podle archeologických nálezů osídlen již v době paleolitu. Postupem času byl poloostrov osídlen nebo kolonizován celou řadou národů. O mnohých z těchto národů existují jen omezené doklady.

³⁴ Penny, 2006, s. 21 - 22
Palmer, 1988, s. 150 - 155
³⁵ Penny, 2006, s. 22

Podle Zavadila³⁶ jsou nejstarším doloženým etnikem Pyrenejského poloostrova Baskové, kteří jsou pravděpodobně neindoevropského původu. Jejich jazyk, baskičtina, zvaná baskicky *euskara*, doposud nebyl jazykovědci s jistotou zařazen do některé z existujících jazykových rodin. Nejčastěji se však hovoří o jistých podobnostech s jazyky kavkazskými.³⁷ Díky poměrné izolaci v severní části Pyrenejského poloostrova baskičtina odolala vlivu latiny i jazykům ostatních národů a nebyla tedy v průběhu své existence vytlačena. Stejně jako ostatní přirozené jazyky se baskičtina neustále vyvíjela. Především v oblasti slovní zásoby byla pochopitelně ovlivněna jednak latinou a především se vzájemně ovlivňovala s okolními jazyky a dodnes je ovlivňována sousedními adstrátovými románskými jazyky, kterými jsou španělština a francouzština. V průběhu vývoje došlo k míšení baskičtiny s mnohými substrátovými jazyky, a to především s iberštinou.

Iberové jsou dalším známým původním etnikem. Z východní a jihovýchodní části poloostrova se postupně rozšířili i do jeho zbylých oblastí. Iberské písmo bylo sice v minulosti rozluštno, nicméně jejich jazyk, zachovaný především v nápisech, zůstal dodnes neobjasněn a po příchodu Římanů byl zcela nahrazen latinou.³⁸ Pojmenování iberského národa pochází od řeckých spisovatelů. Ve španělštině je Pyrenejský poloostrov dodnes oficiálně nazýván Iberským poloostrovem.

V dnešní španělštině je baskicko-iberský vliv patrný především v toponymii. Některá toponyma pyrenejské oblasti se skládají ze slov a sufixů, které se podobají výrazům existujícím v dnešní baskičtině. Jsou to např. sufixy *-ena*, *-én* ve slovech *Caracena* a *Borbén*. Španělský název města *Lascuarre* v sobě nese původní ibero-baskický sufix *-gorri*, který je nositelem lexikálního významu 'červený'. Baskicko-iberského původu jsou také vlastní jména osob jako *Gutiérrez*, vycházející z baskického *guti* 'málo', a *Velasco*, *Velázquez*, *Blasco*, *Blázquez* z baskického *bele* 'havran'.³⁹

³⁶ Zavadil, 1998, s. 33

³⁷ Ibidem

³⁸ Zavadil, 1998, s. 35 - 42

³⁹ Ostrá, 1967, s. 6

Dalším praerománským národem, který osídlil pravděpodobně celý Pyrenejský poloostrov, jsou Keltové. Předpokládá se, že Keltové přišli ze střední Evropy v 7. století př. n. l. Většina keltských prvků se však do latiny dostala nejspíše již při dřívějším kontaktu Římanů s Kelty mimo Hispánii. A tak se výrazy keltského původu jako *camisa* 'košile', *cerveza* 'pivo' nebo *legua* 'míle' dostávají na Pyrenejský poloostrov teprve skrze Římany a latinu.⁴⁰ Mnozí římsí i pozdější autoři často hovořili o tzv. Keltiberech. Toto označení by napovídalo úplnému smíšení těchto dvou národů i jejich jazyků. V dnešní době je však tento názor spíše vyvracován a vlivy označované dříve za keltiberské jsou považovány za ryze keltské.⁴¹

Z dalších národů osidlujících severní nebo západní část poloostrova, kteří byli nezávislí na Keltech a Iberech, jsou známí především Asturové, Kantabrové a dále Ligurové a Lusitánci. Jižní část Pyrenejského poloostrova původně obývala civilizace tartéská, která také hovořila vlastním jazykem.⁴² Jediným praerománským jazykem na Pyrenejském poloostrově, který se zachoval až do dnešní doby, však zůstává výše zmíněná baskičtina.

Před příchodem Římanů kolonizovali Pyrenejský poloostrov již od 3. tisíciletí př. n. l. také vyspělé středomořské civilizace Řeků a Féníčanů, kteří na poloostrově hledali především vzácné kovy. Řekové a Féníčané tak přišli do kontaktu s původními obyvateli poloostrova a zasloužili se o jejich kulturní rozvoj. Nesporný řecký vliv na latinu je dán již předchozím úzkým kontaktem obou civilizací. Od Féníčanů přejali Iberové i Tartésové např. slabičné písmo. Féníčané založili města jako *Málakka* (dnešní Malaga), *Gadir* (Cádiz) a *Abdera* (Adra).⁴³ Fénického původu je pravděpodobně také latinský výraz *Hispania*, kterým později Římané i další národy označovali celý poloostrov a ze kterého pochází také dnešní výraz *España* i české *Španělsko*.⁴⁴ V 6. století př. n. l. projevíli zájem o poloostrov také Kartaginci, kteří postupně ovládli všechny fénické osady. Kartaginci založili

⁴⁰ Ostrá, 1967, s. 4 - 6

⁴¹ Zavadil, 1996, s. 38

⁴² Ostrá, 1967, s. 5

⁴³ Ostrá, 1967, s. 4

⁴⁴ Zavadil, 1966, s. 42

např. osadu zvanou *Cartago Nova* (dnešní Cartagena). Ve své expanzi byli nakonec zastaveni až ve druhé punské válce samotnými Římany.⁴⁵

Vliv výše zmíněných národů na později přinesenou latinu je v oblasti lexika a gramatiky považován za poměrně omezený a za praerománské jsou považovány také některé změny fonetické.

2.3.2 Období romanizace a vulgární latina v Hispánii

Na Pyrenejském poloostrově se vulgární latina šířila od konce 3. století př. n. l. Roku 218 př. n. l. se v průběhu druhé punské války vylodili na severovýchodě Pyrenejského poloostrova římské vojáky, aby zabránili průniku Kartaginců přes Pyreneje. Roku 205 př. n. l. bylo dobyté hlavní město Cádiz a Kartaginští byli definitivně poraženi a vytlačeni. Pyrenejský poloostrov byl poté kolonizován především římskými vojáky a úředníky. Postupně docházelo k romanizaci získaných území a jejich obyvatel. Jednalo se o pozvolný proces, nešlo tedy o násilné prosazování latinského jazyka a římské kultury na úkor jazyků a kultury původních obyvatel. Nejrychlejší byl proces romanizace v jižní a východní části poloostrova. Severní, centrální a západní část poloostrova byla romanizována o něco pomaleji. Oblast dnešního Baskicka nebyla nikdy plně romanizována, Baskové si svůj jazyk zachovali až dodnes.⁴⁶

Římské kolonizátory tedy s sebou na Pyrenejský poloostrov, který souhrnně nazývali *Hispania*, přinesli svou kulturu i jazyk. Nastalo tak nejprve období diglosie, kdy latina koexistovala s jazyky původních obyvatel, obě skupiny však byly monolingvní, tj. hovořily pouze svým jazykem. Později hovoříme o období bilingvismu, kdy si obě skupiny osvojovaly také druhý jazyk.⁴⁷ Tato období jazykového kontaktu trvala v jednotlivých částech poloostrova různou dobu. Nejdelší období bilingvismu je charakteristické pro izolované oblasti, jako je již zmíněné Baskicko, kde nedošlo k vytlačení původního jazyka. Naopak v oblastech Katalánska a Valencie, kde se před příchodem Římanů hovořilo převážně řečtinou a iberštinou, a oblastech Andalusie a jižního Portugalska, kde byla původním jazykem tartéština, trvalo období bilingvismu mnohem kratší

⁴⁵ Ostrá, 1967, s. 4

⁴⁶ Penny, 2006, s. 23

⁴⁷ Zavadil, 1996, s. 20

dobu, původní substrátové jazyky zde byly zcela nahrazeny již v 1. století n. l.⁴⁸ Tyto jazyky, které přišly s latinou do kontaktu, jak již bylo řečeno, určitým způsobem latinu ovlivnily.

Na rytmus romanizace měla vliv geografická poloha poloostrova. Romanizace byla ve vzdálenějších a méně rozvinutých oblastech impéria pomalejší, varianta latiny v těchto oblastech byla nejvíce vzdálená standardní prestižní formě udržované v Itálii a v dalších centrech na východě. Románské jazyky na Pyrenejském poloostrově tedy vycházejí z méně prestižní normy latiny, izolované od tehdejších ekonomických a kulturních center impéria.⁴⁹

2.3.3 Vulgární latina v Hispánii

Vulgární latina Pyrenejského poloostrova vykazovala mnohé rysy společné celému poloostrovu, lišící se od zbylých částí impéria, i rysy, které měla s ostatními částmi impéria společné.⁵⁰ Teritoriální rozrůzněnost byla patrná i v rámci samotného poloostrova. Vulgární latina v Hispánii měla v římském období dva dialekty, tj. formy jazyka, kterými se hovořilo na určitém území a jejichž mluvčí si uvědomovali odlišnost své varianty řeči. Jednalo se o dialekt baetický, kterým se hovořilo v provincii zvané *Hispania Baetica*, a dialekt taragonský, dle stejnojmenné provincie *Hispania Tarraconensis*. Z těchto dialektů se pak postupně vyvinuly španělské historické dialekty, z nichž některé jsou dnes samostatnými jazyky. Z taragonského dialektu se vyvinula katalánština, aragonština a kastilština, tj. dialekt, který je základem spisovné španělštiny. Z baetického dialektu pocházel dialekt astursko-leonský a galicijsko-portugalský.

Vulgární latina v Hispánii je navíc charakteristická svým archaismem, dialektismem a konzervatismem. Pyrenejský poloostrov byl romanizován již od 3. století př. n. l. Ostatní části mimo centrum impéria byly romanizovány mnohem později. Tak např. severní Itálie a jižní Galie byly romanizovány až od 2. století př. n. l., zbylá část Galie o další století později a oblast Dácie až od 2. století n. l. Latina v Hispánii tedy byla mnohem archaičtější než ve zbylých kolonizovaných částech impéria. Jsou v ní patrné archaismy běžné ve 3. století př. n. l., které se vyskytují u předklasických autorů, jako je *Plinius, Ennius a Terentius*, a které se

⁴⁸ Penny, 2006, s. 24

⁴⁹ Ibidem

⁵⁰ Penny, 2006, s. 25

neobjevují v literatuře po 1. století př. n. l.: španělské *cueva* 'jeskyně' vychází z předklasického latinského výrazu *cova* 'dutina, díra, doupě'. V klasické latině se v tomto případě užívalo substantivum *cavus* nebo *cavum*. Podobně je na tom také španělské sloveso *hablar* 'mluvit' pocházející z předklasického slovesa *fabulārī* 'hovořit'.⁵¹ S brzkou romanizací Pyrenejského poloostrova souvisí také dialektismus tamní varianty vulgární latiny. V době romanizace Hispánie totiž v jižní a centrální Itálii trvalo období bilingvismu mezi oštinou, umberštinou a latinou. Mnozí kolonizátoři, kteří do Hispánie přesídlili, pravděpodobně pocházeli právě z této oblasti, a jejich latina tedy byla ovlivněna oštinou a umberštinou. Španělské substantivum *octubre* 'říjen' obsahuje v přízvučné slabice vokál 'u', který, podle rekonstruovaných pravidel hláskového vývoje, nevychází ze známé latinské formy *october* (přesněji z akuzativu *octobrem*), ale z tvaru *octubre*, který byl ovlivněn oštinou nebo umberštinou. Stejně tak se vokál 'u' vyskytuje také v portugalštině (*outubro*) a v katalánštině (*octubre*). Naproti tomu italské *ottobre*, francouzské *octobre* nebo rumunské *octombrie* vyházejí ze zmíněné latinské formy *october*.⁵²

Konzervatismus je spojen s výskytem a zachováním tvarů pocházejících z klasické latiny. Tyto tvary, které se v klasické latině užívaly i mimo Hispánii, byly v ostatních oblastech později nahrazeny a v období úpadku impéria se případně zcela ztratily. Z klasického substantiva *arena* 'písek' pochází španělské substantivum stejného významu *arena* i portugalské *areia*. Ve francouzštině a italštině se však ve významu 'písek' více užívají výrazy *sabbe* (francouzština) a *sabbia* (italština), pocházející z vulgárně-lidového výrazu *sabulum* 'hrubý písek'.⁵³

Latina v Hispánii byla sice do značné míry archaická a konzervativní, měla ale samozřejmě také rysy zcela inovativní, které jsou vlastní oblasti Pyrenejského poloostrova. K těmto inovacím patří především sloučení 2. a 3. konjugace.⁵⁴ Specifickým rysem latiny Pyrenejského poloostrova je také zachování tvarů indikativu plusquamperfekta aktiva, ze kterých se vyvinuly tvary aktivního konjunktivu futura. V románských jazycích mimo Pyrenejský poloostrov se tvary vycházející z klasického indikativu plusquamperfekta aktiva nacházejí také

⁵¹ Penny, 2006, s. 25 - 26

⁵² Menéndez Pidal, 1973, s. 6

⁵³ Penny, 2006, s. 26

⁵⁴ Penny, 2006, s. 28

v rumunštině, makedonštině a dalmátštině, u ostatních románských jazyků tyto tvary chybí.⁵⁵

2.3.4 Pozdější latinský vliv na románské jazyky

I v době po rozpadu Římského impéria, kdy se již rozrůžňovaly varianty rodících se románských jazyků, byla jako psaný jazyk nadále užívána latina, která stále ovlivňovala okolní jazyky, především v oblasti lexika. V různých obdobích se tak do rodících se, nebo již vzniklých, románských jazyků dostávají knižní výrazy, tzv. *kultismy* a *semikultismy*, pocházející ze zakonzervované formy klasické latiny, která již byla víceméně mrtvým jazykem. Tyto knižní výrazy neprošly všemi stadii přirozeného vývoje jako výrazy lidové, jejichž vývoj byl pozvolný a povětšinou ničím nepřerušovaný.⁵⁶

Často tak v moderních jazycích nacházíme dva formálně i významově odlišné výrazy, které pocházejí od stejného latinského základu. Jeden výraz byl totiž do jazyka začleněn v podstatě hned dvakrát, nejprve prošel přirozeným vývojem a později byl do jazyka znovu začleněn literáty. Výrazy, které prošly přirozeným vývojem, mají většinou konkrétnější význam, výrazy začleněné v pozdější době význam spíše abstraktní nebo metaforický.

Kultismy jsou výrazy, které po jejich opětovném začlenění do jazyka prošly jen minimálními změnami. Z latinského deminutiva *articulus* v akuzativu *articulum* 'kloub' vzniklo přirozeným vývojem španělské substantivum *artejo* ve významu 'kloub prstu'. Později bylo totéž latinské substantivum znovu začleněno do španělštiny a působením drobných fonetických změn vzniklo dnešní španělské substantivum *artículo* 'článek (novinový)'.⁵⁷

Semikultismy byly stejně jako *kultismy* cíleně začleněny do jazyka okruhem vzdělců a literátů, došlo k tomu však mnohem dříve než u zmíněných *kultismů*, většinou již v rané době rodících se románských jazyků. *Semikultismy* tedy prošly více stadii vývoje než *kultismy*, ale také neprošly celým přirozeným vývojem jako lidové výrazy. Především nedošlo ke změnám typickým pro přízvučnou slabiku, která se měnila ze všech slabik nejdříve. Latinský výraz *titulus* v akuzativu

⁵⁵ Ostrá, 1967, s. 15

⁵⁶ Menéndez Pidal, 1973, s. 9 - 15

⁵⁷ Menéndez Pidal, 1973, s. 9 - 10

titulum 'nápís' musel být vzdělanci začleněn do jazyka poměrně brzy, ještě před sonorizací neznělých okluziv a ztrátou popřízvučného vokálu. Následným vývojem vzniklo dnešní španělské substantivum *tilde* 'háček (nad písmenem)'. Kdyby prošlo latinské substantivum celým přirozeným vývojem, dalo by do dnešní španělštiny pravděpodobně výraz **tejo*. Tomu nasvědčuje i tvar **tells* nalezený ve starém španělském nápisu. Tento tvar byl však později zapomenut a do dnešní španělštiny se tedy nedochoval.⁵⁸ Z latinského substantiva *titulus* pochází také španělský kultismus *título* 'nadpis, titul, název', který byl začleněn mnohem později a prošel jen nepatrnými hláskovými změnami.

Pozdější začlenění *kultismů* a *semikultismů* neznámá jejich neužívání v době před jejich opětovným začleněním. Mnohé výrazy se hojně užívaly mezi prostým lidem i v době před jejich začleňováním, byly však povětšinou hojně užívány také vzdělanci a kleriky, kteří udržovali jejich klasickou podobu, kterou později prosadili do psaného jazyka.⁵⁹

2.4 K vývoji španělštiny

Vývoj španělštiny můžeme z historického hlediska rozdělit do čtyř následujících období: Období předliterárního vývoje, období staré kastilštiny, období klasické španělštiny a období španělštiny moderní.⁶⁰

2.4.1 Období předliterárního vývoje

Do období předliterárního spadá vývoj jazyka z vulgární latiny, tj. od příchodu Římanů na Pyrenejský poloostrov po dobu 12. století, kdy se objevují první literární památky psané kastilským dialektem.⁶¹ Mluvená latina a pozdější jazyk, který z mluvené latiny vzešel v tomto období, se nazývá románština. Varianta románštiny na Pyrenejském poloostrově pak bývá označována jako iberorománština.⁶² Již z označení tohoto období je zřejmý nedostatek literárních památek. V jazyce je z tohoto období patrný vliv germánských kmenů a Arabů.

Germánský kmen Vizigótů přišel na Pyrenejský poloostrov v 5. století. Až do 8. století byl tedy Pyrenejský poloostrov pod nadvládou germánských kmenů,

⁵⁸ Menéndez Pidal, 1973, s. 12

⁵⁹ Menéndez Pidal, 1973, s. 9

⁶⁰ Ostrá, 1967, s. 18

⁶¹ Ibidem

⁶² Zavadil, 1998, s. 52

Vizigóti a další germánské kmeny, které se na poloostrově objevily, však byli již před svým příchodem do značné míry romanizováni. Mezi germánskými jazyky a latinou byl nejprve udržován bilingvismus, později se samotné germánské obyvatelstvo ještě více romanizovalo. Písemným jazykem zůstala pouze latina. Vulgární latina a pozdější románština se i přes germánskou nadvládu stále více rozrůžňovala, germánské obyvatelstvo bylo totiž na poloostrově stále menšinou.⁶³ Již dřívější kontakt Římanů s germánskými kmeny v mnohých případech ovlivnil slovní zásobu výrazy jako: *guerra* 'válka' (*werra*), *falda* 'sukně' (*falda*), *rico* 'bohatý' (*riks*), *blanco* 'bílý' (*blank*). Kontaktem s Germány na Pyrenejském poloostrově je dnešní španělština obohacena např. o substantivum *ropa* 'oblečení' (*raupa*) nebo o některé sufixy: *-engo* např. ve slově *realengo* 'královský' a sufixy *-oz* a *-ez* vyskytující se ve španělských příjmeních jako *Fernández* nebo *Rodríguez*. Vizigóti užívali kromě tří deklinací existujících v hispánské latině ještě zvláštní deklinaci se zakončením v nominativu singuláru na *-á*, v nominativu plurálu pak na *-ánes*, která sloužila ke skloňování germánských vlastních jmen a v několika případech také místních jmen negermánského původu.⁶⁴

Roku 711 přišli na Pyrenejský poloostrov Arabové. Jejich přítomnost na poloostrově nakonec trvala až do roku 1492, kdy byli definitivně poraženi a vyhnáni katolickými králi. Arabové nikdy neovládli celý poloostrov. V oblastech, které byly pod nadvládou Arabů, přetrvávalo po dobu jejich přítomnosti období bilingvismu. Jazyky románských křesťanů, souhrnně nazývané mozarabská románština, existovaly vedle přinesené arabštiny. Románština se v jednotlivých částech poloostrova tedy nadále rozrůžňovala a měla své dialekty. Arabové byli po většinu doby tolerantní k jazyku i náboženství původních obyvatel.⁶⁵ Oblasti na severu a severozápadě poloostrova zůstaly křesťanské.⁶⁶ Tyto oblasti byly částečně izolované již v době přítomnosti Římanů a Vizigótů. Arabský vliv na románštinu je patrný především ve slovní zásobě. Arabové obohatili španělštinu o velké množství výrazů z oblasti architektury, státní správy, vědy, vojenství aj.: *jinete* 'jezdec', *alférez* 'vlajkonoš', *almohada* 'polštář', *ajedrez* 'šachy', *almoneda* 'dražba', *azafrán* 'šafrán', *aceituna* 'oliva', *zanahoría* 'mrkev', *algodón* 'vlna',

⁶³ Penny, 2006, s. 29 - 31

⁶⁴ Ostrá, 1967, s. 36 - 37

⁶⁵ Zavadil, 1998, s. 53 - 54

⁶⁶ Ostrá, 1967, s. 38

azucena 'lilie', *laúd* 'loutna', *alhajar* 'ozdobit' etc.⁶⁷ Z uvedených výrazů je nápadný prefix *a-* a jeho varianty. Arabové navíc na poloostrov přinesli mnohé řecké a i mnohé latinské výrazy, které se vyznačují odlišnou ortografií. Arabská abeceda postrádala některá písmena, a tak je hláska *s* v původních latinských slovech nahrazena hláskou *j*, hláska *p* hláskou *b* a latinská konsonantická skupina *st* hláskou *z*. Namísto latinského *Caesaraugusta* tak máme město *Zaragoza*, namísto *saturēia* máme *ajedrea* 'saturejka' a *z praecoquum* je *albaricoque* 'meruňka'.⁶⁸ Zvláštním útvarem v arabské literatuře, který je dokladem mozarabské románštiny, jsou tzv. *jarchas*, které vznikaly v 11. století, objeveny byly však až ve století 20. Jedná se o krátké básně v románštině zapsané arabským písmem. Tyto básně byly zpravidla součástí rozsáhlejších arabských skladeb a jako takové obsahují mnoho arabismů. K dalším dokladům románštiny tohoto období patří také glosy, poznámky středověkých kopistů psané v kastilské nebo navarro-aragonské variantě románštiny na okraji latinských textů, které tyto latinské texty objasňovaly. Tyto poznámky pocházejí z 10. nebo 11. století. K nejznámějším glosám patří tzv. *Glosas Emilianenses* a *Glosas Silenses*.

2.4.2 Období staré kastilštiny

Důležitou roli pro další jazykový vývoj na Pyrenejském poloostrově sehrála tzv. *reconquista*, tedy znovudobývání arabských území severními křesťanskými královstvími, která započala již v 8. století po příchodu Arabů a definitivně byla završena až o 8 století později roku 1492. S reconquistou se ze severu na jih šířily také jazykové varianty vzniklé v tamních oblastech: galicijština, asturo-leonština, kastilština, navarro-aragonština a katalánština. Politicky se z křesťanských království na severu poloostrova nejvíce prosadila Kastilie, což zajistilo také vedoucí postavení jejímu jazyku, kastilštině, a to i přes fakt, že se kastilský dialekt podobal iberorománštině z dob Vizigótů ze všech dialektů nejméně. Patrně nejpodobnější byl iberorománštině dialekt asturo-leonský. Kastilská románština se původně zrodila v oblasti Kantábie, která byla jednou z nejpozději romanizovaných oblastí a sousedila s oblastí baskickou. Baskičtina měla vliv na fonetickou stránku rodící se kastilské varianty románštiny. Kastilská románština se později rozšířila na celý Pyrenejský poloostrov, mimo oblast Baskicka, západní

⁶⁷ Ostrá, 1967, s. 39

⁶⁸ Menéndez Pidal, 1973, s. 23 - 24

pobřeží, kde převládla galicijština a portugalština, a východní katalánské pobřeží.⁶⁹ Pokastilštění dodnes není zcela kompletní také v některých oblastech Asturie, Leónu či Huescy.⁷⁰

K prvním dokladům kastilštiny patří již zmíněné glosy z 10. století, nejstarším dochovaným souvislým dílem v tomto lidovém jazyce je pak hrdinský zpěv *Cantar de mio Cid* (Píseň o Cidovi) zapsaný ve 12. století.⁷¹ Prvním známým autorem poezie je pak *Gonzalo de Berceo*.⁷² Tyto první literární památky ve staré kastilštině ukazují na nejednotnost tehdejšího jazyka a jeho pravopisu, oficiálním spisovným jazykem byla totiž latina, a to až do 13. století. Pravopisná nejednotnost je dána rozdílnou výslovností v jednotlivých oblastech, dále vlivem okolních dialektů, ale také snahou písařů přiblížit psanou podobu jazyka co nejvíce odpovídajícím latinským tvarům, mnohé výrazy tak mají v písemné podobě více variant.⁷³

Úředním jazykem se kastilština stala ve 13. století za vlády krále Fernanda III. a za vlády jeho syna Alfonse X. byla kodifikována. Základem kodifikované formy kastilštiny byla jazyková norma z Toleda. V Toledu byla za Alfonse X. založena překladatelská škola a kastilština byla jazykem poezie, prózy i administrativy. Za vlády Alfonse X. se poměrně ustálil také pravopis, který se výraznějších změn dočkal později až v 16. století.⁷⁴

Ve 14. a 15. století se začíná spisovná kastilština plně rozvíjet. Do popředí spisovného jazyka se na místo toledské normy dostává norma sevillská. Pokračují snahy o politické i jazykové sjednocení Španělska. Díky sňatku tzv. katolických králů Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského došlo roku 1474 po nástupu Izabely na kastilský trůn ke spojení s Aragonským královstvím. Zlomovým byl ve španělských dějinách rok 1492, krom důležitých zámořských objevů byla završena reconquista a téhož roku byla vydána také první gramatika kastilštiny

⁶⁹ Zavadil, 1998, s. 61 - 63

⁷⁰ Penny, 2006, s. 35

⁷¹ Dochovaný opis však pochází ze století 14., je jediným dochovaným hrdinským eposem, ostatní se nedochovaly.

⁷² Zavadil, 1998, s. 67

⁷³ Ibidem

⁷⁴ Zavadil, 1998, s. 68 - 69

(španělštiny) *Arte de la lengua castellana* (Umění jazyka kastilského). Jejím autorem byl *Antonio de Nebrija*.⁷⁵

K významným autorům píšícím ve staré kastilštině patří např. *Juan Ruiz*, *Juan Manuel* a *Jorge Manrique*. Na pomezí mezi starou kastilštinou a klasickou španělštinou pak stojí *Celestina*, jejímž autorem byl z velké části *Fernando Rojas*.

Slovní zásoba staré kastilštiny byla nejvíce obohacována galicismy: *monja* 'jeptiška', italianismy *soneto* 'sonet', *belleza* 'krása' a také latinismy: *laudar* 'chválit', *exhortar* 'povzbudit'; mnohé z přejatých výrazů se však neujaly. Latina ovlivnila také syntaktickou stránku staré kastilštiny. Sloveso se po latinském vzoru objevovalo nečastěji na konci věty a slovosled staré kastilštiny byl tedy mnohem volnější než v dnešní moderní španělštině.⁷⁶

Velmi neustálená byla stará kastilština také v oblasti morfologie, a to nejvíce ve slovesném systému. Často se vedle sebe užívaly nepravidelné a pravidelné, analogicky vytvořené, tvary téhož slovesa: například participia *visto/veído*, *quisto/querido*, *trecho/traído*; perfekta jako *partimos/partiemos*, *vendimos vendiemos*. Nepravidelnost tvarů byla dána jednak přirozeným hláskovým vývojem, ale také již zmíněnou snahou o připodobnění latinskému pravopisu a všeobecně teritoriální rozrůzněností. V tomto období se tvary kondicionálu a indikativu futura často objevovaly ještě ve své izolační variantě: *dar le has* (pozdější *le darás*), *dezir nos lo ha* (pozdější *nos lo dirá*). U nepřechodných a zvrtných sloves se kromě slovesa *haber* (*aver*) užívalo ke tvoření slovesných časů také slovesa *ser* a *tener*. Ke tvoření pasiva se zase využívala, mimo sloveso *ser*, také slovesa jako *andar*, *yazer* nebo *fincar*.⁷⁷

2.4.3 Období klasické španělštiny

Toto období zahrnuje 16. a 17. století a kryje se tedy se Zlatým věkem španělské literatury.⁷⁸ V této době tedy tvoří spisovatelé jako *Miguel de Cervantes*, *Lope de Vega*, *Francisco de Quevedo*, *Pedro Calderón de la Barca* či *Luis de Góngora y Argote*. Teprve v tomto období se začíná pro označení spisovného jazyka,

⁷⁵ Zavadil, 1998, s. 72

⁷⁶ Ostrá, 1967, s. 50

⁷⁷ Ostrá, 1967, s. 48 - 49

⁷⁸ Ostrá, 1967, s. 18

vycházejícího z kastilštiny, užívat pojmu španělština. V tomto období je sevillská norma spisovného jazyka nahrazena normou z Toleda a Madridu a později se vytváří strojená literární norma, která vychází z jazyka tehdejších literátů, především *Lope de Vega* a *Miguela de Cervantese*.⁷⁹ Španělština je v tomto období nástrojem jednoty a potlačuje tak ostatní jazyky a dialekty Pyrenejského poloostrova, včetně katalánštiny a portugalštiny.

Slovní zásoba klasické španělštiny je obohacována především o další italianismy, galicismy a nově o amerikanismy, pocházející z indiánských jazyků (*tabaco* 'tabák', *cacao* 'kakao', *chocolate* 'čokoláda'). V klasickém období nastaly nebo byly ustáleny některé hláskové změny. V oblasti morfologie a syntaxe sloves došlo k přiblížení se stavu dnešní španělštiny. Např. sloveso *haber* se v tomto období stává čistě pomocným, a v posesivním významu je nahrazeno slovesem *tener*. Tvary indikativu plusquamperfekta nabývají v 17. století význam konjunktivu imperfekta. Funkci indikativu plusquamperfekta zastávají tvary vytvořené pomocí zmíněného slovesa *haber*.⁸⁰

2.4.4 Období moderní španělštiny

O moderní španělštině mluvíme od konce 17. století. Základem spisovné španělštiny je, jak již bylo zmíněno, kastilština, která je od 18. století úředním jazykem. Roku 1713 byla v Madridu založena instituce Španělská královská akademie (*Real Academia Española*), jejímž úkolem je udržovat jazykovou čistotu⁸¹ a která pravidelně aktualizuje a vydává příručky z oblastí týkajících se španělského jazyka.

Naproti kodifikované spisovné španělštině samozřejmě stojí španělština mluvená, která se odlišuje např. zjednodušenou výslovností, která je spojená s častým zánikem některých hlásek. Dále je pro hovorovou španělštinu běžné také voseo,⁸² které je typické také v oblasti Latinské Ameriky. Z hovorového jazyka vymizely také některé slovesné tvary, a to tvary indikativu předminulého času tzv. *préterita anterior*, kterých se i ve spisovné řeči užívá jen zřídka. Tvary konjunktivu futura a

⁷⁹ Zavadil, 1998, s. 71 - 73

⁸⁰ Ostrá, 1967, s. 57 - 58

⁸¹ Ostrá, 1967, s. 60

⁸² Voseo: užití zájmena *vos*, určeného původně pro 2. osobu plurálu, ve smyslu 2. osoby singuláru. Často doprovázeno také splnutím slovesných tvarů 2. osoby singuláru a plurálu. ZAVADIL - Čermák, 2010, s. 374 - 375

složeného konjunktivu futura existují prakticky jen v podobě ustálených frází především v oblasti práva. Naopak běžně se v mluvené řeči vyskytují slovesné vazby, španělsky zvané *perífrasis verbales*, které splňují charakteristiky slovesného času a často se užívají na místo spisovných slovesných tvarů a v různé míře pronikají do spisovného jazyka.⁸³

I v období moderní španělštiny je slovní zásoba jazyka neustále obohacována. V 18. a 19. století se jednalo především o galicismy. Toto obohacování lexika je dáno především tehdejší obdivem k francouzské literatuře a purismu, tento obdiv se krom lexika projevil také v syntaxi.⁸⁴ Podobný vliv měla francouzská literatura také v 8. a 9. století. Od 19. století pronikají do španělské slovní zásoby mnohé anglicismy, z počátku prostřednictvím francouzštiny, a o něco méně než v dřívějších obdobích také výrazy z italštiny. Anglicismy přejaté v 19. století jsou po fonetické stránce ještě přizpůsobovány, pozdější anglické výrazy již často zůstávají beze změny.⁸⁵

V současném Španělsku pochopitelně v různých oblastech existuje celá řada dialektů, především asturština, aragonština, andaluzština, extremadurština a galicijština, které však povětšinou postrádají literaturu. Samozřejmě také dodnes existují na Pyrenejském poloostrově samostatné jazyky baskičtina, katalánština, které přežily klasické období i represe Francova režimu, avšak jsou nadále španělštinou stále více vytlačovány, a také portugalština. Tyto jazyky Pyrenejského poloostrova jsou v neustálém kontaktu a pochopitelně se navzájem ovlivňují.

2.4.5 Španělština mimo Pyrenejský poloostrov

V dnešní době má španělština více než 495 milionů mluvčích.⁸⁶ V 15. a 16. století byla španělština rozšířena do mnoha oblastí mimo Pyrenejský poloostrov, v jednotlivých oblastech má pak španělština své specifické rysy. V 15. století byly kolonizovány Kanárské ostrovy, protože většina kolonizátorů pocházela z oblasti Andalusie, vychází kanárská španělština ze sevillské normy. Mimo to byly

⁸³ Černý, 2000, s. 122

⁸⁴ Ostrá, 1967, s. 60

⁸⁵ Ostrá, 1967, s. 62

⁸⁶ údaj z roku 2012: *Centro virtual Cervantes* [online] Dostupný z: WWW: <http://cvc.cervantes.es/lengua/anuario/anuario_12/i_cervantes/p01.htm>, vyhledáno 1. 3. 2015

Kanárské ostrovy vždy v úzkém kontaktu s Latinskou Amerikou, místní španělština proto nese také některé rysy, které v poloostrovní španělštině nenajdeme. Do Jižní a Střední Ameriky se španělština rozšířila se zámořskými objevy a vycházela z obou jazykových norem, ze kterých však převážila norma sevillská. Stejně jako poloostrovní španělština má i španělština v Latinské Americe mnoho dialektů. Mimo tyto dvě oblasti, kde je španělština dodnes úředním jazykem, byla na přelomu 15. a 16. století přinesena židovským obyvatelstvem také na Balkán a do Středomoří. Varianta židovské španělštiny odráží konzervativní rysy kastilštiny z 15. století, ale jsou v ní patrné i rysy ostatních oblastí Pyrenejského poloostrova, odkud byli Židé vyhnáni, především Andalusie a Portugalska. Z dnešního pohledu je počet mluvčích židovské španělštiny stále redukován, a to především jako důsledek snížení židovské populace ve 2. světové válce a také kvůli silnému balkánskému nacionalismu, spojenému se snahou o jazykovou jednotnost. Na druhou stranu se však tato varianta španělštiny s židovskými emigranty dostala také do Izraele a Ameriky.⁸⁷ V době španělské nadvlády na Filipínách, od 16. století do roku 1898, byla i zde jazykem administrativy a vyšších vrstev španělština, která se však nikdy nestala dominantním jazykem, a naopak se časem smísila s ostatními jazyky. Penny uvádí, že ke konci španělské nadvlády hovořilo španělsky na Filipínách pouze 10 % populace.⁸⁸

⁸⁷ Penny, 2006, s. 37 - 44

⁸⁸ Penny, 2006, s. 45

3 METODOLOGIE

Volba metody a úhlu pohledu je při popisu jazyka bezesporu důležitá. K popisu jazyka v této práci poslouží metoda Skaličkovy jazykové typologie. Cílem této práce však není jen typologický popis jazyka, konkrétněji řečeno verbálního systému jazyka, ve stavu, v jakém se v daném období nachází, tedy z hlediska synchronního, ale také typologický popis s přihlédnutím k aspektu diachronnímu, který postihuje vývoj zkoumaného verbálního systému, a to z latiny až do dnešní španělštiny.

3.1 Jazyková typologie

Jazyková typologie je *nauka o rozdílné gramatické stavbě jazyků*.⁸⁹ Tato lingvistická teorie vznikla v první polovině 19. století a za jejího zakladatele je považován významný německý jazykovědec Wilhelm von Humboldt.

Typologie zkoumá jevy různých jazyků a vzájemné vztahy mezi těmito jevy,⁹⁰ jejím úkolem je tedy také *srovnávání již existujících jazyků a také jazyků, jejichž reálnou existenci lze předpokládat nebo naopak lze shledat velmi málo pravděpodobnou*,⁹¹ dalším úkolem typologie je kvantifikace zkoumaných jevů.⁹²

Existuje celá řada typologických škol a různá pojetí typologie (pojetí klasifikační, charakterizační, stupňovité, dále typologie, která utřídí jednotlivé jazykové jevy a typologie která zkoumá vztahy mezi jazykovými jevy). Některé typologické školy se zabývají pouze formální stránkou jazyka, jiné zasahují i do stránky obsahové. Různé postoje zaujímají jednotlivé typologické školy také k výše zmíněným úkolům typologie, tj. ke zkoumání jevů různých jazyků, kvantifikaci daných jevů a ke vztahům mezi těmito jevy.⁹³

Metoda typologie tedy slouží k popisu jednotlivých jazyků, k jejich srovnání i k jejich klasifikaci.

⁸⁹ Skalička, 1943, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 262

⁹⁰ Skalička, 1966, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 981

⁹¹ Skalička, 1966, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 979

⁹² Skalička, 1966, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 981

⁹³ Skalička, 1966, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 981 - 986

3.1.1 Typologie Vladimíra Skaličky

Skaličkova typologie, která se vyvinula ve 20. století, zkoumá rozdíly a podobnosti v celé stavbě jazyka.⁹⁴ Zabývá se formální i funkční, tj. významovou, stránkou jazyka. V případě klasifikace jazyků pak stojí Skaličkova typologie v protikladu ke klasifikaci genetické.

Nástrojem typologie je jazykový typ, tj. soubor navzájem příznivých vlastností v jazyce, tj. *je-li jedna v daném jazyce, očekáváme, že bude i druhá, třetí atd.*⁹⁵ Skalička postuluje pět základních jazykových typů: flexivní, introflexivní, aglutinační, izolační a polysyntetický. Později přidává na základě typologie G. A. Klimova další dva typy: ergativní a aktivní.⁹⁶

Každý z výše zmíněných jazykových typů je ve své podstatě ideálním myšlenkovým konstruktem, který je ale ve skutečnosti nerealizovatelný. Jazykový typ jako konstrukt je *model s důsledně provedenými vlastnostmi.*⁹⁷ Žádný z existujících jazyků totiž zcela neodpovídá výhradně jednomu jazykovému typu. V každém jazyce, a to i v jazycích umělých, se v různé míře projevují rysy více jazykových typů.

Při typologickém popisu a klasifikaci pak hovoříme o dominanci jazykového typu nebo typů v jazyce či některé jeho složce. Dominantní jazykový typ je ten, jehož vlastnosti v daném jazyce nebo složce převažují. Mezi jednotlivými jazykovými typy často nejsou pevné hranice, některé vlastnosti jsou tedy společné více jazykovým typům. *Dominantní typ může být dominantní v různé míře. Nejlépe se může rozvíjet typ aglutinační,*⁹⁸ i ten se však často kombinuje s vlastnostmi jiných typů. Naopak nejméně samostatným typem je typ introflexivní. Stejně tak *mnohem méně výrazně se může projevovat typ izolační.*⁹⁹ Jazyky s izolační dominantou se tedy mnohem častěji přiklánějí k ostatním typům. Polysyntetický

⁹⁴ Skalička, 1986, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 1245

⁹⁵ Skalička, 1941, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 210

⁹⁶ Skalička, 1987, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 1252

⁹⁷ Skalička, 1966, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 973

⁹⁸ Skalička, 1948, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 377

⁹⁹ Ibidem

typ, který stejně jako typ introflexivní nebývá v jazyce nejvíce dominantní, a flexivní typ se nejčastěji kombinují s typem aglutinačním nebo izolačním.¹⁰⁰

Jednotlivé jazykové typy Skalička ve svých dílech charakterizuje na základě několika vlastností. Každý typ je tedy souborem určitých vlastností. Jak již bylo řečeno, některé vlastnosti jsou společné více jazykovým typům, jiné jsou vlastní jen typu jednomu.

Základní vlastností flexivního typu je kumulace více funkcí na jednom morfému. Aglutinační typ se vyznačuje, jak je patrné z jeho označení, tzv. aglutinací, tedy nalepováním více morfémů ke slovu, ke kumulaci více funkcí na jednom morfému tedy nedochází. Funkce se nekumulují ani v izolačním typu, kde vytvářejí pomocné prvky samostatné slovo. Typ polysyntetický se vyznačuje vázáním významových prvků v jednom slově, čímž vznikají tzv. složeniny.¹⁰¹ Posledním typem je typ introflexivní, který hromadí gramatické funkce uvnitř kořene slova¹⁰² a vyznačuje se křížením morfémů.¹⁰³

Jednou z vlastností, na jejímž základě lze rozlišit jednotlivé jazykové typy, je tzv. diferenciaci, tj. protiklad dvou gramatických jednotek, jež tvoří pár.¹⁰⁴ Skalička rozlišuje dva typy diferenciaci: vertikální a horizontální. Horizontální diferenciaci je založena na protikladu párů, jako jsou: *séma:séma*, *morfém:morfém*, *slovo:slovo*, *věta:věta*, např. *lexém:formém*, *morfém odvozovací:morfém koncovkový*, *substantivum:adjektivum*, *věta hlavní:věta vedlejší aj.*¹⁰⁵ Diferenciaci vertikální odpovídají dvojce: *séma:morfém*, *morfém:slovo*, *slovo:věta*, resp. též *slovo:spojení slov*, *věta jednoduchá:věta složená*.¹⁰⁶

V polysyntetickém typu neexistuje diferenciaci lexém: formém, v konstruktu polysyntetického typu existují ideálně pouze lexémy, které vždy vyjadřují jedinou funkci.¹⁰⁷ Ostatní jazyky, ve kterých naopak najdeme uvedenou diferenciaci,

¹⁰⁰ Skalička, 1948, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 377

¹⁰¹ Skalička, 1948, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 376

¹⁰² Skalička, 1951, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. II. díl s. 479

¹⁰³ Skalička, 1987, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 1251

¹⁰⁴ Popela, 2006, s. 7

¹⁰⁵ Popela, 2006, s. 8

¹⁰⁶ Popela, 2006, s. 9

¹⁰⁷ Popela, 2006, s. 29

můžeme rozlišit právě podle toho, zda morfém vyjadřuje více funkcí (typ flexivní a introflexivní) nebo pouze jednu funkci (typ aglutinační a izolační).

Diferenciace *morfém:slovo* a *slovo:věta* jsou společné typu aglutinačnímu a flexivnímu. Typy izolační a introflexivní pak mají diferenciaci *morfém-slovo:věta*, tj. diferenciaci *morfém:slovo* je v nich méně vyvinutá.¹⁰⁸

Kumulace funkcí, jinak řečeno jednoznačnost a mnohoznačnost morfémů, souvisí s hranicemi mezi lexémem, tj. morfémem významovým, a morfémy gramatickými (tzv. formémy). V izolačním a aglutinačním typu, jejichž formémy se vyznačují jednoznačností, jsou hranice mezi formémy i formémy a lexémem ostré, jednotlivé morfémy se zpravidla kryjí se slabikami. Naopak ve flexivním typu bývají hranice mezi lexémem a formémem, který je mnohoznačný, nejasné. Morfémy se tedy se slabikami nekryjí. V tomto ohledu je zvláštní typ introflexivní, který se, jak již bylo řečeno, vyznačuje křížením morfémů, tedy dochází ke křížení lexému a formému, ke flexi dochází uvnitř samotného lexému, mezi významovým a gramatickým morfémem tedy nemohou být určeny hranice.¹⁰⁹ Morfémy v polysyntetickém typu jsou vždy jednovýznamové a kryjí se se slabikami.¹¹⁰

Další rozlišující vlastností jednotlivých typů je případná synonymie a homonymie formémů, která se běžně vyskytuje ve flexivním a introflexivním typu. Je to dáno zmíněnou mnohoznačností morfémů v daných typech. Naopak v typu aglutinačním a izolačním, kde jeden morfém vyjadřuje zpravidla jednu funkci, se homonymie a synonymie téměř nevyskytuje.¹¹¹ Polysyntetický typ, který postrádá formémy, využívá k vyjadřování funkcí slovosled a lexémy, u kterých může docházet k synonymii a homonymii.

Supletivismus, tj. existence dvou nebo více různých základů v souboru tvarů některých slov, se může projevovat jednak v morfologii a jednak ve slovotvorbě. Supletivismus v morfologii je vlastní typu flexivnímu a polysyntetickému, naopak nedostatečný je v typu aglutinačním a izolačním. V případě slovotvorby je supletivismus znakem typu izolačního.

¹⁰⁸ Popela, 2006, s. 9

¹⁰⁹ Popela, 2006, s. 13 - 14

¹¹⁰ Popela, 2006, s. 29 - 30

¹¹¹ Popela, 2006, s. 12 - 13

Rozlišující vlastností mohou být také slovosled a kongruence: pevným slovosledem se vyznačují typy, kde schází kongruence, tj. typ aglutinační, izolační. Naopak v jazycích s dominantou flexivní, kde dochází ke kongruenci, může být slovosled zcela volný. V polysyntetickém typu je volný slovosled možný v případě jednoznačnosti kontextu, ke kongruenci nedochází.

Jazykové typy se liší také četností infinitivů a participií a vedlejších vět. Flexivní typ, který je příznivý vedlejším větám, obsahuje poměrně málo infinitivů a participií. Naopak ve větším množství se vyskytují participia a infinitivy v typu aglutinačním, který je vedlejším větám nepříznivý. V izolačním typu poměr mezi infinitivy a participii z jedné strany a mezi větami vedlejšími z druhé strany není jasný.¹¹² Introflexivní typ užívá jak participia, tak vedlejší věty.¹¹³

Poslední z vlastností, kterou si zde uvedeme, je příznivost daných jazykových typů klasifikaci slov a gramatických kategorií. Nejpříznivější třídění je typ flexivní a v menší míře také introflexivní. Naopak aglutinační a izolační typ téměř nerozlišují slovní druhy a často neznají ani mnohé gramatické kategorie, jako je např. rod, jsou tedy třídění nepříznivé.¹¹⁴

Typologie zkoumá veškeré struktury jazyka. Zahrnuje tedy morfologii, syntax, fonologii, lexikologii. Za stěžejní, lépe řečeno nejsnáze popsatelnou, složku jazyka je z typologického hlediska považována morfologie. Fonologický a lexikální systém pak vyžadují oproti ostatním složkám jazyka zvlášť formulované typologie.¹¹⁵ Některé jazykové typy podle Skaličky *nezasahují do všech oborů jazyka – jsou to typ ergativní a typ introflexivní*.¹¹⁶

Skalička chápe jazyk jako *celek, kde jednotlivé rysy jsou na sobě navzájem závislé*.¹¹⁷ Jednotlivé jazykové jevy tedy spolu souvisí. *Předpokládáme-li souvislost jevů, můžeme vysvětlovat souvislost změn*.¹¹⁸ Některé změny se opakují, jiné jsou spojené jen s určitou dobou a určitým jazykem.¹¹⁹ Typologie tedy může zkoumat jazyk jak z hlediska synchronního, tak z hlediska diachronního, kdy

¹¹² Skalička, 1941, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 210 - 212

¹¹³ Popela, 2006, s. 24 -25

¹¹⁴ Skalička, 1941, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 210 - 212

¹¹⁵ Skalička, 1976, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 1202

¹¹⁶ Skalička, 1986, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 1243

¹¹⁷ Skalička, 1958, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. II. díl s. 645

¹¹⁸ Skalička, 1958, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. II. díl s. 646

¹¹⁹ Skalička, 1955, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. II. díl s. 700

zkoumá jazykové změny a vývojové tendence jazyka, tedy posun v dominanci jednotlivých jazykových typů, kdy se jazyky *posunou od jednoho typu k druhému, nebo lépe řečeno od jedné kombinace typů k druhé*.¹²⁰

3.2 Synchronní a diachronní přístup k jazyku

Při popisu jazyka a jeho částí lze na jazyk pohlížet z hlediska synchronního a diachronního. Tyto termíny zavedl do lingvistiky významný švýcarský lingvista Ferdinand de Saussure. Roku 1916 vydali jeho žáci Charless Bally a Albert Séchehay pod Saussurovým jménem dílo *Cours de linguistique générale* (*Kurz obecné lingvistiky*), které obsahuje jeho obecné lingvistické myšlenky z přednášek na Ženevské univerzitě v letech 1907–1911. Dílo bylo několikrát vydáno v mnoha světových jazycích a řadí se k nejdůležitějším dílům na poli lingvistiky.¹²¹

Podle Saussura je potřeba rozlišovat mezi stavem jazyka a následností v jazyce. *Synchronní je vše, co se vztahuje k statickému aspektu naší vědy, diachronní pak vše, co má souvislost s evolucí. Stejně tak i synchronie a diachronie označují každá stav jazyka a fázi evoluce*.¹²²

Synchronní přístup se tedy zabývá stavem jazyka v určitém okamžiku a vztahem koexistujících jazykových jevů v daném okamžiku.¹²³ Stav jazyka vnímá Saussure jako *delší nebo kratší časový úsek, během kterého dochází k minimálnímu množství změn*.¹²⁴ Při studiu určitého stavu jazyka je pak potřeba od těchto minimálních změn odhlédnout.¹²⁵

Naproti tomu diachronní přístup zkoumá jazykový jev ve vztahu k předešlému nebo následujícímu jazykovému jevu a objasňuje tedy jazykový vývoj.¹²⁶

Každý živý jazyk se neustále vyvíjí. Jednotlivé části jazyka, tj. jeho fonologická stránka, morfologie, syntax či lexikum, podléhají jistým změnám. Každá z těchto složek jazyka se vyvíjí jinou rychlostí. Stejně tak se vyvíjí různou rychlostí jednotlivé jazyky i dialekty. Některé změny postihují veškerou strukturu jazyka,

¹²⁰ Skalička, 1967, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. III. díl s. 1021

¹²¹ Černý, 1996, s. 132

¹²² Saussure, 1996, s. 110

¹²³ Černý, 1996, s. 133

¹²⁴ Saussure, 1996, s. 128

¹²⁵ Ibidem

¹²⁶ Černý, 1996, s. 133

jiné se projevují jen v některých jeho částech nebo jen v jediné části.¹²⁷ Tyto změny se také často vzájemně podmiňují, změna v jedné oblasti jazyka, např. ve fonologii, může vyvolat změnu v oblasti jiné, např. v morfologii nebo lexikologii.¹²⁸

*Zatímco synchronní lingvistika připouští jen jedinou perspektivu, perspektivu mluvčích, a tudíž i jedinou metodu, předpokládá diachronní lingvistika zároveň perspektivu prospektivní, která sleduje čas dopředu, a perspektivu retrospektivní, jež ho sleduje zpátky.*¹²⁹

Prospektivní metoda se opírá pouze o dostupné prameny a zkoumá, co vzniká z určité dříve existující formy. Naproti tomu metoda retrospektivní zkoumá, z čeho se vyvinula některá existující forma, a zpravidla hledá formu nejstarší. Retrospektivní přístup navíc postupuje i za hranici nejstarších existujících dokladů a nachází oporu v metodě rekonstrukce.¹³⁰ Prospektivním přístupem tedy např. zjišťujeme, jaká forma nebo formy existující v dnešních románských jazycích vznikly z latinského indikativu plusquamperfekta aktiva, a postupujeme tedy směrem z minulosti do přítomnosti. Naopak retrospektivním přístupem odhalujeme, z jaké latinské formy vznikl např. dnešní španělský kondicionál, a vracíme se tak z přítomnosti do historie. Při zjišťování vývoje konkrétního jazyka je užití výhradně jedné ze zmíněných metod diachronní lingvistiky nedostačující a je zpravidla nutné obě tyto metody kombinovat.¹³¹

Podle Saussura je potřeba synchronní a diachronní přístup v lingvistice od sebe vždy důsledně oddělovat. Synchronní jev vyjadřuje vztah mezi současnými prvky, diachronní náhradu jednoho prvku za druhý.¹³² Tento Saussureův postoj byl v minulosti předmětem mnoha diskuzí a v současné moderní lingvistice nelze tyto dva přístupy od sebe zcela oddělovat. Při studiu vývoje jazyka se neobejdeme bez znalosti současného stavu jazyka nebo jeho stavu v jednotlivých obdobích a při studiu určitého stavu jazyka zase zjistíme, že neexistuje zcela jednotný jazykový

¹²⁷ Černý, 1998, s. 17 - 18

¹²⁸ Saussure, 1996, s. 170 - 182

¹²⁹ Saussure, 1996, s. 237

¹³⁰ Saussure, 1996, s. 238

¹³¹ Černý, 1996, s. 134

¹³² Saussure, 1996, s. 118

system. V jazyce vedle sebe existují konzervativní a progresivní prvky. Oba přístupy se tedy navzájem doplňují.¹³³

Se dvěma pohledy na jazyk, tj. s pohledem na jazyk v dané době a pohledem na jazyk se zřetelem na změny v průběhu času, pracuje také významný český lingvista a člen Pražského lingvistického kroužku Vilém Mathesius.

Ve své práci *O potenciálnosti jevů jazykových*, která byla v češtině vydána roku 1911, však namísto termínů synchronní a diachronní užívá pojmy statický a dynamický. Statická kritéria tedy nazírají na jazyk v dané době. Dynamické důvody jsou pak ty, *jež plynou z fakt vývojových*.¹³⁴ Mathesius v závěru svého spisu uvádí, že na téma potenciálnosti jazykových jevů¹³⁵ pohlížel kvůli zjednodušení ze statického hlediska, a podotýká, že problémy dynamické *se mohou řešit teprve tehdy, až důkladnějším ještě zkoumáním jednotlivých jazyků bude pevně zjištěno, které jevy v nich v té a té době byly konstantní a které potenciální*.¹³⁶

¹³³ Černý, 1996, s. 133 - 134

¹³⁴ Mathesius, 1911, s. 9

¹³⁵ Mathesius definuje potenciálnost jako *statické kolísání, to jest nestálost v dané době proti dynamické měnlivosti, jeví se změnami v postupu časovém* (1911 s. 1)

¹³⁶ Mathesius, 1911, s. 24

4 TYPOLOGICKÝ POPIS S PŘÍHLÉDNUTÍM K DIACHRONNÍMU ASPEKTU

Příhlédnutím k diachronnímu aspektu při typologickém popisu jazyka nebo některé jeho složky je možné vyhodnotit posun v dominanci jednotlivých typů, ke kterému došlo v průběhu vývoje zkoumaného jazyka.

Typologickým popisem slovesných tvarů v různých stadiích jejich vývoje a určením míry dominance jazykových typů u zkoumaných tvarů lze následně vyhodnotit jejich typologický posun.

Předmětem typologického popisu v této práci proto budou především ty slovesné tvary, v průběhu jejichž vývoje z vulgární latiny do dnešní španělštiny došlo ke změně v dominanci jazykových typů.

V úvodu každé kapitoly budou navíc typologicky zhodnoceny také tvary plnící danou funkci v klasické latině, a to i v případech, kdy tyto tvary nejsou přímým předkem dnešních španělských tvarů. Toto doplnění má poukázat na případnou typologickou odlišnost dvou variant téhož jazyka: varianty psané a mluvené. Většina forem, ze kterých dnešní španělské tvary pocházejí, se navíc vyskytovala také v klasické variantě latiny, obvykle však tyto formy plnily jinou funkci.

4.1 INDIKATIV FUTURA AKTIVA

4.1.1 Klasická latina

<<..*Nec vero criminibus falsis in odium aut invidiam quemquam **vocabit** omninoque ita iustitiae honestatique adhaerescet, ut, dum ea conservet, quamvis graviter offendat mortemque oppetat potius, quam deserat illa, quae dixi..*>>¹³⁷

<<..*Ergo histrio hoc **videbit** in scena, non **videbit** sapiens vir in vita?..*>>¹³⁸

<<..*Itaque ut in fidibus musicorum aures vel minima sentiunt, sic nos, si acres ac diligentes iudices esse volumus animadversores[que] vitiorum, magna saepe **intellegemus** ex parvis..*>>¹³⁹

¹³⁷ Cicero, De off. I.86 [online] Dostupný z: WWW:

<<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/off1.shtml>>

¹³⁸ Cicero, De off. I.114 [online] Dostupný z: WWW:

<<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/off1.shtml>>

	vocō, āre, āvī, ātum	videō, ēre, vīdī, vīsum	intellegō, ere, lēxī, lēctum	serviō, -īre, īvī (iī), ītum
1. os. sg.	voc-ā-b-o	vid-ē-b-o	intelleg-a-m	serv-i-a-m
2. os. sg.	voc-ā-bi-s	vid-ē-bi-s	intelleg-ē-s	serv-i-ē-s
3. os. sg.	voc-ā-bi-t	vid-ē-bi-t	intelleg-e-t	serv-i-e-t
1. os. pl.	voc-ā-bi-mus	vid-ē-bi-mus	intelleg-ē-mus	serv-i-ē-mus
2. os. pl.	voc-ā-bi-tis	vid-ē-bi-tis	intelleg-ē-tis	serv-i-ē-tis
3. os. pl.	voc-ā-bu-nt	vid-ē-bu-nt	intelleg-e-nt	serv-i-e-nt

Tvary indikativu futura aktiva v klasické latině vykazují flexivní a aglutinační rysy. Ke kmeni slovesa je aglutinačně připojen jeden sufix a jedna koncovka, případně mezi kmenem a sufixem stojí také tematický vokál, který je projevem flexivního typu. Sufix vyjadřuje čas (futurum) a následující koncovka kumulativně vyjadřuje osobu a číslo. Vyjádření způsobu a slovesného rodu je v tomto případě bezpříznakové.

K vyjádření času se užívá dvou souborů sufixů. První soubor slouží k tvoření futura sloves 1. a 2. konjugace a druhý ke tvoření futura sloves 3. a 4. konjugace. Tato synonymie je projevem flexivního typu.

U sloves 3. a 4. konjugace dochází v 1. osobě singuláru k intraparadigmatické homonymii mezi indikativem futura a konjunktivem přítomného, a to v aktivu i pasivu.

	aktivum		pasivum	
1. os. sg.	ind. fut.	konj. prez.	ind. fut.	konj. prez.
3. konj.	intellegam	intellegam	intellegar	intellegar
4. konj.	audiam	audiam	audiar	audiar

Tento typ homonymie je projevem typu izolačního, k určení času a způsobu je zapotřebí užití izolačních prostředků.

¹³⁹ Cicero, De off. I.146 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/off1.shtml>>

4.1.2 Úpadek a náhrada klasických tvarů

V moderních románských jazycích, tedy i v dnešní španělštině, zcela chybí tvary, které by vycházely z tvarů indikativu futura aktiva, jakých se užívalo v klasické latině. Klasické tvary indikativu futura aktiva byly hned z několika důvodů ve vulgární latině zcela nahrazeny novými konstrukcemi. *Penny* považuje za nejdůležitější tyto čtyři důvody:

- 1) Formální různorodost tvarů indikativu futura aktiva sloves 1. a 2. konjugace a sloves 3. a 4. konjugace.

1. konjugace	2. konjugace	3. konjugace	4. konjugace
vocābō	vidēbō	intellegam	serviam

- 2) Zmíněná intraparadigmatická homonymie tvarů 1. osoby singuláru indikativu futura aktiva a 1. osoby singuláru konjunktivu přítentu aktiva sloves 3. a 4. konjugace.

indikativ futura aktiva	konjunktiv přítentu aktiva
intellegam	intellegam
serviam	serviam

- 3) Možná záměna tvarů 3. osoby singuláru a 1. osoby plurálu indikativu futura aktiva s tvary 3. osoby singuláru a 1. osoby plurálu indikativu perfekta aktiva u některých sloves 1. a 2. konjugace, způsobená frikativizací znělé okluzivy -B- a splynutí s frikativou -V-.

	indikativ futura aktiva		indikativ perfekta aktiva	
	1. konjugace	2. konjugace	1. konjugace	2. konjugace
3. os. sg.	vocābit	dēlēbit	vocāvit	dēlēvit
1. os. pl.	vocābimus	dēlēbimus	vocāvimus	dēlēvimus

- 4) Případným hláskovým vývojem poslední slabiky by postupem času případně nebylo možné rozlišit u třetí konjugace mezi 3. osobou singuláru indikativu futura aktiva a toutéž osobou v přítentu aktiva. Podle zrekonstruovaných pravidel hláskového vývoje finální slabiky totiž

došlo k redukci počtu možných vokálů. Výsledkem vokálů ē, ě, ĭ byl jediný vokál e.

	ind. fut. akt.	ind. prés. akt.
klasická latina	petet	petit
případný hláskový vývoj	petet	petet

4.1.3 Vulgární latina

Dnešní španělský indikativ futura aktiva se vyvinul z latinské perifráze složené z infinitivu významového slovesa a tvarů indikativu přítomného aktiva slovesa *habeō*. Tato konstrukce pochopitelně existovala jak v latině literární, tak v latině vulgární. Původně nesla konstrukce tohoto typu modální význam nutnosti nebo možnosti (*muset, moci*). Patrně od 3. století př. n. l. se k tomuto modálnímu významu přidává také význam futura, nelze ale přesně určit, zda a kdy začíná futurální význam převažovat nad významem modálním, případně kdy modální význam zcela mizí a to ani u pozdějších děl a autorů.¹⁴⁰

<<..Et at ubi diaconus perdixerit omnia, quae **dicere habet**, dicet orationem primum episcopus et orat pro omnibus; et sic orant omnes, tam fideles quam et cathecumini simul..>>¹⁴¹

<<..Et iam inde cum ymnis usque ad minimus infans in Gessamani pedibus cum episcopo descendit, ubi prae iam magna turba multitudinis et fatigati de uigiliis et ieiuniis cotidianis lassī, quia tam magnum montem **necesse habent** descendere, lente et lente cum ymnis uenit in Gessamani..>>¹⁴²

<<..si autem neque in us neque in um, sed aliter, puta Baiae Athenae, iam secundum datium **adsumere habes**..>>¹⁴³

Postupem času dala tato perifráze pravděpodobně hojnějším užíváním ve významu indikativu futura ve vulgární latině základ novým tvarům indikativu futura aktiva ve španělštině, portugalštině, katalánštině, francouzštině,

¹⁴⁰ Adams, 2013, s. 654 - 657

¹⁴¹ Egeria, II. XXIV.6 [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/egeria2.html>>

¹⁴² Egeria, II. XXXVI.2 [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/egeria2.html>>

¹⁴³ Pompeius, Comentum artis Donati. In: GL V, s. 253

okcitánštině, rétorománštině a italštině. K vyjádření futurálního významu se v latině běžně užívalo také dalších existujících tvarů a perifrází.¹⁴⁴

ind. fut. akt.		
1. os. sg.	voc-ā-re lex-ā-re vid-ē-re intelleg-e-re serv-ī-re	hab-e-ō
2. os. sg.		hab-ē-s
3. os. sg.		hab-e-t
1. os. pl.		hab-ē-mus
2. os. pl.		hab-ē-tis
3. os. pl.		hab-e-nt

Tyto latinské tvary vykazují rysy flexivního a izolačního typu. Sémata osoby a čísla jsou vyjádřena flexivními koncovkami pomocného slovesa. Mezi těmito koncovkami a kmenem pomocného slovesa stojí tematický vokál. Případný význam indikativu futura je pak dán izolačním spojením infinitivu významového slovesa s tvary slovesa pomocného. Nositelem lexikálního významu je infinitiv.

4.1.4 Románština a stará kastilština (do začátku 17. století)

	dexar			ver		
1. os. sg.	dex-a-r	(h)e-0	dexar-é-0	ve-r	(h)e-0	ver-é-0
2. os. sg.		(h)a-s	dexar-á-s		(h)a-s	ver-á-s
3. os. sg.		(h)a-0	dexar-á-0		(h)a-0	ver-á-0
1. os. pl.		(h)e-mos	dexar-e-mos		(h)e-mos	ver-e-mos
2. os. pl.		(h)e-des	dexar-e-des		(h)e-des	ver-e-des
3. os. pl.		(h)a-n	dexar-á-n		(h)a-n	ver-á-n

¹⁴⁴ Penny, 2006, s. 237: K vyjádření futura se v latině často užívalo např. tvarů indikativu přítomného nebo některých dalších perifrází např.: *eō cantāre*, **vadō cantāre*, *veniō cantāre*, *volō cantāre* (základ rumunského futura), *dēbeō cantāre* (futurum v sardštině). Mezi jednotlivými slovesy mohla stát ještě předložka. Většina z těchto perifrází však s sebou nesla kromě časového významu také význam modální. Velmi často bylo klasické futurum nahrazováno také perifrází složenou z participia futura aktiva a slovesa *esse*, konstrukce tohoto typu však nemohla vyjádřit pasivum. Takto užitě tvary a perifráze byly doplněny příslušnými adverbii, vyjadřujícími budoucnost.

	servir		
1. os. sg.	serv-i-r	(h)e-0	servir-é-0
2. os. sg.		(h)a-s	servir-á-s
3. os. sg.		(h)a-0	servir-á-0
1. os. pl.		(h)e-mos	servir-e-mos
2. os. pl.		(h)e-des	servir-e-des
3. os. pl.		(h)a-n	servir-á-n

Ve středověku měly španělské tvary indikativu futura aktiva dvojí podobu. Většina tvarů byla psána v jednoslovné (syntetické) podobě, jakou známe z dnešní moderní španělštiny. Podle Pennyho¹⁴⁵ však bylo až do začátku 17. století možné tvar indikativu futura aktiva rozdělit nepřízvučným zájmenem ve tvaru předmětu na analytický (izolační) tvar složený z infinitivu významového slovesa a tvarů indikativu přezentu aktiva pomocného slovesa *haber*. Tvary rozdělené zájmenem tedy poukazují na původní izolační charakter indikativu futura aktiva.

Obě zmíněné varianty tvarů nalezneme již v nejstarších literárních památkách, jako je např. anonymní skladba *Cantar de mio Cid* (*Píseň o Cidovi*), jejíž první části byly objeveny na počátku 12. století a která je psána kastilskou variantou románštiny.

<<..el Campeador **dexar las ha** en vuestra mano
e prestalde aver lo que sea guisado..>>¹⁴⁶

<<..Venídom es deliçio de tierras d'allent mar,
entraré en las armas, non lo **podré dexar**,
"mis fijas e mi mugier **ver me an** lidiar,
"en estas tierras agenas **verán** las mprada cómmo se fazen,
"afarto **verán** por los oios cómmo se gana el pan."..>>¹⁴⁷

<<.."E **servir lo he** siempre" mientras que ovisse el alma..>>¹⁴⁸

¹⁴⁵ Penny, 2006, s. 240

¹⁴⁶ Cid 117 - 118, In: Michael, 1991, s. 86

¹⁴⁷ Cid 1639 - 1643, In: Michael, 1991, s. 191 - 192

¹⁴⁸ Cid 1820, In: Michael, 1991, s. 202

<<..*"En este castiello grand aver avemos preso,
 "los moros yazen muertos, de bivos poco veo;
 "los moros la[s] moras vender non los **podremos**,
 "que los descabeçemos nada non **ganaremos**,
 "coiámoslos de dentro, ca el señorío tenemos,
 "**posaremos** en sus casas e d' ellos nos **serviremos**..>>¹⁴⁹*

Stejně tak se obě varianty tvarů objevují i v pozdějších dílech a najdeme je např. také v tragikomedii *Celestina*, která byla poprvé publikována roku 1499.

<<. *PÁRMENO.- Vamos presto. Ya creo que se quejarán de nuestra tardança. No por essa calle, sino por estotra, porque nos entremos por la yglesia e veremos si ouiere acabado Celestina sus deuociones: **lleuarla hemos** de camino..>>¹⁵⁰*

<<..***Quitarla hemos** de lenguas de vulgo, porque ninguna virtud ay tan perfecta, que no tenga vituperadores e maldizientes. No ay cosa con que mejor se conserue la limpia fama en las vírgines, que con temprano casamiento..>>¹⁵¹*

U některých doložených tvarů indikativu futura aktiva v románštině a staré kastilštině se tedy projevují zbytky izolačního typu, většina tvarů však již dospěla do flexivně-aglutinační podoby, která již izolační rysy nevykazuje. Syntetická podoba dnešního španělského indikativu futura aktiva tedy vznikla aglutinací pomocného slovesa v indikativu přítomného aktiva k infinitivu významového slovesa.

K této aglutinaci došlo v době, ze které chybí písemné památky. V dostupných písemných památkách tedy najdeme pouze výše zmíněné pozůstatky izolačních tvarů, ve kterých vždy figuruje nepřízvučné zájmeno. Od počátku 17. století jsou pak koncovky vzniklé z pomocného slovesa vnímány jako neoddělitelné,¹⁵² u autorů zlatého věku již uvedené izolační tvary nenajdeme.

Stejně jako u dřívějších latinských izolačních tvarů vyjadřují flexivní koncovky pomocného slovesa osobu a číslo. Čas a způsob je vyjádřen celým tvarem, tedy

¹⁴⁹ Cid 617 - 622, In: Michael, 1991, s. 124

¹⁵⁰ Rojas, IX. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor-din/la-celestina--1/html/>>

¹⁵¹ Rojas, XVI. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor-din/la-celestina--1/html/>>

¹⁵² Zavadil, 2004, s. 230

spojením tvarů indikativu přítomného slovesa s infinitivem slovesa významového. Slovesný rod je u aktivních tvarů bezpříznakový.

4.1.5 Moderní španělština

	dejar	poder	servir
1. os. sg.	dej-a-ré-0	pod-ré-0	serv-i-ré-0
2. os. sg.	dej-a-rá-s	pod-rá-s	serv-i-rá-s
3. os. sg.	dej-a-rá-0	pod-rá-0	serv-i-rá-0
1. os. pl.	dej-a-re-mos	pod-re-mos	serv-i-re-mos
2. os. pl.	dej-a-ré-is	pod-ré-is	serv-i-ré-is
3. os. pl.	dej-a-rá-n	pod-rá-n	serv-i-rá-n

Tvary indikativu futura aktiva mají v dnešní španělštině dvě flexivní koncovky, které jsou aglutinačně připojeny za sebe. Mezi kmenem a koncovkami obvykle stojí tematický vokál, který se však u několika sloves 2. konjugace synkopou ztrácí (např. *poder* – *podré*, *haber* – *habré*, *tener* – *tendré*, *poner* – *pondré*, *saber* – *sabré* atd.) První koncovka, která má dvě varianty *-re/-ra-* vyjadřuje indikativ a futurum. Druhé koncovky kumulativně vyjadřují osobu a číslo. U 1. a 3. osoby singuláru je osobočíselná koncovka nulová. Aktivní slovesný rod je bezpříznakový.

V indikativu futura aktiva v moderní španělštině tedy nenajdeme zcela izolační (analytické) tvary.

<<.. —¿Quién sabe si **podremos** hacer que no lo sepa!..>>¹⁵³

<<.. —¿No **sabrás** tú matarme!..>>¹⁵⁴

<<..Mis relaciones con Lola siguieron por los derroteros que a usted no se le **ocultarán**, y al andar de los tiempos y aún no muy pasados los cinco meses del entierro del hermano muerto me vi sorprendido —ya ve lo que son las cosas— con la noticia que menos debiera haberme sorprendido..>>¹⁵⁵

¹⁵³ Cela, [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, s. 61

¹⁵⁴ Cela, [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, s. 67

Také izolační tvary, uvedené v kapitole 4.1.4, které obsahují nepřízvučné zájmeno, jsou v přepisu *Cantar de mio Cid* do dnešní španělštiny vždy syntetické a již nejsou vnímány jako složenina infinitivu a pomocného slovesa.

<<..*el Campeador las **dejará** en vuestras manos
y prestadle el dinero que sea apropiado..*>>¹⁵⁶

<<..*Me ha venido un deleite de tierras de ultramar,
entraré en combate, no lo podré evitar;
mis hijas y mi mujer me **verán** luchar,
en estas tierras ajenas verán las moradas como se hacen,
bien **verán** con sus ojos cómo se gana el pan..*>>¹⁵⁷

<<..*Y lo **serviré** siempre mientras que tenga el alma..*>>¹⁵⁸

4.1.6 Zhodnocení typologického posunu

Tvary indikativu futura aktiva (i pasiva) v klasické latině vykazují rysy flexivního a aglutinačního typu. U sloves 3. a 4. konjugace se navíc vlivem homonymie okrajově projevuje také typ izolační. Těchto tvarů se však na Pyrenejském poloostrově přestalo užívat a tyto tvary tedy nejsou základem indikativu futura aktiva ve španělštině.

Dnešní španělské tvary jsou také nositeli flexivních a aglutinačních rysů. Vznikly však z tvarů původně izolačních. Aglutinací pomocného slovesa ve tvaru indikativu přítomného aktiva k infinitivu významového slovesa vznikly z izolačních tvarů tvary flexivní, které nadále vykazují také rysy aglutinační.

Pomocí aglutinace tedy došlo k výraznému posunu od izolace k aglutinačně flexivním tvarům, které postrádají izolační rysy. V dnešní španělštině již není izolační původ tvarů indikativu futura aktiva patrný.

¹⁵⁵ Cela, [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, s. 31

¹⁵⁶ Cid 117 - 118, In: Montaner Frutos, I. Dostupný z: WWW: <http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, s. 5

¹⁵⁷ Cid 1639 - 1643, In: Montaner Frutos, II. Dostupný z: WWW: <http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, s. 16

¹⁵⁸ Cid 1820, In: Montaner Frutos, II. Dostupný z: WWW: <http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, s. 21

4.2 KONDICIONÁL JEDNODUCHÝ

Španělský kondicionál *charakterizuje proces pojmenovaný verbem finitem jako potenciální, imaginární (existující v podobě představy) a zároveň ve své možné realizaci závislý na splnění nějaké (explicitní nebo implicitní) podmínky.*¹⁵⁹

Kondicionál jednoduchý (označovaný také jako kondicionál eventuální, nebo dokonce kondicionál přítomný) je způsob, který ve španělštině vyjadřuje potenciálnost v přítomnosti a také budoucnost v minulosti, tedy v nepřímé řeči se slovesem hlavní věty v minulém čase.

4.2.1 Klasická latina

Na rozdíl od španělštiny klasická latina neměla zvláštní paradigma kondicionálu. K vyjádření potenciálnosti v přítomnosti využívala tvarů konjunktivu imperfekta, které byly ve vulgární latině nahrazeny perifrází, ze které vychází španělský kondicionál.

Tvary konjunktivu imperfekta v klasické latině byly výhradně syntetické a měly dvě koncovky (rys aglutinační). Obě koncovky flexivně vyjadřovaly více funkcí. První vyjadřovala čas a způsob, druhá osobu a číslo.¹⁶⁰

4.2.2 Vulgární latina

Stejně jako tvary indikativu futura aktiva jsou ve španělštině tvary kondicionálu izolačního původu. Již v latině existovala perifráze složená z infinitivu významového slovesa a slovesa *habeō* ve formě indikativu imperfekta, ze které se vyvinul pozdější španělský jednoduchý kondicionál.¹⁶¹ Ve vulgární latině tato perifráze vyjadřovala jednak potenciálnost v přítomnosti (v klasické latině vyjadřována konj. imperf.), dále nesla význam prospektivní (souběžně s perifrází typu *-urus eram*) a vyjadřovala, obvykle za doprovodu adverbii nebo dalších slov vypovídajících o budoucnosti, také budoucnost v minulosti.¹⁶²

¹⁵⁹ Zavadil, 2004, s. 237

¹⁶⁰ K typologické analýze konjunktivu imperfekta viz Richterová, Aneta. *Srovnání gramatických jevů v latině a španělštině na základě originálního textu*. Olomouc, 2012. 66 s. Bakalářská práce.

¹⁶¹ V latině se běžně užívalo kromě konstrukce typu *inf. + habēbam* také konstrukce *inf. + habuit*. První z uvedených konstrukcí převážila na Pyrenejském poloostrově. V Itálii však převážila zase konstrukce druhá. Rozdíl mezi oběma typy v latině je především sémantický. Konstrukce typu *inf. + habuit* vyjadřovala především nemožnost v minulosti (v klasické latině konj. plusq.).

¹⁶² Adams, 2013, s. 661

Jako příklad kondicionálního užití perifráze typu *inf. + habebam* uvádí Adams následující větu pocházející z díla svatého Augustina:

<<..*sanare te habebat deus per indulgentiam, si fatereris..*>>¹⁶³

Původní perifráze, ze které se později vyvinul španělský kondicionál, vypadala ve vulgární latině takto:

kondicionál jednoduchý		
1. os. sg.	d-a-re perd-e-re dorm-ī-re ex-ī-re	hab-ē-ba-m
2. os. sg.		hab-ē-bā-s
3. os. sg.		hab-ē-ba-t
1. os. pl.		hab-ē-bā-mus
2. os. pl.		hab-ē-bā-tis
3. os. pl.		hab-ē-ba-nt

V uvedených tvarech se realizují tři jazykové typy: flexivní, aglutinační a izolační. Případné séma kondicionálu je vyjádřeno izolačně spojením významového slovesa v infinitivu a pomocného slovesa ve tvaru indikativu imperfekta aktiva. Flexivním prvkem jsou tematický vokál a flexivní koncovky pomocného slovesa. Druhý soubor koncovek vyjadřuje osobu a číslo. Tyto koncovky a tematický vokál jsou spolu s koncovkou *-ba-/-bā-*, která původně v rámci pomocného slovesa kumulativně vyjadřuje způsob (indikativ) a čas (imperfektum), aglutinačně připojeny ke kmeni pomocného slovesa. Slovesný rod je stejně jako v případě indikativu futura v aktivu bezpříznakový.

¹⁶³ Sv. Augustin, Sermones 59.4. In: Adams, 2013, s. 661

4.2.3 Iberorománština a stará kastilština

dar			
1. os. sg.	d-a-r	(h)ía-0	dar-ía-0
2. os. sg.		(h)ía/íe/ié-s	dar-ía/íe/ié-s
3. os. sg.		(h)ía/íe/ié-0	dar-ía/íe/ié-0
1. os. pl.		(h)ía/íe/ie-mos	dar-ía/íe/ie-mos
2. os. pl		(h)ía/íe/ie-des	dar-ía/íe/ie-des
3. os. pl		(h)ía/íe/ié/ie-n	dar-ía/íe/ié/ie-n
perder			
1. os. sg.	perd-e-r	(h)ía-0	perder-ía-0
2. os. sg.		(h)ía/íe/ié-s	perder-ía/íe/ié-s
3. os. sg.		(h)ía/íe/ié-0	perder-ía/íe/ié-0
1. os. pl.		(h)ía/íe/ie-mos	perder-ía/íe/ie-mos
2. os. pl		(h)ía/íe/ie-des	perder-ía/íe/ie-des
3. os. pl		(h)ía/íe/ié/ie-n	perder-ía/íe/ié/ie-n
dormir			
1. os. sg.	dorm-i-r	(h)ía-0	dormir-ía-0
2. os. sg.		(h)ía/íe/ié-s	dormir-ía/íe/ié-s
3. os. sg.		(h)ía/íe/ié-0	dormir-ía/íe/ié-0
1. os. pl.		(h)ía/íe/ie-mos	dormir-ía/íe/ie-mos
2. os. pl		(h)ía/íe/ie-des	dormir-ía/íe/ie-des
3. os. pl		(h)ía/íe/ié-n	dormir-ía/íe/ié-n

V iberorománštině a staré kastilštině bylo možné jinak už syntetické tvary kondicionálu rozdělit na tvary analytické (izolační) nepřízvučným zájmenem, tak jako to bylo možné u indikativu futura aktiva. Tvary pomocného slovesa, a tedy i pozdější tvary kondicionálu, vycházejí z tvaru indikativu imperfekta. Ve středověku měla koncovka, nesoucí význam indikativu imperfekta, několik variant s výjimkou 1. osoby singuláru. Stejně varianty sufixu *-ía/-íe/-ié/-ie-* v určitých osobách se proto objevují i v případě kondicionálu. Ve 14. století nad ostatními převážila původní varianta *-ía-*.

Izolační i syntetické tvary nacházíme např. ve zpěvu *Cantar de Mio Cid* (*Píseň o Cidovi*):

<<..*Martín Antolínez el pleito á parado
que sobre aquellas arcas **dar le ien** seisçientos marcos
e bien ge las **guardarién** fasta cabo del año,
ca assíl' dieran la fe e ge lo avién iurado
que si antes las catassen que fuessen periurados,
non les diese Mio Çid de la ganança un dinero malo..>>¹⁶⁴*

V případě izolačních tvarů je význam kondicionálu vyjádřen izolačním spojením významového a pomocného slovesa. Séma osoby a čísla je flexivně vyjádřeno druhou koncovkou pomocného slovesa. Celkem se tedy v těchto tvarech projevují tři jazykové typy: izolační, aglutinační a flexivní.

U ostatních tvarů, ve kterých nefiguruje zmíněné zájmeno, došlo k úplné aglutinaci pomocného slovesa k infinitivu slovesa významového, čímž vznikl syntetický tvar s jedním aglutinačním sufixem vyjadřujícím kondicionál, který měl několik variant, a jednou flexivní osobočíselnou koncovkou.

<<..*antes de la noche en Burgos d'él entró su carta
con grand rrecabo e fuertementre sellada:
que a Mio Çid Ruy Díaz que nadi nol' diessen posada
e aquel que ge la diesse sopiesse vera palabra
que **perderié** los averes e más los oios de la cara
e aun demás los cuerpos e las almas..>>¹⁶⁵*

V obou případech (syntetické i izolační tvary) zůstává slovesný rod bezpříznakový (stejně tak v moderní španělštině) a flexivní koncovka 1. a 3. osoby singuláru je nulová. V případě varianty koncovky/suffixu *-ía-* pak mohlo docházet k intraparadigmatické homonymii. Tato homonymie tvarů je projevem izolačního typu.

¹⁶⁴ Cid 160 - 165, In: Michael, 1991, s. 88 - 89

¹⁶⁵ Cid 23 - 28, In: Michael, 1991, s. 78 - 79

4.2.4 Moderní španělština

	dar	perder	dormir
1. os. sg.	d-a-ría-0	perd-e-ría-0	dorm-i-ría-0
2. os. sg.	d-a-ría-s	per-e-ría-s	dorm-i-ría-s
3. os. sg.	d-a-ría-0	perd-e-ría-0	dorm-i-ría-0
1. os. pl.	d-a-ría-mos	perd-e-ría-mos	dorm-i-ría-mos
2. os. pl.	d-a-ría-is	perd-e-ría-is	dorm-i-ría-is
3. os. pl.	d-a-ría-n	perd-e-ría-n	dorm-i-ría-n

V tomto případě na rozdíl od indikativu futura aktiva nalezneme kromě flexivních a aglutinačních rysů také prvky typu izolačního. Tvary jednoduchého kondicionálu v dnešní španělštině mají jeden sufix a jednu flexivní koncovku. Připojení více gramatických elementů za kmen slova je projevem aglutinačního typu. Mezi koncovkami a kmenem navíc stojí tematický vokál, který již ve středověku u některých sloves stejně jako v indikativu futura aktiva synkopou vypadl. Tematický vokál je prvkem flexivním. Aglutinační sufix má jedinou variantu *-ría-* a vyjadřuje séma kondicionálu. Následující flexivní koncovka je nositelem osobočíselného významu. V 1. a 3. osobě singuláru je tato koncovka nulová a dochází zde k intraparadigmatické homonymii tvarů, která je projevem izolačního typu, protože k určení správné osoby je zapotřebí izolační využití kontextu. Původní izolační charakter tvarů kondicionálu již není v moderní španělštině patrný:

<<..*Esto es lo que me ocurrió con este papeleo, que si al principio creí que en ocho días lo **despacharía**, hoy —al cabo de ciento veinte— me sonrió no más que de pensar en mi inocencia..*>>¹⁶⁶

Také tvary, které bylo dříve možné rozdělit zájmenem, jsou v moderní španělštině výhradně syntetické, jak dokazuje přepis *Cantar de Mío Cid* do moderní španělštiny:

<<..*Martín Antolínez el negocio ha cerrado
de que por aquellas arcas le **darían** seiscientos marcos*

¹⁶⁶ Cela, [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, s. 55

*y se las guardarían bien hasta pasado un año,
pues así le dieron su palabra y se lo habían jurado,
y si antes las inspeccionasen, que por perjurio sean juzgados
y no les diese mio Cid de los intereses ni un cuarto..>¹⁶⁷*

4.2.5 Zhodnocení typologického posunu

Stejně jako v indikativu futura aktiva došlo ve vývoji tvarů předcházejících dnešnímu španělskému jednoduchému kondicionálu k výraznému typologickému posunu. Klasické aglutinačně flexivní tvary byly ve vulgární latině, podobně jako v indikativu futura, nahrazeny tvarem izolačním. Dnešní aglutinačně flexivní tvar vznikl aglutinací pomocného slovesa v indikativu imperfekta aktiva k infinitivu významového slovesa.

V nově vzniklém syntetickém tvaru začalo být postupem času původní pomocné sloveso vnímáno jakou pouhý morfém. Posunutím slabičných švů došlo k posílení aglutinace. Původně izolační podoba syntetických tvarů dnes už není patrná. K podobnému přeskupení hranic mezi jednotlivými morfémy došlo také u nově vzniklých syntetických tvarů indikativu futura.

Díky homonymii koncovek v rámci paradigmatu se v případě dnešního španělského kondicionálu v určité míře projevuje navíc také typ izolační.

4.3 GABELENTZOVA SPIRÁLA

Ve své studii *Vývoj české deklinace – Studie typologická* z roku 1941 zmiňuje Skalička teorii německého lingvisty *Georga von der Gabelentze* o *spirálním vývoji jazykového typu*,¹⁶⁸ kterou Skalička považuje za do té doby jednu z nejpřijatelnějších teorií, které se zabývají typologickým vývojem jazyka. Podle Gabelentzovy teorie má *jazyk typu isolačního tendenci k tomu, aby formální elementy těsněji připínal k sémantému. Tak vzniká dlouhé slovo a jazyk dostává typ aglutinační. Formální elementy se připínají stále úže a vzniká typ flexivní*.¹⁶⁹ Dle Gabelentzovy teorie se následně ve flexivním typu slovo zkracuje ještě dále, přípony se stírají a je třeba použít nových formálních slov. Podle Gabelentzovy

¹⁶⁷ Cid 160 - 165, In: Montaner Frutos I. [online] Dostupný z: WWW: <http://www.caminodecid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx> , s. 6

¹⁶⁸ Skalička, 1941, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 237

¹⁶⁹ Ibidem

teorie tedy vzniká opět typ izolační, který však není stejný jako původní izolační typ, z toho důvodu nelze hovořit o vývoji kruhovém, ale o vývoji spirálním.¹⁷⁰ Takovému typologickému posunu, kdy se tvar vyvíjí z určitého typu na spirále k témuž typu, ale zároveň není nový typ úplně totožný jako původní typ, odpovídá vývoj výše zmíněného indikativu futura aktiva a jednoduchého kondicionálu aktiva. Nejprve došlo k nahrazení původních flexivně aglutinačních tvarů tvary izolačními, ze kterých se aglutinací pomocného slovesa ke slovesu významovému staly opět tvary flexivně aglutinační. V případě kondicionálu je navíc díky intraparadigmatické homonymii znovu zastoupen také izolační typ, ale v jiné podobě než v původních izolačních tvarech, a došlo tedy k dalšímu typologickému posunu.

Skalička jako praktický příklad vhodný k doložení Gabelentzovy teorie uvádí západní indoevropské jazyky, a poukazuje na vývoj v oblasti deklinace těchto jazyků směřující od flexe k izolaci. Konkrétně hovoří Skalička o řečtině, jazycích balkánských a germánských, kde došlo k redukci pádů, a dále hovoří také o latině a románských jazycích, kde došlo k úplnému zániku jmenné flexe. Pády se dnes v románských jazycích tedy vyjadřují izolačně pomocí předložek.¹⁷¹ Jako další příklad z románských jazyků, vhodný k demonstraci Gabelentzovy spirály, tentokrát z oblasti sloves, tedy mohou sloužit výše analyzovaný kondicionál a indikativ futura aktiva.

Pochopitelně žádná z existujících teorií nemá absolutní platnost, a tak i Skalička uvádí své námitky ke Gabelentzově teorii, a uvádí řadu příkladů východních indoevropských jazyků, u kterých docházelo v průběhu vývoje k typologickému posunu od flexe k aglutinaci, tedy k jinému posunu, než uvádí Gabelentz, a další příklady posunu např. od izolace ke flexi, nebo od aglutinace k izolaci.¹⁷²

¹⁷⁰ Ibidem

¹⁷¹ Skalička, 1941, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 238

¹⁷² Skalička, 1941, In: Vladimír Skalička: Souborné dílo. I. díl s. 237

4.4 ŠPANĚLSKÉ SLOŽENÉ ČASY

Dnešní španělština disponuje slovesným systémem, který zahrnuje celkem šestnáct slovesných časů.¹⁷³ Z těchto šestnácti slovesných časů, je osm časů jednoduchých, kterým odpovídá osm časů složených. Složené časy se skládají z participia a z pomocného slovesa *haber*, které je vždy ve tvaru jednoduchého slovesného času, kterému odpovídá daný složený slovesný čas, složené časy pak mají vzhledem k odpovídajícímu jednoduchému času význam předčasnosti.

4.4.1 Vznik složených časů

Systém složených časů, který se vyvinul v nově vznikajících románských jazycích, má původ v premorfologické latinské konstrukci rezultativního přítentu typu: *scriptum habeo* 'mám napsáno',¹⁷⁴ která je složená z akuzativu participia perfekta pasiva a slovesa *habēre* ve tvarech indikativu přítentu aktiva. Původně si v latině sloveso *habēre* v této konstrukci udržovalo svůj posesivní význam 'mít, držet' a participium perfekta pasiva vyjadřovalo děj, který vykovává původce děje obou sloves, participium tedy bylo se slovesem *habeō* více provázáno.¹⁷⁵ Později když se, a to i v klasické latině, sloveso *habēre* pojilo s participiem vyjadřujícím mentální činnost, začalo ztrácet svůj posesivní význam. Konstrukce pak existuje paralelně s frází typu *mihi cognitum est*. Perifráze typu *cognitum habeō* se tedy nezrodila ve vulgární latině, ale právě ve vulgární latině a nejstarší iberorománštině se mnohem více rozšířila s participiem dalších významových sloves.¹⁷⁶ Gramatikalizace této perifráze nebyla podle Adamse¹⁷⁷ v latině prokázána, a ani v románštině neměly nově vzniklé fráze ustálenou podobu, a stanovit období jejich gramatikalizace se tedy jeví jako obtížné.

4.4.2 Okolnosti vzniku složených časů a jejich prosazení

K možným příčinám vzniku, respektive prosazení se nových perifrází patří:

- 1) Úpadek a zánik některých klasických tvarů. Funkci těchto klasických tvarů přejala buďto jiné existující klasické tvary, nebo právě nově vzniklé

¹⁷³ Černý, 2000, s. 108: Slovesné časy vyjadřují soubor tvar, jejichž funkce spočívá v klasifikaci dějů na základě slovesných kategorií, jako jsou osoba, číslo, čas, způsob, rod a případně také aspekt.

¹⁷⁴ Černý, 2000, s. 109

¹⁷⁵ Herman - Wright, s. 77

¹⁷⁶ Zavadil, 2004, s. 302

¹⁷⁷ Adams, 2013, s. 646

perifráze. Proto lze v porovnání klasické latiny a dnešní španělštiny zpozorovat mnoho významových posunů jednotlivých tvarů.

- 2) Potřeba vyjádřit zcela novou funkci, pro kterou v klasické latině nebyly určené tvary.
- 3) V případě aktivních tvarů indikativu futura II. a konjunktivu perfekta docházelo s výjimkou 1. osoby singuláru k intraparadigmatické homonymii. U homonymie tohoto typu bylo modotemporální význam možné odhalit pouze za pomoci izolačních prostředků.

	ind. fut. II. akt.	konj. perf. akt.
2. os. sg.	laudāveris	laudāveris
3. os. sg.	laudāverit	laudāverit
1. os. pl.	laudāverimus	laudāverimus
2. os. pl.	laudāveritis	laudāveritis
3. os. pl.	laudāverint	laudāverint

Tato homonymie se navíc vlivem synkopy později rozšířila také o konjunktiv imperfekta.¹⁷⁸ V dalším vývoji pak začaly funkci konjunktivu imperfekta aktiva plnit tvary původního latinského indikativu plusquamperfekta aktiva, z původních tvarů indikativu futura II. aktiva se stal konjunktiv futura a jejich funkci převzal jeden z nově vzniklých slovesných časů. Stejně tak převzal jiný nově vzniklý analytický tvar funkci konjunktivu perfekta i konjunktivu imperfekta, jejich tvary tak zcela zanikly.¹⁷⁹ Vznik složených slovesných tvarů a funkční posun některých existujících tvarů tedy vedl k odstranění uvedené homonymie.

4.4.3 Typologický popis s přihlédnutím k diachronii

4.4.3.1 Klasická latina

Některé složené časy ve španělštině mají kromě nově vzniklé formy také zcela nově vzniklou funkci. Pro tyto slovesné časy tedy nenajdeme v klasické latině odpovídající tvary. Jsou to: indikativ anteprezentu, indikativ antepretérito (tj. antepfekta), konjunktiv antefutura a složený (ireálný) kondicionál (jehož funkci

¹⁷⁸ Zavadil, 2004, s. 248

¹⁷⁹ Ibidem

však částečně v klasické latině plnily tvary konjunktivu plusquamperfekta). Zbylé čtyři složené slovesné časy ve španělštině plní funkci některých tvarů existujících také v klasické latině.

<<..si Helvetios **superaverint** Romani, una cum reliqua Gallia Haeduis libertatem sint erepturi..>>¹⁸⁰

<<..Huic legioni Caesar et **indulserat** praecipue et propter virtutem confidebat maxime..>>¹⁸¹

<<..Cognito Caesaris adventu Ariovistus legatos ad eum mittit: quod antea de conloquio **postulasset**, id per se fieri licere, quoniam propius **accessisset** seque id sine periculo facere posse existimaret..>>¹⁸²

<<..Quin etiam, quod necessariam rem coactus Caesari enuntiarit, intellegere sese quanto id cum periculo fecerit, et ob eam causam quam diu **potuerit** tacuisse..>>¹⁸³

	ind. plusq. akt.	ind. antefut. (fut. II.) akt.	konj. perf. akt	konj. plusq. akt.
	indulgeō, ēre, dulsī	superō, āre, āvī, ātum	possum, posse, potuī	accēdo, ere, cessī, cessum
1. os. sg.	induls-era-m	superāv-er-ō	potu-eri-m	access-isse-m
2. os. sg.	induls-erā-s	superāv-eri-s	potu-eri-s	access-issē-s
3. os. sg.	induls-era-t	superāv-eri-t	potu-eri-t	access-isse-t
1. os. pl.	induls-erā-mus	superāv-eri-mus	potu-eri-mus	access-issē-mus
2. os. pl.	induls-erā-tis	superāv-eri-tis	potu-eri-tis	access-issē-tis
3. os. pl.	induls-era-nt	superāv-eri-nt	potu-eri-nt	access-isse-nt

Uvedené klasické aktivní tvary jsou na první pohled syntetické. Všechny jsou utvořené od perfektního kmene významového slovesa, za kterým následují

¹⁸⁰ Caesar, Gall. I.17 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>>

¹⁸¹ Caesar, Gall. I.40 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>>

¹⁸² Caesar, Gall. I.42 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>>

¹⁸³ Caesar, Gall. I.17 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>>

aglutinačně přidané flexivní koncovky. Druhá koncovka vyjadřuje osobu, číslo. První koncovka vyjadřuje způsob a čas, čas je vyjádřen také samotným kmenem. Bezpříznakové je v aktivu vyjádření slovesného rodu. Perfektní kmen některých sloves je supletivní, což je v morfologii projev flexivního typu. V případě indikativu futura II. a konjunktivu plusquamperfekta je k určení času a způsobu, vlivem již zmíněné intraparadigmatické homonymie tvarů s výjimkou 1. osoby singuláru, navíc zapotřebí izolačních prostředků.

Mimo tyto klasické tvary již existovala také fráze typu *scriptum habeō*, kde si sloveso *habeō* obvykle udržovalo svůj posesivní význam (tzv. rezultativní prézens), který ale ztrácelo ve spojení se slovesy mentální činnosti:

<<..*Nec **scriptum habeo** nec possum edere.*..*>>*¹⁸⁴

<<..*Ego tantum me scire putabo quantum ex tuis litteris **habebo cognitum**.*..*>>*¹⁸⁵

4.4.3.2 Vulgární latina

Ve vulgární latině nabyla původní perifráze rezultativního prézentu význam indikativu anteprezentu, který má také v dnešní španělštině, a její užití se rozšířilo na další slovesa.¹⁸⁶

<<..*Ecce episcopum cum duce et civibus **invitatum habes**, et vix nobis supersunt quattuor vini amphorae, unde omnia ista complebis?*“..*>>*¹⁸⁷

¹⁸⁴ Cicero, Verr. II.4 [online] Dostupný z: WWW:

<<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/verres.2.4.shtml>>

¹⁸⁵ Cicero, Fam. XV.20 [online] Dostupný z: WWW:

<<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/fam15.shtml>>

¹⁸⁶ Zavadil, 2004, s. 303

¹⁸⁷ Gregorius Turonensis, Liber Vitae patrum III. In: MGH SRM 1.2, s. 223

	participium perfecti pas.	sloveso habeo v ind. prez. akt.
1. os. sg.	scrip-t-um/am/ōs/ās/(a) cogn-i-t-um/am/ōs/ās/(a) invīt-ā-t-um/am/ōs/ās/(a)	hab-e-ō
2. os. sg.		hab-ē- s
3. os. sg.		hab-e-t
1. os. pl.		hab-ē-mus
2. os. pl.		hab-ē-tis
3. os. pl.		hab-e-nt

Tato perifráze, která ve stejné podobě existovala i v latině klasické, vykazuje rysy izolační, aglutinační a flexivní. Je tvořena izolačním spojením dvou slovesných tvarů, které se chovají flexivně, a vzhledem k více prvkům připojeným ke kmeni participia je zastoupen také typ aglutinační. Tvary pomocného slovesa mají jednu flexivní koncovku, která vyjadřuje osobu a číslo. Mezi touto koncovkou a kmenem slovesa stojí tematický vokál, který je prvkem flexivním. Plný význam aktivního indikativu anteprezentu je dán spojením pomocného slovesa v daném tvaru s tvary participia perfecti pasiva. Samotné pomocné sloveso má tvar indikativu prezentu aktiva, kde vyjádření způsobu a rodu je bezpříznakové a vyjádření času vzniká připojením tematického vokálu a koncovky k přítomnému kmeni slovesa. Participium má ke kmeni připojen sufix -t, vlastní supinu, od kterého je participium utvořeno, a flexivní koncovku, která je v rodové a číselné kongruenci s předmětem.

Anteprezentní perifráze s pomocným slovesem *habere* se užívala se slovesy tranzitivními a pouze s některými intransitivními slovesy. Pro intransitivní slovesa stavu a pohybu byla proto ve vulgární latině vytvořena další perifráze s pomocným slovesem *esse* v indikativu prezentu aktiva a participiem perfecti pasiva v nominativu, který později přešel v akuzativ. Toto rozlišení dvou pomocných sloves pro tranzitivní a intransitivní slovesa přetrvávalo, jak uvidíme, také v románštině a staré kastilštině, a dodnes zůstává zachováno ve francouzštině a italštině.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Zavadil, 2004, s. 302

Perifráze složená z participia perfecti pasiva a tvarů indikativu prezentu aktiva slovesa *esse* se od pozdní latiny užívala také se slovesy tranzitivními, u nichž však neplnila význam indikativu anteprezentu aktiva, ale nahradila zaniklé syntetické tvary indikativu prezentu pasiva.

	participium perfecti pas.	sloveso esse v ind. préz. akt.
1. os. sg.	intr-ā-t-us/a/ī/ae	su-m
2. os. sg.		e-s
3. os. sg.		es-t
1. os. pl.	intr-ā-t-um/am/ōs/ās	su-mus
2. os. pl.		es-tis
3. os. pl.		su-nt

Stejně jako v případě perifráze s pomocným slovesem *habēre* se i u této perifráze projevují typ izolační, flexivní a aglutinační. Participium perfecti pasiva se v tomto případě shodovalo s podmětem. U pomocného slovesa *esse*, které má tvary indikativu přítomného času aktiva, se navíc projevuje alternace kmene morfologického charakteru, která je rysem flexivním.

4.4.3.3 Iberorománština a stará kastilština

Systém španělských složených slovesných časů se dotvořil v iberorománštině a staré kastilštině. Analogicky k perifrázi antepřítomného času byly dotvořeny další perifrázy, složené z tvarů vycházejících z latinského participia perfecti pasiva a z dvou pomocných sloves. V případě tranzitivních sloves se jednalo o sloveso vycházející z latinského *habēre* (dnešní *haber*) a v případě sloves intransitivních sloves o dnešní sloveso *ser*, které vzniklo sloučením dvou latinských sloves: *sedēre* a *esse*.¹⁸⁹

Nově vzniklé izolační perifrázy postupně ve staré kastilštině nahradily původní syntetické latinské tvary, které buďto zanikly, nebo přejaly novou funkci. Původní indikativ futura II přejal pravděpodobně už ve vulgární latině funkci konjunktivu futura, klasický konjunktiv plusquamperfecti aktiva zase přejal funkci konjunktivu imperfekta a ke stejné funkci se v období klasické španělštiny přidal také původní indikativ plusquamperfecti aktiva. Tvary konjunktivu perfecti zcela zanikly.

Doklady nově vzniklých složených časů najdeme jak v prvních literárních památkách španělské literatury, kterými jsou již zmíněná *Píseň o Cidovi* (*Cantar*

¹⁸⁹ Spojení participia a finitních tvarů pomocného slovesa vycházejícího z latinských *sedēre* a *esse* nahradilo u tranzitivních sloves zaniklé latinské pasivní tvary.

de Mio Cid) a dále rozsáhlá básnická skladba *Zázraky naší paní* (*Milagros de Nuestra Señora*), tak v textech pozdějšího období, ke kterým patří již dříve zmiňovaná *Celestina*.

Následující verše pocházející z *Písně o Cidovi* obsahují tvary indikativu anteprezentu aktiva a ukazují na nejednotnost tvarů v literárním textu. Intransitivní sloveso pohybu *entrar* 'vstoupit' se zde vyskytuje v perifrázi jak s pomocným slovesem *ser*, tak se slovesem *haber*, které se jinak pojilo se slovesy tranzitivními.

<<.. "Esta noch y[a]gamos e vay[á]mosnos al matino,
"ca acusado seré de lo que vos **he servido**
"en ira del rrey Alfonso yo seré metido..>>¹⁹⁰

<<.. *És día **es salido** e la **noch es entrada**,*
nos ' detardan de abobasse essas yentes christianas..>>¹⁹¹

<<.. *Tórnanse con las dueñas. a Valençia **an entrado**,*
rricas fueron las bidas en el alcáçar ondrado,
e al otro día fizo Mio Çid fincar siete tabladós;
antes que entrassen a iantar todos los quebrantaron..>>¹⁹²

Tvary indikativu anteprezenta aktiva a stejně tak tvary ostatních analogických perifrází jsou nositeli izolačních, flexivních, případně aglutinačních rysů. Ve všech případech se flexivně chovají pomocná slovesa. Významová participia pak přibírají aglutinační sufixy. Participium perifrází intransitivních se vždy shodovalo s podmětem v rodě a čísle. U tranzitivních sloves ke shodě s předmětem perifráze docházelo obvykle, pokud předmět perifrázi předcházel. V případě, že se předmět vyskytoval až za perifrází, ke kongruenci docházet nemuselo, nicméně např. v *Písni o Cidovi* lze nalézt i opačné případy, což je dalším dokladem rozkolísanosti textu.

Aglutinačně přidané sufixy participia tedy mohly spojitě vyjadřovat jmenný rod a číslo, což je rysem flexivním. Mezi těmito sufixy a kmenem participia stojí ještě

¹⁹⁰ Cid 72 - 74, In: Michael, 1991, s. 82

¹⁹¹ Cid 1699 - 1700, In: Michael, 1991, s. 195

¹⁹² Cid 2247 - 2250, In: Michael, 1991, s. 226

v případě pravidelných participií téma, které je také flexivním prvkem. Projevem flexivního typu je i případná alternace kmene participia. Participium je nositelem lexikálního významu perifráze.

Pomocná slovesa mají jednu nebo dvě flexivní koncovky, v případě kondicionálu pak jeden sufix a jednu koncovku. Sufix a některé koncovky mohly mít ve staré kastilštině několik fonologických variant. Mezi kmenem a koncovkami stojí v některých případech ještě téma, které je také projevem flexivního jazykového typu. Téma zcela chybí u pomocných sloves složeného kondicionálu, indikativu plusquamperfekta, indikativu antepretérito, indikativu antefutura a konjunktivu perfekta. Sémata osoby a čísla jsou vyjádřena flexivními koncovkami pomocných sloves. Také význam způsobu je zcela vyjádřen pomocným slovesem, a to buďto modotemporální koncovkou, případně také kmenem nebo celým tvarem slovesa. Pouze plný význam času vzniká až spojením participia a pomocného slovesa, tedy izolačně. Částečně je však také čas určen již prvky pomocného slovesa, stejně jako způsob. Ve všech případech je v aktivu vyjádření slovesného rodu bezpříznakové. U kmenů obou pomocných sloves může docházet k alternaci nebo supletivismu, které jsou projevem flexivního typu. Supletivní kmeny i některé kmenové alternace částečně zastupují vyjádření času.

Izolační typ je krom samotného izolačního charakteru perifráze zastoupen v některých případech také intraparadigmatickou homonymií tvarů 1. a 3. osoby singuláru.

	ind. anteprezentu akt.			
	tranzitivní		intransitivní	
1. os. sg.	(h)e-0	serv-i-d-o/a-0/s	s-o	entr-a-d-o/a-0/s sal-i-d-o/a-0/s
2. os. sg.	(h)a-s		er-e-s	
3. os. sg.	(h)a-0		es-0	
1. os. pl.	(h)e-mos	vist-o/a-0/s	so-mos	
2. os. pl.	(h)av-é-des	pass-a-d-o/a-0/s	so-des	
3. os. pl.	(h)a-n		so-n	

Pomocná slovesa v indikativu anteprezentu aktiva jsou ve tvaru indikativu prezentu aktiva a jako taková se projevují výraznou flexivností. Mají jednu

flexivní koncovku, která vyjadřuje osobu a číslo celé perifráze. V některých případech se mezi kmenem a koncovkou objevuje téma, které je také flexivním prvkem. Flexivním rysem je i alternace kmene pomocných sloves. Vyjádření indikativu je u pomocných sloves bezpříznakové, čas je vyjádřen připojením koncovky, případně také tematického vokálu, k přítomnému kmeni slovesa. Plný význam antepretéritu celé perifráze je dán izolačním spojením pomocných sloves s participiem, které se, jak již bylo řečeno, chová aglutinačně a flexivně. Celkově se tedy projevují tři jazykové typy: flexivní, aglutinační i izolační.

ind. antepretérito akt.				
	transitivní		intransitivní	
1. os. sg.	ov-e	serv-i-d-o/a-0/s fech-o/a-0/s	fu-i-0	entr-a-d-o/a-0/s sal-i-d-o/a-0/s
2. os. sg.	ov-i-ste		fu-i-ste	
3. os. sg.	ov-o		fu-e-0	
1. os. pl.	ov-i(e)-mos	vist-o/a-0/s	fu-i-mos	
2. os. pl.	ov-i(e)-steis	pass-a-d-o/a-0/s	fu-i-stes	
3. os. pl.	ov-ie-ron		fu-e-ron	

V případě indikativu antepretérito se u pomocného slovesa *haber* projevuje kmenová alternace, která se vyskytuje ve všech tvarech, a u slovesa *ser* kmenový supletivismus. Jedná se o rysy flexivní:

<<..*"El Campeador por las parias fue entrado,*

"grandes averes priso e mucho sobeianos,

"rretovo d' ellos quanto que fue algo,

"por én vio a aquesto por que fue acusado..>>¹⁹³

<<..*Quando esto ovo fecho, odredes lo que fablava:..>>¹⁹⁴*

Tvary pomocných sloves vycházejí z tvarů indikativu pretérito aktiva a mají dvě flexivní koncovky, první je modotemporání, druhá osobočíselná. V případě slovesa *haber* má však 1. a 3. osoba singuláru monomorfní strukturu, a veškeré gramatické funkce (kromě bezpříznakového rodu) v rámci pomocného slovesa

¹⁹³ Cid 109 - 112, In: Michael, 1991, s. 86

¹⁹⁴ Cid 189, In: Michael, 1991, s. 91

jsou zde vyjádřeny jedinou flexivní koncovkou. Jak již víme, úplný temporální význam všech tvarů je dán teprve kompletní izolační perifrází.

Stejná alternace kmene pomocného slovesa *haber* a supletivní kmen pomocného slovesa *ser* se vyskytuje také v konjunktivu plusquamperfekta aktiva a konjunktivu antefutura aktiva. Jiná alternace pomocného *haber* se vyskytuje také u konjunktivu perfekta aktiva. Tyto alternace a supletivismus jsou rysem flexivním.

Jinak mají tvary pomocných sloves ke kmeni aglutinačně připojeno téma a dvě flexivní koncovky. Druhá koncovka vyjadřuje osobu a číslo dané perifráze, první koncovka vyjadřuje způsob a je částečným vyjádřením času perifráze, který je úplně vyjádřen teprve zapojením pomocných sloves do izolační perifráze. Izolace se projevuje ve všech případech intraparadigmatickou homonymií tvarů 1. a 3. osoby singuláru.

konj. plusquamperfekta akt.				
	tranzitivní		intransitivní	
1. os. sg.	ov-ie-sse-0	serv-i-d-o/a-0/s fech-o/a-0/s	fu-e-sse/0	entr-a-d-o/a-0/s sal-i-d-o/a-0/s
2. os. sg.	ov-ie-sse-s		fu-e-sse-s	
3. os. sg.	ov-ie-sse-0		fu-e-sse-0	
1. os. pl.	ov-ié-sse-mos	vist-o/a-0/s	fu-é-sse-mos	
2. os. pl.	ov-ié-sse-des	pass-a-d-o/a-0/s	fu-é-sse-des	
3. os. pl.	ov-ie-sse-n		fu-e-sse-n	

konj. antefutura akt.				
	tranzitivní		intransitivní	
1. os. sg.	ov-ie-re-0	serv-i-d-o/a-0/s fech-o/a-0/s	fu-e-re-0	entr-a-d-o/a-0/s sal-i-d-o/a-0/s
2. os. sg.	ov-ie-re-s		fu-e-re-s	
3. os. sg.	ov-ie-re-0		fu-e-re-0	
1. os. pl.	ov-ié-re-mos	vist-o/a-0/s	fu-é-re-mos	
2. os. pl.	ov-ié-re-des	pass-a-d-o/a-0/s	fu-é-re-des	
3. os. pl.	ov-ie-re-n		fu-e-re-n	

konj. perfekta akt.				
	tranzitivní		intransitivní	
1. os. sg.	ay-a-0	serv-i-d-o/a-0/s fech-o/a-0/s	se-a-0	entr-a-d-o/a-0/s sal-i-d-o/a-0/s
2. os. sg.	ay-a-s		se-a-s	
3. os. sg.	ay-a-0		se-a-0	
1. os. pl.	ay-a-mos	vist-o/a-0/s	se-a-mos	
2. os. pl.	ay-a-des	pass-a-d-o/a-0/s	se-a-des	
3. os. pl.	ay-a-n		se-a-n	

ind. plusquamperfekta akt.				
	tranzitivní		intransitivní	
1. os. sg.	av-ía-0	serv-i-d-o/a-0/s fech-o/a-0/s	era-0	entr-a-d-o/a-0/s sal-i-d-o/a-0/s
2. os. sg.	av-ía-s		era-s	
3. os. sg.	av-ía-0		era-0	
1. os. pl.	av-ía-mos	vist-o/a-0/s	éra-mos	
2. os. pl.	av-ía-des	pass-a-d-o/a-0/s	éra-des	
3. os. pl.	av-ía-n		era-n	

U tvarů indikativu plusquamperfekta aktiva se v případě tranzitivních sloves projevují typ izolační, aglutinační a flexivní. Tvar pomocného slovesa odpovídá indikativu imperfekta aktiva a má dvě flexivní koncovky. První modotemporální koncovka *se*, stejně jako u kondicionálu, vyskytovala ve více fonologických variantách. Druhá koncovka je osobočíselná a v případě 1. a 3. osoby singuláru opět mohlo docházet ke známé intraparadigmatické homonymii, která je projevem izolačního typu. Naproti tomu u sloves intransitivních je pomocné sloveso *ser* v tomto případě vysoce flexivní, má jedinou flexivní koncovku, která vyjadřuje osobu a číslo, a supletivní kmen vyjadřující ve spojení s koncovkou čas a způsob v rámci pomocného slovesa. Opět platí, že plný význam plusquamperfekta je u tranzitivních i intransitivních sloves dán celou perifrází, tedy připojením významového participia.

Vedle izolačních tvarů indikativu plusquamperfekta, které, jak již bylo řečeno, byly vytvořeny v iberorománštině analogicky k aneprezentní perifrázi, existovaly v iberorománštině a staré kastilštině také syntetické tvary pocházející z původních

klasických latinských tvarů indikativu plusquamperfekta. Tyto původní syntetické tvary pozbyly význam indikativu plusquamperfekta až v klasické španělštině.¹⁹⁵

<<Rachel e Vidas en uno estaban amos
en cuenta de sus averes, de los que **avién ganados**..>>¹⁹⁶

<<..Aún era de día, non **era puesto** el sol,
mandó ver sus yentes Mio Çid el Campeador,
sin las peonadas e omnes valientes que son,
notó trezientas lanças que todas tienen pendones..>>¹⁹⁷

<..De tal guisa los paga Mio Çid el Campeador,
todos eran alegres e acuerdan en una rrazón:
avié tres años no **comieran** mejor..>>¹⁹⁸

ind. plusquamperfekta akt.			
	entrar	comer	salir
1. os. sg.	entr-a-ra-0	com-ie-ra-0	sal-ie-ra-0
2. os. sg.	entr-a-ra-s	com-ie-ra-s	sal-ie-ra-s
3. os. sg.	entr-a-ra-0	com-ie-ra-0	sal-ie-ra-0
1. os. pl.	entr-á-ra-mos	com-ié-ra-mos	sal-ié-ra-mos
2. os. pl.	entr-á-ra-des	com-ié-ra-des	sal-ié-ra-des
3. os. pl.	entr-a-ra-n	com-ie-ra-n	sal-ie-ra-n

Tvary vycházející z latinského indikativu plusquamperfekta zůstávají nadále syntetické. K perfektnímu kmeni je aglutinačně připojeno téma a dvě flexivní koncovky. První koncovka vyjadřuje způsob a čas, který je u některých sloves částečně vyjádřen také samotným kmenem. Případná alternace nebo supletivismus kmene je projevem flexivního typu. Druhá koncovka je opět osobočíselná. Izolační typ je zastoupen intraparadigmatickou homonymií tvarů 1. a 3. osoby singuláru.

¹⁹⁵ Zavadil, 2004, s. 293

¹⁹⁶ Cid 100 - 101, In: Michael, 1991, s. 85

¹⁹⁷ Cid 416 - 419, In: Michael, 1991, s. 109

¹⁹⁸ Cid 2065 - 2067, In: Michael, 1991, s. 215

V případě indikativu antefutura (indikativu futura II) a složeného kondicionálu byly perifráze také vytvořeny analogicky, a to v období staré kastilštiny. Jejich případná latinská podoba by vypadala následovně:

Indikativ antefutura aktiva: *factum habēre habeō* (tranzitivní)

intrātum sedēre habeō (intransitivní)

Složený kondicionál: *factum habēre habēbam* (tranzitivní)

intrātum sedēre habēbam (intransitivní)

Perifráze složeného kondicionálu a indikativu futura aktiva jsou tvořeny participiem a pomocným slovesem *haber/ser*, které má tvar indikativu futura aktiva a jednoduchého kondicionálu aktiva. Tyto perifráze byly vytvořeny analogicky právě k uvedeným slovesným časům. Jak jsme si ukázali v kapitolách o indikativu futura aktiva a jednoduchém kondicionálu, tyto tvary jsou izolačního původu. Aglutinací pomocného slovesa k infinitivu slovesa významového vznikl syntetický tvar, který se v případě sloves *haber* a *ser* znovu stal součástí izolační perifráze, kde se slovesa stala pomocnými.

<<.. *Ovieron vientos bonos luego de la entrada,
oraje muy sabroso, toda la mar pagada;
avién grand alegría la alegre mesnada,
con tal tiempo aína **avrién** la mar **passada**..>>¹⁹⁹*

<<..*Por ferlis bien creencia, por seer bien creído,
disso que a los treynta días **serié transido**;
dissieron todos: «Esto signo es connocido,
si diz verdat o non será bien entendido.»..>>²⁰⁰*

¹⁹⁹ Berceo 589 [online] 2013, Dostupný z: WWW:
<<http://www.biblioteca.org.ar/libros/89313.pdf>> s. 67

²⁰⁰ Berceo 266 [online] 2013, Dostupný z: WWW:
<<http://www.biblioteca.org.ar/libros/89313.pdf>> s. 31

složený kondicionál akt.				
	tranzitivní		intransitivní	
1. os. sg.	avr-ía-0	serv-i-d-o/a-0/s fech-o/a-0/s vist-o/a-0/s pass-a-d-o/a-0/s	ser-ía-0	entr-a-d-o/a-0/s sal-i-d-o/a-0/s
	av-ría-0		se-ría-0	
2. os. sg.	avr-ía-s		ser-ía-s	
	av-ría-s		se-ría-s	
3. os. sg.	avr-ía-0		ser-ía-0	
	av-ría-0		se-ría-0	
1. os. pl.	avr-ía-mos		ser-ía-mos	
	av-ría-mos		se-ría-mos	
2. os. pl.	avr-ía-des		ser-ía-des	
	av-ría-des		se-ría-des	
3. os. pl.	avr-ía-n		ser-ía-n	
	av-ría-n		se-ría-n	

U pomocných sloves se stejně jako u jednoduchého kondicionálu aktiva postupně stíral jejich izolační původ. V případě složeného kondicionálu se u sloves objevovaly tytéž varianty sufixu jako u kondicionálu jednoduchého, ze kterých se nakonec prosadila varianta *-ía*, která vyjadřuje kondicionál. Plný význam ireálného kondicionálu je dán spojením pomocného slovesa s tímto sufixem a participia. Význam osoby a čísla je vyjádřen flexivními koncovkami pomocných sloves, slovesný rod je opět bezpříznakový. Projevuje se také známá izolační homonymie 1. a 3. osoby singuláru. Celkově se tedy realizují typ izolační, aglutinační a flexivní.

ind. antefutura akt.				
	tranzitivní		intransitivní	
1. os. sg.	avr-é-0	serv-i-d-o/a-0/s fech-o/a-0/s vist-o/a-0/s pass-a-d-o/a-0/s	ser-é-0	entr-a-d-o/a-0/s sal-i-d-o/a-0/s
	av-ré-0		se-ré-0	
2. os. sg.	avr-á-s		ser-á-s	
	av-rá-s		se-rá-s	
3. os. sg.	avr-á-0		ser-á-0	
	av-rá-0		se-rá-0	
1. os. pl.	avr-e-mos		ser-e-mos	
	av-re-mos		se-re-mos	
2. os. pl.	avr-e-des		ser-e-des	
	av-re-des		se-re-des	
3. os. pl.	avr-á-n		ser-á-n	
	av-rá-n		se-rá-n	

Také u indikativu antefutura přestává být u pomocných sloves postupně patrný jejich izolační původ. Tato pomocná slovesa mají jednu osobočíslnou koncovku a jednu koncovku, která určuje způsob a částečně vyjadřuje čas, který je dotvořen izolačně spojením pomocných sloves a participia do izolační perifráze.

Kmeny obou pomocných sloves v případě složeného kondicionálu a indikativu antefutura nepodléhají, na rozdíl od většiny ostatních složených časů, žádné alternaci či supletivismu.

Vytvořením nových perifrází pro indikativ antefutura aktiva a také konjunktiv perfekta aktiva, které nahradily původní klasické latinské tvary, byla odstraněna původní inraparadigmatická homonymie latinských tvarů (mimo 1. osobu singuláru).

4.4.3.4 Klasická španělština

V období klasické španělštiny se i u intransitivních sloves zcela prosadily perifráze s pomocným slovesem *haber*,²⁰¹ čímž se ustálil nově vzniklý systém

²⁰¹ U tranzitivních sloves nadále vyjadřuje perifráze složená z participia a pomocného slovesa *ser* ve finitním tvaru pasivum.

složených časů. Původní participium navíc v aktivu ustrnulo do neměnné podoby (*visto, entrado, salido*) a již tedy nedocházelo k případné kongruenci s předmětem a podmětem. Tímto ustrnutím se tedy zvýšilo zastoupení izolačního typu.

<<..Ya, a este tiempo, **habían entrado** dentro casi todos los cristianos..>>²⁰²

<<.. Ella no sabe de mis deseos más de lo que **ha podido** entender de algunas veces que desde lejos **ha visto** llorar mis ojos..>>²⁰³

V období klasické španělštiny přijaly syntetické tvary indikativu plusquamperfekta aktiva, které vycházejí z klasického latinského indikativu plusquamperfekta aktiva, význam konjunktivu imperfekta. Staly se tak synonymními k již existujícím tvarům konjunktivu imperfekta, které vycházejí z klasického latinského konjunktivu plusquamperfekta.²⁰⁴

konj. imperfekta akt.			
	entar	comer	salir
1. os. sg.	entr-a-ra/se-0	com-ie-ra/se-0	sal-ie-ra/se-0
2. os. sg.	entr-a-ra/se-s	com-ie-ra/se-s	sal-ie-ra/se-s
3. os. sg.	entr-a-ra/se-0	com-ie-ra/se-0	sal-ie-ra/se-0
1. os. pl.	entr-á-ra/se-mos	com-ié-ra/se-mos	sal-ié-ra/se-mos
2. os. pl.	entr-á-ra/se-des	com-ié-ra/se-des	sal-ié-ra/se-des
3. os. pl.	entr-a-ra/se-n	com-ie-ra/se-n	sal-ie-ra/se-n

Tvary konjunktivu imperfekta aktiva mají tedy pro vyjádření času a způsobu dvě synonymní koncovky, které pocházejí z dvou různých latinských tvarů. Synonymie koncovek *ra/se* je projevem flexivního typu. Za touto flexivní koncovkou následuje aglutinačně další flexivní koncovka, která je vyjádřením osoby a čísla. Zatímco v období klasické španělštiny se hojně užívalo jak tvarů s koncovkou *-se*, tak tvarů s koncovkou *-ra*, v dnešní španělštině jsou tvary s koncovkou *-se* považovány za archaické a téměř se jich neužívá. Ve srovnání se zaniklým latinským konjunktivem imperfekta se ve španělštině projevuje kromě

²⁰² Cervantes Saavedra, [online] Dostupný z: WWW: <<http://getafe.es/wp-content/uploads/Don-Quijote-1-parte.pdf>>, s. 173

²⁰³ Cervantes Saavedra, [online] Dostupný z: WWW: <<http://getafe.es/wp-content/uploads/Don-Quijote-1-parte.pdf>>, s. 189

²⁰⁴ Tvary původního latinského konjunktivu imperfekta zcela zanikly.

rysů flexivních a aglutinačních také vlivem homonymie 1. a 3. osoby singuláru typ izolační. Synonymie koncovek *-se/-ra* se od tohoto období vyskytuje také v izolační perifrázi konjunktivu plusquamperfekta, protože pomocné sloveso *haber* má v tomto případě tvary konjunktivu imperfekta.

K vyjádření indikativu plusquamperfekta aktiva od období klasické španělštiny zůstala pouze nově vzniklá izolační perifráze. V porovnání s klasickým indikativem plusquamperfekta se tedy kromě aglutinačního a flexivního typu projevuje také typ izolační.

4.4.3.5 Moderní španělština

Ve tvarech dnešních španělských složených časů se realizují až tři jazykové typy: flexivní, aglutinační a izolační. Aktivní tvary se skládají z finitních tvarů pomocného slovesa *haber* a z neměnného participia, které ustrnulo v klasické španělštině. Pomocné sloveso je vždy ve tvaru právě toho z jednoduchých španělských slovesných časů, ke kterému složený čas vyjadřuje předčasnost.

Z typologického hlediska se složené časy v moderní španělštině projevují stejným způsobem jako ve staré kastilštině. V jejich vývoji došlo pouze k nepatrným změnám fonologickým. Výraznější změnou je pouze zmíněná neměnnost participia, která zvyšuje izolaci, a naproti tomu flexivní synonymie modotemporálních koncovek pomocného slovesa u tvarů konjunktivu imperfekta, která vznikla v klasické španělštině. Kategorie osoby a čísla jsou tedy stejně jako ve staré kastilštině vyjádřeny koncovkou pomocného slovesa. Pomocné sloveso zcela vyjadřuje způsob a je také částečným nositelem významu času, který je dotvořen přidáním participia. Vyjádření aktivního slovesného rodu je stejně jako ve staré kastilštině bezpříznakové. Jak u participia, tak u pomocného slovesa se dále projevují alternace případně supletivismus, které byly patrné již ve staré kastilštině. Také izolační intraparadigmatická homonymie 1. a 3. osoby singuláru v indikativu plusquamperfekta, složeného kondicionálu a všech konjunktivů zůstala beze změny.

	ind. anteprezentu akt.		ind. antepretéríta akt.	
1. os. sg.	he-0	habl-a-do dej-a-do pens-a-do vist-o sal-i-do	hub-e	habl-a-do dej-a-do pens-a-do vist-o sal-i-do
2. os. sg.	ha-s		hub-i-ste	
3. os. sg.	ha-0		hub-o	
1. os. pl.	he-mos		hub-i-mos	
2. os. pl.	hab-é-is		hub-i-steis	
3. os. pl.	ha-n		hub-ie-ron	

	ind. plusquamperfekta akt.		ind. antefutura (fut. II.) akt.	
1. os. sg.	hab-ía-0	habl-a-do dej-a-do pens-a-do vist-o sal-i-do	hab-ré-0	habl-a-do dej-a-do pens-a-do vist-o sal-i-do
2. os. sg.	hab-ía-s		hab-rá-s	
3. os. sg.	hab-ía-0		hab-rá-0	
1. os. pl.	hab-ía-mos		hab-re-mos	
2. os. pl.	hab-ía-is		hab-ré-is	
3. os. pl.	hab-ía-n		hab-rá-n	

	konj. perfekta akt.		konj. plusquamperfekta akt.	
1. os. sg.	hay-a-0	habl-a-do dej-a-do pens-a-do vist-o sal-i-do	hub-ie-ra/se-0	habl-a-do dej-a-do pens-a-do vist-o sal-i-do
2. os. sg.	hay-a-s		hub-ie-ra/se-s	
3. os. sg.	hay-a-0		hub-ie-ra/se-0	
1. os. pl.	hay-a-mos		hub-ié-ra/se-mos	
2. os. pl.	hay-á-is		hub-ie-ra/se-is	
3. os. pl.	hay-an		hub-ie-ra/se-n	

	konj. antefutura akt.		složený kondicionál akt.	
1. os. sg.	hub-ie-re-0	habl-a-do dej-a-do pens-a-do vist-o sal-i-do	hab-ría-0	habl-a-do dej-a-do pens-a-do vist-o sal-i-do
2. os. sg.	hub-ie-re-s		hab-ría-s	
3. os. sg.	hub-ie-re-0		hab-ría-0	
1. os. pl.	hub-ié-re-mos		hab-ría-mos	
2. os. pl.	hub-ie-re-is		hab-ría-is	
3. os. pl.	hub-ie-re-n		hab-ría-n	

Tvary pro tranzitivní a intransitivní slovesa jsou po vzoru klasické španělštiny také v moderní španělštině vyjadřovány jednotně s pomocným slovesem *haber*. Původní izolační povaha pomocného slovesa ve tvarech složeného kondicionálu a indikativu futura již není patrná.

<<..*—Pues todos se la **han visto**, Pascual...*>>²⁰⁵

<<..*¿Qué **habrás pensado** de mí?..*>>²⁰⁶

<<..*y yo —este pobre yo, este desgraciado derrotado que tan poca ompasión en usted y en la sociedad es capaz de provocar— **hubiera salido** manso como una oveja, suave como una manta, y alejado probablemente del peligro de una nueva caída..*>>²⁰⁷

<<..*¿Quién sabe si mi hermana no **habría rezado** una salve —la oración que más le gustaba— en el momento de meterse en la cama, porque a mí me soltasen!..*>>²⁰⁸

4.4.4 Zhodnocení typologického posunu

V porovnání aktivních tvarů slovesného systému klasické latiny a dnešní španělštiny se ve španělštině výrazně zvýšilo zastoupení izolačního jazykového typu. Příčinou je existence systému složených slovesných časů, které byly vytvořeny v iberorománštině a staré kastilštině analogicky ke konstrukci latinského rezultativního prezentu, která přijala funkci anteprezentu. Nově vzniklé slovesné časy buďto nahradily původní klasické syntetické tvary, nebo začaly vyjadřovat zcela novou funkci. V těchto analytických tvarech se projevují rysy tří jazykových typů: izolačního, flexivního a aglutinačního. Izolačnost aktivních tvarů se vzhledem ke staré kastilštině zvýšila v období klasické španělštiny vlivem ustrnutí participia. Zajímavě se jeví vytvoření izolačních konstrukcí také z pomocných sloves ve tvaru indikativu futura aktiva a jednoduchého kondicionálu aktiva, které jsou izolačního původu a působením analogie se znovu

²⁰⁵ Cela, [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, s. 38

²⁰⁶ Cela, [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, s. 76

²⁰⁷ Cela, [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, s. 68

²⁰⁸ Cela, [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, s. 71

se zapojily do izolační perifráze. Vzhledem k tomu že v období iberorománštiny byly tyto tvary ještě v některých případech izolační, byly jejich perifráze vytvořeny později než u ostatních složených časů. V porovnání s vývojem tvarů indikativu futura aktiva a jednoduchého kondicionálu aktiva, u nichž došlo k typologickému posunu od aglutinačně flexivních tvarů k izolaci a přes aglutinaci znovu ke flexi a aglutinaci, nedošlo ve vývoji nově vzniklých složených časů od iberorománštiny a staré kastilštiny k tak výraznému typologickému posunu. V porovnání s klasickou latinou pak došlo v případě náhrady klasických syntetických tvarů tvary analytickými k posunu od tvarů aglutinačně flexivních k izolaci. I přes častou homonymii 1. a 3. osoby singuláru, která vyžaduje k určení osoby dalších izolačních prostředků, zůstávají tyto složené slovesné časy i v dnešní španělštině stále neměnné. I přes poměrně dlouhé období jejich existence u nich nedošlo k dalšímu typologickému posunu, o němž hovoří Gabelentz a ke kterému došlo právě u tvarů indikativu futura aktiva a jednoduchého kondicionálu. Příčinou této typologické strnulosti však může být jejich rozkolísanost až do období klasické španělštiny. Do té doby se složené časy tvořily od dvou pomocných sloves a významové participium vyjadřovalo jmenný rod a číslo. O jednotné podobě tedy můžeme hovořit až od období klasické španělštiny, kdy participium ustrnulo a převládlo jedno pomocné sloveso.

4.5 PASIVUM

Vedle aktivních slovesných tvarů existovaly v klasické latině také tvary pasivní. Zatímco pasivní tvary vytvořené od přítomného kmene byly v klasické latině vždy syntetické, tvary vytvořené od kmene dokonavého byly naopak analytické. I v dalším jazykovém vývoji zůstává funkce pasiva zachována, nicméně v pozdní vulgární latině a iberorománštině vzniká nový systém opisných pasivních tvarů. Ty se skládají z participia dokonavého pasiva významového slovesa a pomocného slovesa *esse* (později splynulo se slovesem *sedēre*) ve finitním tvaru, odpovídajícím tvaru aktivnímu. Protože se stejná konstrukce v klasické latině vyskytuje právě u analytických pasivních tvarů, došlo u těchto již existujících analytických tvarů k významovému posunu. Původní tvary pak byly v pozdní vulgární latině a iberorománštině nahrazeny jiným opisným tvarem. Stejně tak byly opisnou konstrukcí postupně nahrazeny také všechny tvary syntetické, které pak zcela zanikly.

4.5.1 Klasická latina

<< *Intra eas silvas hostes in occulto sese continebant; in aperto loco secundum flumen paucae stationes equitum **videbantur**..*>>²⁰⁹

<<..*Eorum una pars, quam Gallos obtinere **dictum est**, initium capit a flumine Rhodano, **continetur** Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum, attingit etiam ab Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum, vergit ad septentriones..*>>²¹⁰

<<..*Quos Caesar, ut in miseros ac supplices usus misericordia **videretur**, diligentissime conservavit suisque finibus atque oppidis uti iussit et finitimis imperavit ut ab iniuria et maleficio se suosque prohiberent..*>>²¹¹

<<..*Nam hoc toto proelio, cum ab hora septima ad vesperum **pugnatum sit**, aversum hostem videre nemo potuit..*>>²¹²

	ind. prés. pas.	ind. impf. pas.	ind. fut. pas.	
1. os. sg.	contin-e-or	vid-e-ba-r	pugn-ā-b-or	dic-a-r
2. os. sg.	contin-ē-ris	vid-e-bā-ris	pugn-ā-be-ris	dic-ē-ris
3. os. sg.	contin-ē-tur	vid-e-bā-tur	pugn-ā-bi-tur	dic-ē-tur
1. os. pl.	contin-ē-mur	vid-e-bā-mur	pugn-ā-bi-mur	dic-ē-mur
2. os. pl.	contin-ē-minī	vid-e-bā-minī	pugn-ā-bi-minī	dic-ē-minī
3. os. pl.	contin-e-ntur	vid-e-ba-ntur	pugn-ā-bu-ntur	dic-e-ntur

²⁰⁹ Caesar, Gall. II.18 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall2.shtml>>

²¹⁰ Caesar, Gall. I.1 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>>

²¹¹ Caesar, Gall. II.28 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall2.shtml>>

²¹² Caesar, Gall. I.26 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>>

	konj. préz. pas.		konj. impf. pas.
1. os. sg.	dic-a-r	pugn-e-r	vid-ē-re-r
2. os. sg.	dic-ā-ris	pugn-ē-ris	vid-ē-rē-ris
3. os. sg.	dic-ā-tur	pugn-ē-tur	vid-ē-rē-tur
1. os. pl.	dic-ā-mur	pugn-ē-mur	vid-ē-rē-mur
2. os. pl.	dic-ā-minī	pugn-ē-minī	vid-ē-rē-minī
3. os. pl.	dic-a-ntur	pugn-e-ntur	vid-ē-re-ntur

Pasivní tvary odvozené od přítomného kmene, tedy tvary indikativů přítomného, budoucího a imperfekta a konjunktivů přítomného a imperfekta, jsou v klasické latině syntetické, stejně jako odpovídající tvary aktivní. Zatímco v aktivních tvarech je slovesný rod bezpříznakový, ve tvarech pasivních je vyjádřen aglutinací *-r-*, které pak splynulo s osobočíslnou koncovkou. V syntetických pasivních tvarech se tedy projevuje více aglutinace než ve tvarech aktivních. Výjimku tvoří tvar 2. osoby plurálu, kde pasivní *-r-* zcela vypadlo, a koncovka *-minī* je tedy flexivnější. V uvedených tvarech se tedy projevují typ flexivní a aglutinační, případně pouze flexivní.

	ind. perf. pas.		ind. plusq. pas.	
1. os. sg.	pugn-ā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	su-m	pugn-ā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	era-m
2. os. sg.		e-s		erā-s
3. os. sg.		es-t		era-t
1. os. pl.	pugn-ā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	su-mus	pugn-ā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	erā-mus
2. os. pl.		es-tis		erā-tis
3. os. pl.		su-nt		era-nt

	ind. fut. II pas.		konj. perf. pas.	
1. os. sg.	pugn-ā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	er-ō	pugn-ā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	si-m
2. os. sg.		eri-s		sī-s
3. os. sg.		eri-t		si-t
1. os. pl.	pugn-ā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	eri-mus	pugn-ā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	sī-mus
2. os. pl.		eri-tis		sī-tis
3. os. pl.		er-unt		si-nt

	konj. plusq. pas.	
1. os. sg.	pugn-ā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	esse-m
2. os. sg.		essē-s
3. os. sg.		esse-t
1. os. pl.	pugn-ā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	essē-mus
2. os. pl.		essē-tis
3. os. pl.		esse-nt

Oproti syntetickým pasivním tvarům vytvořeným od kmene přítomného jsou pasivní tvary pocházející od dokonavého kmene výhradně analytické. Jedná se o tvary indikativů dokonalého, plusquamdokonalého a futura II a konjunktivů dokonalého a plusquamdokonalého. V těchto případech je pasivní slovesný rod vyjádřen izolačně. Tvary se skládají z finitních tvarů pomocného slovesa *esse* a významového participia dokonalého pasiva. Flexivní koncovky pomocného slovesa vyjadřují osobu a číslo. Také způsob je vyjádřen pomocným slovesem. Význam času a slovesného rodu vzniká izolačně spojením pomocného slovesa s participiem, kde je nositelem pasivního významu sufix *-t*. Samotné participium se chová flexivně, jeho flexivní koncovky totiž vyjadřují jmenný rod a číslo. Oproti aktivním tvarům i pasivním tvarům od přítomného kmene se tedy vždy projevuje navíc typ izolační.

4.5.2 Vulgární latina

Právě existence dvou různých způsobů pro vyjádření pasiva byla pravděpodobně příčinou vzniku symetrického opisného systému pasiva ve vulgární latině a iberoromáštině. V pozdní latině se tedy, jak už bylo řečeno, postupně přestalo užívat syntetických pasivních tvarů. Tyto tvary byly nahrazeny tvary analytickými, až později zcela zanikly. Zrekonstruovat celý proces přerodu pasiva je však obtížné, protože i v textech vulgárního charakteru se vyskytují vedle analytických tvarů ještě i tvary syntetické. Syntetické tvary se však obvykle vyskytují ustáleně s určitými typy sloves, v určitých spojeních nebo typech textů.²¹³

<<.. *Idcirco autem apud te odio laboramus quia fuerimus metuentes atque sumus, ne illa fuissent dicta de nobis, quae sunt dicta de illis desertoribus, hoc est*

²¹³ Herman - Wright, 2000, s. 75 - 76

Judaeis, quos incusat Hieremias, dicens: Audite verbum Domini, domus Jacob, et omnis domus Israel...>>²¹⁴

Nový opisný systém pasiva je založen na stejném principu jako klasické analytické pasivum. Tvary se tedy skládají z finitních tvarů slovesa *esse* a z významového participia perfekta pasiva:

	ind. prés. pas.		ind. impf. pas.	
1. os. sg.	pugnā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	su-m	pugnā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	er-a-m
2. os. sg.		e-s		er-ā-s
3. os. sg.		es-t		er-a-t
1. os. pl.	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	su-mus	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	er-ā-mus
2. os. pl.		es-tis		er-ā-tis
3. os. pl.		su-nt		er-a-nt

	ind. fut. pas.		ind. perf. pas.	
1. os. sg.	pugnā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	er-ō	pugnā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	fu-ī
2. os. sg.		er-i-s		fu-istī
3. os. sg.		er-i-t		fu-it
1. os. pl.	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	er-i-mus	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	fu-imus
2. os. pl.		er-i-tis		fu-istis
3. os. pl.		er-u-nt		fu-ērunt

	ind. plusq. pas.		ind. fut. II. pas.	
1. os. sg.	pugnā-t-us/a/um dict-us/a/um	fu-era-m	pugnā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	fu-er-ō
2. os. sg.		fu-erā-s		fu-eri-s
3. os. sg.		fu-era-t		fu-eri-t
1. os. pl.	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	fu-erā-mus	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	fu-eri-mus
2. os. pl.		fu-erā-tis		fu-eri-tis
3. os. pl.		fu-era-nt		fu-eri-nt

²¹⁴ Lucifer Calaritanus, De non conveniendo cum haereticis. In: PL XIII, s. 778

	konj. prez. pas. ²¹⁵		konj. impf. pas.	
1. os. sg.	pugnā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	si-m	pugnā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	es-se-m
2. os. sg.		sī-s		es-sē-s
3. os. sg.		si-t		es-se-t
1. os. pl.	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	sī-mus	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	es-sē-mus
2. os. pl.		sī-tis		es-sē-tis
3. os. pl.		si-nt		es-se-nt

	konj. perf. pas.		konj. plusq. pas.	
1. os. sg.	pugnā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	fu-eri-m	pugnā-t-us/a/um dic-t-us/a/um	fu-is-se-m
2. os. sg.		fu-erī-s		fu-issē-s
3. os. sg.		fu-eri-t		fu-is-se-t
1. os. pl.	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	fu-erī-mus	pugnā-t-ī/ae/a dic-t-ī/ae/a	fu-issē-mus
2. os. pl.		fu-erī-tis		fu-issē-tis
3. os. pl.		fu-eri-nt		fu-is-se-nt

Z uvedených tvarů je patrné, že oproti klasické latině došlo ve vulgární latině vytvořením celého analytického systému pasiva k výrazné změně významu doposud existujících analytických tvarů. Pomocné sloveso v novém opisném systému má totiž vždy tvar odpovídající aktivnímu tvaru slovesa v daném slovesném čase. Významový posun existujících analytických tvarů vypadá následovně:

tvar 1. os. sg.	význam v klasické latině	význam ve vulgární latině
dictus sum	ind. perfekta pas.	indikativ přítomtu pas.
dictus eram	ind. plusquamperfekta pas.	ind. imperfekta pas.
dictus erō	ind. futura II pas.	ind. futura (I) pas.
dictus sim	konj. perfekta pas.	konj. přítomtu pas.
dictus essem	konj. plusquamperfekta pas.	konj. imperfekta pas.

U nově vzniklých izolačních tvarů tedy pomocné sloveso stále vyjadřuje flexivními koncovkami osobu a číslo. Navíc vyjadřuje také čas i způsob, a to

²¹⁵ Patrně již v latině se začínají tvary konjunktivu přítomtu slovesa *esse* vyrovnávat do podoby *siam, siās, siat, siāmus, siātis, siant*.

bud' to další koncovkou nebo také samotným kmenem. Význam pasivního slovesného rodu je vyjádřen izolačně spojením pomocného slovesa s participiem, které je také nositelem lexikálního významu. Participium není zcela izolačním prvkem, protože i nadále přibírá flexivní koncovky vyjadřující jmenný rod a číslo.

V případě tvarů indikativu futura II. a konjunktivu perfekta docházelo k intraparadigmatické homonymii s výjimkou 1. osoby singuláru. Brzy tedy byly jejich aktivní tvary nahrazeny novými tvary složenými a s nimi bylo nahrazeno i jejich pasivum. Také uvedené tvary konjunktivu plusquamperfekta byly brzy nahrazeny složeným časem a izolační tvar nahradil původní indikativ futura a s ním i nově vytvořené analytické pasivum. Zrekonstruovaná latinská podoba pasiva k těmto novým složeným časům by v 1. osobě singuláru vypadala následovně:

Indikativ futura pasiva: **dictum sedēre habeō*

Indikativ futura II pasiva: **dictum sedītum habēre habeō*

Konjunktiv perfekta pasiva: **dictum sedītum habeam*

Konjunktiv plusquamperfekta pasiva: **dictum sedītum habuissem*

Ve vulgární latině se tedy oproti klasické latině vyskytují pasivní tvary analytické i v případech, kde se v klasické latině vyskytuje tvar syntetický. Proto se kromě flexe a aglutinace realizuje mnohem více také typ izolační.

4.5.3 Iberorománština a stará kastilština

Výhradně analytické tvary pasiva se nadále vyskytují v iberorománštině a staré kastilštině. Některé původní izolační tvary vytvořené ve vulgární latině prošly pouze hláskovými změnami. Další tvary, jak již bylo řečeno, byly v aktivu i pasivu nahrazeny novým složeným časem. Složené časy navíc začaly vyjadřovat také zcela nové funkce. V tomto období se navíc dotvořily aktivní i pasivní tvary nově vzniklého futura a kondicionálu. Bylo tedy analogicky dotvořeno pasivum ke tvarům již izolačním a k syntetickým tvarům, které samy byly původně izolační, a vznikl tak symetrický opisný systém pasiva.

<<.. "Por malos mestureros de tierra **sodes echado**..>>²¹⁶

²¹⁶ Cid 267, In: Michael, 1991, s. 98

<<..Aguiió Mio Çid, a la puerta se llegava,
sacó el pie del estribera, una ferídal' d□□;
non se abre la puerta, ca bien **era çerrada**..>>²¹⁷

<<.."Dó yo vos enbiás bien abría tal esperança;
"esso con esto **sea aiuntado**,
"dovos la quinta, si la quisiéredes, Minaya."..>>²¹⁸

	ind. prés. pas.		ind. impf. pas.	
1. os. sg.	s-o	ech-a-d-o/a-0	era-0	ech-a-d-o/a-0
2. os. sg.	er-e-s	çerr-a-d-o/a-0	era-s	çerr-a-d-o/a-0
3. os. sg.	es-0	aiunt-a-d-o/a-0	era-0	aiunt-a-d-o/a-0
1. os. pl.	so-mos	ech-a-d-o/a-s	éra-mos	ech-a-d-o/a-s
2. os. pl.	so-des	çerr-a-d-o/a-s	éra-des	çerr-a-d-o/a-s
3. os. pl.	so-n	aiunt-a-d-o/a-s	era-n	aiunt-a-d-o/a-s

	ind. pret. pas.		konj. prez. pas.	
1. os. sg.	fu-i-0	ech-a-d-o/a-0	se-a-0	ech-a-d-o/a-0
2. os. sg.	fu-i-ste	çerr-a-d-o/a-0	se-a-s	çerr-a-d-o/a-0
3. os. sg.	fu-e-0	aiunt-a-d-o/a-0	se-a-0	aiunt-a-d-o/a-0
1. os. pl.	fu-i-mos	ech-a-d-o/a-s	se-a-mos	ech-a-d-o/a-s
2. os. pl.	fu-i-stes	çerr-a-d-o/a-s	se-a-des	çerr-a-d-o/a-s
3. os. pl.	fu-e-ron	aiunt-a-d-o/a-s	se-a-n	aiunt-a-d-o/a-s

	konj. impf. pas.	
1. os. sg.	fu-e-sse/0	ech-a-d-o/a-0
2. os. sg.	fu-e-sse-s	çerr-a-d-o/a-0
3. os. sg.	fu-e-sse-0	aiunt-a-d-o/a-0
1. os. pl.	fu-é-sse-mos	ech-a-d-o/a-s
2. os. pl.	fu-é-sse-des	çerr-a-d-o/a-s
3. os. pl.	fu-e-sse-n	aiunt-a-d-o/a-s

²¹⁷ Cid 37 - 39, In: Michael, 1991, s. 80

²¹⁸ Cid 490 - 492, In: Michael, 1991, s. 114

Pomocné *seer* vyjadřuje svými koncovkami osobu a číslo celé pasivní konstrukce a dalšími koncovkami, nebo samotným kmenem, také čas a způsob. V některých tvarech se vyskytuje také známý flexivní tematický vokál. V tomto období se již projevuje v některých případech také intraparadigmatická homonymie 1. a 3. osoby singuláru, způsobená zánikem koncových hlásek *-m* a *-t*, která zvyšuje zastoupení izolačního jazykového typu. Nejčastěji se tedy na pomocném slovese projevují typ flexivní a aglutinační a v některých případech také typ izolační. Pasivní slovesný rod je vyjádřen izolačně, spojením pomocného slovesa s participiálním sufixem *-d-*, který však u některých nepravidelných sloves vypadl. Samotné významové participium se projevuje aglutinačně a flexivně, aglutinační sufixy participia spojitě vyjadřovaly jmenný rod a číslo, flexivním prvkem je pak také případný tematický vokál. Participium tedy není zcela izolačním prvkem. K úplnému vyjádření pasiva je navíc potřeba i pomocné sloveso *ser*, participium se ve stejné podobě vyskytuje např. ve složených slovesných časech tranzitivních sloves s pomocným slovesem *haber*, kde ale spojením participia a pomocného slovesa nevzniká pasivní význam.

Připomeňme, že se pasivum původních jednoduchých slovesných časů tranzitivních sloves tvoří stejně jako složené slovesné časy sloves intransitivních, které vzhledem k jednoduchým časům vyjadřují předčasnost. Intransitivní slovesa však pasivum nepřipouští, spojení pomocného slovesa *seer* s významovým participiem v tomto případě nemá pasivní význam. Až v klasické španělštině se složené časy intransitivních a tranzitivních sloves sjednotily pomocným slovesem *haber*. Pomocné sloveso *ser* ve spojení s participiem pak zůstalo od klasické španělštiny pro vyjádření pasiva tranzitivních sloves.

Srovnajme indikativ anteprezentu intransitivních sloves *salir* 'odejít' a *entrar* 'vstoupit, přijít', s pasivem tranzitivního slovesa *echar* 'vyhnat':

<<..*És día **es salido** e la **noch es entrada**..*>>²¹⁹ 'odešel den a přišla noc'

<<..*"Por malos mestureros de tierra **sodes echado**..*>>²²⁰ 'za hanebné pomluvy jste vyhnán ze země'.

²¹⁹ Cid 1699, In: Michael, 1991, s. 195

²²⁰ Cid 267, In: Michael, 1991, s. 98

<<..*"Folgedes ya, Mio Çid, sodes en vuestro salvo;
 "pagado vos he por todo aqueste año,
 "de venir vos buscar sól non será pensado."..>>²²¹*

<<..*Fabló con los de Casteiún e envió a Fita e a Guadalfajara,
 esta quinta por cuánto **serié conprada**..>>²²²*

	ind. fut. pas.		kond. jedn. pas.	
1. os. sg.	ser-é-0	pens-a-d-o/a-0	ser-ía-0	conpr-a-d-o/a-0
	se-ré-0		se-ría-0	
2. os. sg.	ser-á-s		ser-ía-s	
	se-rá-s		se-ría-s	
3. os. sg.	ser-á-0		ser-ía-0	
	se-rá-0		se-ría-0	
1. os. pl.	ser-e-mos	pens-a-d-o/a-s	ser-ía-mos	conpr-a-d-o/a-s
	se-re-mos		se-ría-mos	
2. os. pl.	ser-e-des		ser-ía-des	
	se-re-des		se-ría-des	
3. os. pl.	ser-á-n		ser-ía-n	
	se-rá-n		se-ría-n	

V případě indikativu futura a kondicionálu se pasivum tvoří stejně jako u předchozích vulgárně latinských izolačních tvarů. Pomocné sloveso již je v nově vzniklém syntetickém, avšak původem izolačním, tvaru indikativu futura aktiva a aktivního jednoduchého kondicionálu. V obou případech se tedy projevují typ flexivní, aglutinační i izolační, který je v případě kondicionálu posílen ještě homonymií 1. a 3. osoby singuláru.

Zajímavě se jeví i pasivum nově vzniklého systému složených časů. To se skládá z finitních tvarů pomocného slovesa *haber*, které jsou totožné s tvary v aktivu, a ze dvou participií, která se vyvinula z latinského pasivního participia perfekta. Opět platí, že pasivum připouští pouze slovesa tranzitivní:

²²¹ Cid 1074 - 1075, In: Michael, 1991, s. 153

²²² Cid 518 - 519, In: Michael, 1991, s. 116

	ind. anteprez. pas.			ind. antepret. pas.		
1. os. sg.	(h)e-0	sid-o	pens-a-d-o/a-0	ov-e	sid-o	pens-a-d-o/a-0
2. os. sg.	(h)a-s			ov-i-ste		
3. os. sg.	(h)a-0			ov-o		
1. os. pl.	(h)e-mos	sid-o	pens-a-d-o/a-s	ov-i(e)-mos	sid-o	pens-a-d-o/a-s
2. os. pl.	(h)av-é-des			ov-i(e)-steis		
3. os. pl.	(h)a-n			ov-ie-ron		

	ind. plusq. pas.			konj. perf. pas.		
1. os. sg.	av-ía-0	sid-o	pens-a-d-o/a-0	ay-a-0	sid-o	pens-a-d-o/a-0
2. os. sg.	av-ía-s			ay-a-s		
3. os. sg.	av-ía-0			ay-a-0		
1. os. pl.	av-ía-mos	sid-o	pens-a-d-o/a-s	ay-a-mos	sid-o	pens-a-d-o/a-s
2. os. pl.	av-ía-des			ay-a-des		
3. os. pl.	av-ía-n			ay-a-n		

	kond. slož. pas.			ind. antef. pas.		
1. os. sg.	avr-ía-0	sid-o	pens-a-d-o/a-0	avr-é-0	sid-o	pens-a-d-o/a-0
	av-ría-0			avr-ré-0		
2. os. sg.	avr-ía-s			avr-á-s		
	av-ría-s			avr-rá-s		
3. os. sg.	avr-ía-0			avr-á-0		
	av-ría-0			avr-rá-0		
1. os. pl.	avr-ía-mos	sid-o	pens-a-d-o/a-s	avr-e-mos	sid-o	pens-a-d-o/a-s
	av-ría-mos			avr-re-mos		
2. os. pl.	avr-ía-des			avr-e-des		
	av-ría-des			avr-re-des		
3. os. pl.	avr-ía-n			avr-é-n		
	av-ría-n			avr-ré-n		

	konj. plusq. pas.		
1. os. sg.	ov-ie-sse-0	sid-o	pens-a-d-o/a-0
2. os. sg.	ov-ie-sse-s		
3. os. sg.	ov-ie-sse-0		
1. os. pl.	ov-ié-sse-mos	sid-o	pens-a-d-o/a-s
2. os. pl.	ov-ié-sse-des		
3. os. pl.	ov-ie-sse-n		

	konj. antefut. pas.		
1. os. sg.	ov-ie-re-0	sid-o	pens-a-d-o/a-0
2. os. sg.	ov-ie-re-s		
3. os. sg.	ov-ie-re-0		
1. os. pl.	ov-ié-re-mos	sid-o	pens-a-d-o/a-s
2. os. pl.	ov-ié-re-des		
3. os. pl.	ov-ie-re-n		

První participium pochází ze slovesa *seer*, které vzniklo splynutím latinských sloves *esse* a *sedēre*. Druhé participium je ono významové participium vyskytující se také v aktivu složených časů. Významové participium v tomto období stejně jako v aktivu mohlo spojitě, tedy flexivně, vyjadřovat aglutinačními sufixy jmenný rod a číslo. O proti tomu první participium *sido*, které je v těchto tvarech nositelem pasivního významu, zůstává neměnné. Pasivní slovesný rod je vyjádřen zcela izolačně, tedy zvláštním neměnným prvkem. Vyjádření ostatních gramatických kategorií zůstává stejné jako v aktivu složených časů. Osoba, číslo a způsob jsou vyjádřeny flexivně pomocným slovesem *haber*, čas je však dán částečně koncovkami, případně kmenem pomocného slovesa, úplné vyjádření však vzniká izolačně připojením participia slovesa významového. Toto participium, jak již bylo řečeno, není zcela izolační. V případě tvarů ireálního kondicionálu je způsob vyjádřen částečně sufixem, zcela pak připojením významového participia.

V rámci pasiva složených slovesných časů se tedy stejně jako v aktivu vždy projevuje typ izolační, flexivní a aglutinační. Izolace je v tomto případě posílena

vyjádřením pasiva a v některých případech známou intraparadigmatickou homonymií.

4.5.4 Moderní španělština

Opisný systém, který se zrodil ve vulgární latině a dotvořil v následujících obdobích, zůstává zachován také v moderní španělštině. Tvary prošly v podstatě jen hláskovými změnami.

<<..*Habló con los de Castejón y envió a por los de Hita y de Guadalajara, para ver su quinta parte por cuánto **sería comprada**, pues por mucho que diesen obtendrían gran ganancia*..>>²²³

<<..*Eso con esto **sea juntado**; os doy la quinta parte si la queréis, Minaya*.—..>>²²⁴

<<..*Antes de que lleguen al llano presentémosles las lanzas: por uno que golpeéis tres sillas **serán vaciadas***..>>²²⁵

	ind. prés. pas.		ind. impf. pas.	
1. os. sg.	so-y	compr-a-d-o/a-0	era-0	compr-a-d-o/a-0
2. os. sg.	er-e-s	junt-a-d-o/a-0	era-s	junt-a-d-o/a-0
3. os. sg.	es	vaci-a-d- o/a-0	era-0	vaci-a-d- o/a-0
1. os. pl.	so-mos	compr-a-d-o/a-s	éra-mos	compr-a-d-o/a-s
2. os. pl.	so-is	junt-a-d-o/a-s	era-is	junt-a-d-o/a-s
3. os. pl.	so-n	vaci-a-d- o/a-s	era-n	vaci-a-d- o/a-s

²²³ Cid 518-520, In: Montaner Frutos I. [online] Dostupný z: WWW: <http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, s. 16

²²⁴ Cid 491-492, In: Montaner Frutos I. [online] Dostupný z: WWW: <http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, s. 16

²²⁵ Cid 996-997, In: Montaner Frutos I. [online] Dostupný z: WWW: <http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, s. 30

	ind. fut. pas.		ind. pret. pas.	
1. os. sg.	se-ré-0	compr-a-d-o/a-0	fu-i-0	compr-a-d-o/a-0
2. os. sg.	se-rá-s	junt-a-d-o/a-0	fu-i-ste	junt-a-d-o/a-0
3. os. sg.	se-rá-0	vaci-a-d- o/a-0	fu-e-0	vaci-a-d- o/a-0
1. os. pl.	se-re-mos	compr-a-d-o/a-s	fu-i-mos	compr-a-d-o/a-s
2. os. pl.	se-ré-is	junt-a-d-o/a-s	fu-i-steis	junt-a-d-o/a-s
3. os. pl.	se-rá-n	vaci-a-d- o/a-s	fu-e-ron	vaci-a-d- o/a-s

	kond. jedn. pas.		konj. prez. pas.	
1. os. sg.	se-ría-0	compr-a-d-o/a-0	se-a-0	compr-a-d-o/a-0
2. os. sg.	se-ría-s	junt-a-d-o/a-0	se-a-s	junt-a-d-o/a-0
3. os. sg.	se-ría-0	vaci-a-d- o/a-0	se-a-0	vaci-a-d- o/a-0
1. os. pl.	se-ría-mos	compr-a-d-o/a-s	se-a-mos	compr-a-d-o/a-s
2. os. pl.	se-ría-is	junt-a-d-o/a-s	se-á-is	junt-a-d-o/a-s
3. os. pl.	se-ría-n	vaci-a-d- o/a-s	se-a-n	vaci-a-d- o/a-s

	konj. impf. pas.		konj. fut. pas.	
1. os. sg.	fu-e-ra/se-0	compr-a-d-o/a-0	fu-e-re-0	compr-a-d-o/a-0
2. os. sg.	fu-e-ra/se-s	junt-a-d-o/a-0	fu-e-re-s	junt-a-d-o/a-0
3. os. sg.	fu-e-ra/se-0	vaci-a-d- o/a-0	fu-e-re-0	vaci-a-d- o/a-0
1. os. pl.	fu-é-ra/se-mos	compr-a-d-o/a-s	fu-é-re-mos	compr-a-d-o/a-s
2. os. pl.	fu-e-ra/se-is	junt-a-d-o/a-s	fu-e-re-is	junt-a-d-o/a-s
3. os. pl.	fu-e-ra/se-n	vaci-a-d- o/a-s	fu-e-re-n	vaci-a-d- o/a-s

U tvarů, jejichž aktivní podoby jsou syntetické, se tedy pasivum vyjadřuje spojením finitních tvarů pomocného slovesa *ser*, které odpovídají příslušným tvarům aktivním, s významovým participiem. Nadále platí, že pomocné sloveso vyjadřuje osobu, číslo, čas i způsob a ve spojení s participiem pasivní význam. Participium je nadále nositelem lexikálního významu a přibírá sufixy vyjadřující jmenný rod a číslo, sufix *-d-* je pak částečným vyjádřením pasivního slovesného rodu.

<<..**Derrotados han sido** los reyes Fáriz y Galve..>>²²⁶

<<..*Es probable que si la paz a mí me hubiera llegado algunos años antes, a estas alturas fuera, cuando menos, cartujo, porque tal luz vi en ella y tal bienestar, que dudo mucho que entonces no **hubiera sido fascinado** como ahora lo soy..*>>²²⁷

	ind. anteprez. pas.			ind. antepret. pas.		
1. os. sg.	he-0	sido	derrot-a-d-o/a-0 fascin-a-d-o/a-0	hub-e	sido	derrot-a-d-o/a-0 fascin-a-d-o/a-0
2. os. sg.	ha-s			hub-i-ste		
3. os. sg.	ha-0			hub-o		
1. os. pl.	he-mos	sido	derrot-a-d-o/a-s fascin-a-d-o/a-s	hub-i-mos	sido	derrot-a-d-o/a-s fascin-a-d-o/a-s
2. os. pl.	hab-é-is			hub-i-steis		
3. os. pl.	ha-n			hub-ie-ron		

	ind. plusq. pas.			ind. antefut. pas.		
1. os. sg.	hab-ía-0	sido	derrot-a-d-o/a-0 fascin-a-d-o/a-0	hab-ré-0	sido	derrot-a-d-o/a-0 fascin-a-d-o/a-0
2. os. sg.	hab-ía-s			hab-rá-s		
3. os. sg.	hab-ía-0			hab-rá-0		
1. os. pl.	hab-ía-mos	sido	derrot-a-d-o/a-s fascin-a-d-o/a-s	hab-re-mos	sido	derrot-a-d-o/a-s fascin-a-d-o/a-s
2. os. pl.	hab-ía-is			hab-ré-is		
3. os. pl.	hab-ía-n			hab-rá-n		

	kond. slož. pas.			konj. perf. pas.		
1. os. sg.	hab-ría-0	sido	derrot-a-d-o/a-0 fascin-a-d-o/a-0	hay-a-0	sido	derrot-a-d-o/a-0 fascin-a-d-o/a-0
2. os. sg.	hab-ría-s			hay-a-s		
3. os. sg.	hab-ría-0			hay-a-0		
1. os. pl.	hab-ría-mos	sido	derrot-a-d-o/a-s fascin-a-d-o/a-s	hay-a-mos	sido	derrot-a-d-o/a-s fascin-a-d-o/a-s
2. os. pl.	hab-ría-is			hay-á-is		
3. os. pl.	hab-ría-n			hay-a-n		

²²⁶ Cid 769, In: Montaner Frutos, I. [online] Dostupný z: WWW:

<http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, s. 23

²²⁷ Cela, [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, s. 53

	konj. plusq. pas.		
1. os. sg.	hub-ie-ra/se-0	sid-o	derrot-a-d-o/a-0 fascin-a-d-o/a-0
2. os. sg.	hub-ie-ra/se-s		
3. os. sg.	hub-ie-ra/se-0		
1. os. pl.	hub-ié-ra/se-mos	sid-o	derrot-a-d-o/a-s fascin-a-d-o/a-s
2. os. pl.	hub-ie-ra/se-is		
3. os. pl.	hub-ie-ra/se-n		

	konj. antefut. pas.		
1. os. sg.	hub-ie-re-0	sid-o	derrot-a-d-o/a-0 fascin-a-d-o/a-0
2. os. sg.	hub-ie-re-s		
3. os. sg.	hub-ie-re-0		
1. os. pl.	hub-ié-re-mos	sid-o	derrot-a-d-o/a-s fascin-a-d-o/a-s
2. os. pl.	hub-ie-re-is		
3. os. pl.	hub-ie-re-n		

U složených časů vzniká pasivní význam i nadále stejným způsobem jako ve staré kastilštině, tedy izolačně připojením participia *sido*. Na rozdíl od aktivních tvarů nedošlo v klasické latině u složených časů k ustrnutí významového participia, které tedy v pasivu i v moderní španělštině nadále flexivně vyjadřuje aglutinačními sufixy jmenné kategorie rodu a čísla, stejně jako v pasivu časů, které mají aktivní tvary syntetické. Projevuje se tedy více aglutinačně a flexivně než v moderních aktivních tvarech těchto složených slovesných časů. V některých časech (v aktivu jednoduchých i složených) se pochopitelně i v pasivu vyskytuje intraparadigmatická homonymie tvarů 1. a 3. osoby singuláru, stejně jako např. synonymní modotemporální koncovka *-re-/se-* v pomocných slovesech konjunktivu imperfekta, která má původ v klasické španělštině, stejně jako u aktivních tvarů.

4.5.5 Další možnosti vyjádření pasiva v dnešní španělštině:

Uvedených pasivních tvarů s pomocným slovesem *ser* se ve staré kastilštině užívalo k vyjádření pasivního děje i pasivní rezultativnosti.²²⁸ Od konce starokastilského období se však pro vyjádření pasivní rezultativnosti vyčlenilo další pomocné sloveso *estar* (lat. *stāre*). Od období klasické španělštiny tedy ještě vzrostl ve španělštině počet analytických tvarů, a tím se zvýšilo zastoupení izolačního jazykového typu. Srovnejme:

stará kastilština: *es çerrado* 'je zavřen' i 'je zavírán'

moderní španělština: *es cerrado* 'je zavírán' a *está cerrado* 'je zavřen'.

Je však třeba dodat, že také slovesa *estar* v kombinaci s participiem se dnes užívá i k vyjádření stavu, který trvá, obvykle za doprovodu příslušných adverbíí. V takových konstrukcích je pak sloveso *estar* variantou ke slovesu *ser*.²²⁹

<<..La producción cuprífera peruana, desde hace ya medio siglo, está controlada por empresas norteamericanas..>>²³⁰ 'Peruánská produkce mědi je již více než půl století kontrolována severoamerickými společnostmi.'²³¹

Další možností vyjádření pasiva jsou pasivně reflexivní konstrukce, které obsahují zvrtné sloveso ve 3. osobě a kde původce děje není vyjádřen.²³²

4.5.6 Shrnutí

Zatímco v klasické latině se k vyjádření pasiva užívalo ve slovesných časech vytvořených od přítomného kmene syntetických tvarů a od perfektního kmene tvarů analytických, ve vulgární latině byla tato nejednotnost postupně odstraněna a byl vytvořen symetrický opisný systém pasiva, který byl dotvořen ještě v iberorománštině. Náhrada klasických syntetických tvarů tvary analytickými znamenala z typologického hlediska posun od tvarů flexivně aglutinačních, případně pouze flexivních, ke tvarům, kde je zastoupena také izolace. Míra zastoupení izolačního jazykového typu ve španělštině se následně ještě zvýšila vytvořením systému složených časů, které jsou izolační v aktivu i v pasivu, jejich

²²⁸ Zavadil, 2004, s. 254

²²⁹ Zavadil - Čermák, 2010, s. 332

²³⁰ Ibidem

²³¹ Ibidem

²³² Zavadil, - Čermák, 2010 s. 333

pasivum je však více izolační než aktivum i než analytické pasivum tvarů, jejichž aktivum je syntetické. V období klasické španělštiny ještě počet izolačních tvarů narostl rozdělením pasivního významu na rezultativní (stavový) a průběhový, pro které se užívá dvou pomocných sloves. Celkově tedy došlo k výraznému posunu k izolaci. Je otázkou, zda v případě pasiva dojde v blízké budoucnosti k dalšímu typologickému posunu přes aglutinaci zpět ke flexi, o jakém hovoří Gabelentz. Např. v případě pasiva složených časů, jehož tvary obsahují dvě participia a jedno pomocné sloveso, by se nabízela aglutinace jednoho z těchto participií k některému ze zbývajících prvků perifráze. Zatím však k žádnému podobnému posunu v moderní španělštině nedošlo a ta má i mimo pasivum stále tendence více izolační.

4.6 IZOLACE V SYNTETICKÝCH TVARECH

V rámci španělského slovesného systému je izolační typ v aktivu často zastoupen také u syntetických tvarů, které vycházejí přímo z tvarů latinských. V těchto případech je projevem izolace intraparadigmatická homonymie koncovek 1. a 3. osoby singuláru. Ta se vyskytuje v indikativu imperfekta, konjunktivu přítomného a konjunktivu imperfekta.

Jak již bylo zmíněno, tvary španělského konjunktivu imperfekta aktiva se vyvinuly z latinského indikativu plusquamperfekta aktiva a původní tvary klasického konjunktivu imperfekta zcela zanikly.

4.6.1 Klasická latina

<<..Caesar honoris Diviciaci atque Haeduum causa sese eos in fidem recepturum et conservaturum dixit, et quod erat civitas magna inter Belgas auctoritate atque hominum multitudine **praestabat**, DC obsides poposcit..>>²³³

<<..Ubi prima impedimenta nostri exercitus ab iis qui in silvis abditae latebant visa sunt, quod tempus inter eos committendi proelii convenerat, ut intra silvas

²³³ Caesar, Gall. II.15 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall2.shtml>>

*aciem ordinesque **constituerant** atque ipsi sese **confirmaverant**, subito omnibus copiis provolaverunt impetumque in nostros equites fecerunt..>>²³⁴*

*<<.. Idem facit Caesar equitatumque omnem, ad numerum quattuor milium, quem ex omni provincia et Haeduis atque eorum sociis coactum habebat, praemittit, qui **videant** quas in partes hostes iter **faciant**..>>²³⁵*

	1. os. sg.	3. os. sg.
ind. impf. akt.	praest-ā-ba-m	praest-ā-ba-t
konj. prez. akt.	vide-a-m	vide-a-t
ind. plusq. akt.	dīx-era-m	dīx-era-t

Z uvedených případů je patrné, že se osobočíselné koncovky 1. a 3. osoby singuláru v klasické latině u všech časů lišily a k homonymii zde tedy nedocházelo.

4.6.2 Iberorománština a stará kastilština

*<<.. A tod el primer golpe trezientos marcos de plata echaron, notólos don Martino, sin peso los **tomava**, los otros trezientos en oro ge los pagavan, çinco escuderos tienedon Martino, a todos los **cargava**..>>²³⁶*

*<<.. "Desí por mí besalde la mano e firme ge lo rrogad, "por mi mugier e mis fijas, "si fuere su merçed,| quen' las **dexe** sacar;"..>>²³⁷*

*<<.. Todos los moros e las moras de fuera los manda echar, que non **sopiese** ninguno esta su poridad; el día e la noche piénsanse de adobar..>>²³⁸*

²³⁴ Caesar, Gall. II.19 [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall2.shtml>>

²³⁵ Caesar, Gall. I.15 [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>>

²³⁶ Cid 184 - 187, In: Michael, 1991, s. 90 - 91

²³⁷ Cid 1275 - 1277, In: Michael, 1991, s. s. 168

²³⁸ Cid 679 - 671, In: Michael, 1991, s. 127

	1. os. sg.	3. os. sg.
ind. impf. akt.	tom-a-ba-0	tom-a-ba-0
	tem-ía-0	tem-ía/íe/íe-0
konj. prez. akt.	dex-e-0	dex-e-0
ind. plusq. akt.	sop-ie-sse-0	sop-ie-sse-0

Homonymie 1. a 3. osoby singuláru je způsobena zánikem koncových hlásek *-m*, *-t*, které zanikly v iberorománštině vlivem hláskového vývoje. Stejný zánik koncového *-m* vedl u substantiv k rozpadu deklinačního systému. Tendence k zániku koncového *-t* se objevuje už ve vulgární latině, ale u některých iberorománských textů se naproti tomu až do 13. století projevuje snaha koncové *-t* udržet.²³⁹ Stejná homonymie se pak projevuje také u složených časů, ve kterých mají pomocná slovesa tvar jednoho z uvedených časů.

4.6.3 Moderní španělština

V průběhu dalšího vývoje ze staré kastilštiny již nedošlo ke změnám, které by vzniklou homonymií odstranily, a proto je tedy izolační typ v dnešní španělštině zastoupen také v syntetických tvarech v indikativu imperfekta, konjunktivu přítomného a konjunktivu imperfekta.

4.6.4 Shrnutí

Ve srovnání s klasickou latinou se v dnešní španělštině mnohem více projevuje izolační jazykový typ. Je to dáno jednak celou řadou analytických slovesných tvarů a jednak také intraparadigmatickou homonymií 1. a 3. osoby singuláru, která se vyskytuje u některých syntetických tvarů a stejným způsobem také u pomocných sloves ve tvarech analytických (izolačních).

4.7 ŠPANĚLSKÉ SLOVESNÉ VAZBY

Zatímco klasickou latinu řadíme k jazykům s dominantou flexivní, dnešní románské jazyky mají jasnou dominantu izolační (francouzština) a v případě španělštiny a italštiny izolační s výraznou složkou aglutinační.²⁴⁰ Ve španělštině je tento posun k izolaci v morfologii bezpochyby dán rozpadem jmenné flexe, a jak ukazují předcházející kapitoly, nemalý podíl na tomto posunu má také

²³⁹ Zavadil, 2004, s. 132

²⁴⁰ Čermák, 2009, s. 32

slovesný systém. Vedle tvarů syntetických a již zmíněných izolačních tvarů složených časů a pasiva navíc existuje ve španělštině celá řada více či méně ustálených slovesných vazeb, které ještě posilují tuto izolační dominantu, některé z těchto vazeb by se v současném jazyce daly považovat i za další slovesný čas, stejně jako složené slovesné časy, které se také vyvinuly ze slovesné perifráze.

Slovesné vazby se vždy skládají ze dvou sloves, mezi kterými se může objevit ještě předložka. Sloveso, které si zachovává svůj plný lexikální význam, je vždy v nefinitním tvaru (infinitiv, gerundium, participium). Druhé semiauxiliární sloveso je nositelem gramatických kategorií a určitým způsobem modifikuje význam celé perifráze, který není obsažen ve druhém slovese.²⁴¹

Podle významu dělí Černý slovesné vazby na vazby s významem modálním a vazby, které vyjadřují povahu slovesného děje vzhledem k jeho průběhu.²⁴² Slovesných vazeb se tak používá k vyjádření celé řady významů, mezi které patří např. význam: nutnosti (*hay que + inf.*; *deber + inf.*; *tener que + inf.*; *haber de + inf.*), pravděpodobnosti (*deber de + inf.*), schopnosti (*saber + inf.*), možnosti (*poder + inf.*), vůle (*querer + inf.*), počátku slovesného děje (*ponerse a + inf.* *empezar a + inf.*; *echarse a + inf.*, *comenzar a + inf.*), opakování slovesného děje (*volver a + inf.*), frekvence slovesného děje (*soler a + inf.*), pořadí slovesného děje (*comenzar por + inf.*; *terminar por + inf.*), předpokladu slovesného děje (*estar para + inf.*; *estar a punto de + inf.*); pokračování slovesného děje (*no dejar de + inf.*; *seguir + ger.*; *continuar + ger.*), ukončení nebo přerušení děje (*dejar de + inf.*), trvání slovesného děje (*llevar + ger.*), kulminace děje (*llegar a inf.*) a rezultativnosti (*tener + part.*). K semiauxiliárním slovesům pak Černý dodává, že se jedná především o slovesa širšího, avšak zároveň poměrně chudého významu.²⁴³

S některými perifrázemi se setkáváme již ve staré kastilštině, ne vždy však měla perifráze dnešní význam. Existovaly také perifráze, které později zanikly a byly nahrazeny novými vazbami. Např. na místo vazby *conpeçar de + inf.* 'začít + inf.' se dnes užívá *comenzar a + inf.*:

²⁴¹ Černý, 2000, s. 122

²⁴² Černý, 2000, s. 123

²⁴³ Černý, 2000, s. 123

<<..Yas' espiden e **piensan de cavalgar**,
el portero con ellos que los **ha de aguardar**,
por la tierra del rrey mucho conducho les dan..>>²⁴⁴

<<.."En poridad **fablar querría** con ambos..>>²⁴⁵

<<..Dirévos de los cavalleros que llevaron el mensaie:
al ora que lo sopo Mio Çid el de Bibar,
plógol' de coraçón e **tornós' alegrar**,
de la su boca **conpeçó de fablar**:
"Qui buen mandadero enbía tal **deve sperar**..>>²⁴⁶

Ostatně ani latině nebyly podobné slovesné vazby zcela cizí:

<<..Nos interim vestiti **errare coepimus**, immo iocari magis et circulis accedere,
cum subito videmus senem calvum, tunica vestitum russea, inter pueros capillatos
ludentem pila..>>²⁴⁷

<<..Repente **coepit dicere** se omnia Verris causa velle; sibi cum eo amicitiam
cognitionemque esse..>>²⁴⁸

<<..Habemus enim liberos parvos; incertum est quam longa cuiusque nostrum
vita futura sit; consulere vivi ac **prospicere debemus** ut illorum solitudo et
pueritia quam firmissimo praesidio munita sit..>>²⁴⁹

<<..His cum sua sponte **persuadere non possent**, legatos ad Dumnorigem
Haeduum mittunt, ut eo deprecatore a Sequanis impetrarent..>>²⁵⁰

<<..Trapetum hoc modo **accommodare oportet**..>>²⁵¹

²⁴⁴ Cid 1448 - 1450, In: Michael, 1991, s. 180

²⁴⁵ Cid 104, In: Michael, 1991, s. 85

²⁴⁶ Cid 1453 - 1457, In: Michael, 1991, s. 180

²⁴⁷ Petronius, XXVII. [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/petronius1.html>>

²⁴⁸ Cicero Verr. II.2.64 [online] Dostupný z: WWW: <
<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/verres.2.2.shtml>>

²⁴⁹ Cicero, Verr. II.1.153 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/verres.2.1.shtml>>

²⁵⁰ Caesar, Gall. I.9 [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>>

²⁵¹ Cato, Agr. XXII. [online] Dostupný z: WWW:
<<http://www.thelatinlibrary.com/cato/cato.agri.html>>

Za perifráze, které již v moderní španělštině nabyly význam slovesného času, a jejichž finitní sloveso již tedy ztratilo modální nebo dějové zabarvení, stejně jako sloveso *haber* ve složených časech, považuje Černý slovesné vazby aktuálního přítentu (*estar + ger.*), futura (*ir a + inf.*) a préterita (*acabar de + inf.*). V prvních dvou případech existují k uvedeným vazbám, jejichž pomocné sloveso se vyskytuje ve tvarech indikativu přítentu, také odpovídající tvary v druhé časové rovině (v minulosti), kde má finitní sloveso tvar indikativu imperfekta. U aktuálního préterita však tento minulý ekvivalent nenajdeme, je tedy méně gramatikalizované. Z toho důvodu jej např. Zavadil na rozdíl od Černého za čistě časové vyjádření nepovažuje.²⁵² Tvary aktuálního futura se naopak v dnešní španělštině stále více užívají jako ekvivalenty k tvarům indikativu futura.

Analytické perifráze tedy svým způsobem posilují dominantu izolačního typu v jazyce. Se slovesnými vazbami se setkáváme již v latině a mnohých perifrázích se užívalo také ve staré kastilštině. Některé z nich časem zanikly a naopak se později prosadily perifráze nové. V dnešní španělštině je užití slovesných perifrází velmi rozšířené, a některé dokonce jsou, jak již bylo řečeno, považovány za plnohodnotný slovesný čas. Je otázkou, zda a kdy dojde ke gramatikalizaci ostatních dnes existujících perifrází, jejichž pomocná slovesa si zatím udržují svůj modální nebo časový význam, nebo zda např. složené časy a tyto slovesné vazby postupem času zcela nenahradí veškeré syntetické tvary španělských sloves, což by vedlo k ještě výraznější dominanci izolačního typu. Zároveň je třeba podotknout, že i v případě uvedených slovesných vazeb se stejně jako u dříve uvedených analytických tvarů složených časů a pasiva chovají pomocná slovesa stále flexivně a aglutinačně. V návaznosti na *Gabelentzovu* teorii se na druhou stranu nabízí také úvaha, zda naopak (nebo následně) nedojde u analytických tvarů k aglutinaci mezi jednotlivými prvky perifráze, a tedy k návratu k dominantě aglutinační a flexivní. Zatím se však španělština projevuje spíše stále více izolačně a mohla by se tak v blízké době zařadit po bok francouzštiny, která má na rozdíl od španělské izolačně aglutinační dominanty dominantu ještě více izolační.²⁵³

²⁵² Zavadil - Čermák, 2010, s. 329

²⁵³ Čermák, 2009, s. 32

5 ZHODNOCENÍ TYPOLOGICKÉHO POSUNU

Předmětem typologické analýzy v této práci byly slovesné tvary, u kterých došlo v průběhu jejich vývoje k určitému typologickému posunu, tedy ke změně v míře dominance jazykových typů, které stanovuje Skalička ve své typologii.

Zatímco klasická latina je jazyk s výraznou flexivní dominantou, dnešní španělštinu řadíme k jazykům s dominantou izolační se silným podílem aglutinační složky. Je však třeba poznamenat, že právě slovesný systém je složkou jazyka, kde zůstala flexe v rámci španělštiny ve velké míře zachována, a zároveň že i v latině se setkáme s tvary izolačními. Některé dnešní španělské tvary, které dříve existovaly také v latině, prošly vývojem bez výrazného typologického posunu, tyto tvary však nebyly předmětem této práce.

U některých tvarů však můžeme pozorovat vývoj směřující od flexe a aglutinace právě k izolaci, jak dokazují některé analyzované tvary pasiva a složených časů. V analyzovaných tvarech indikativu futura aktiva a aktivního jednoduchého kondicionálu naopak vidíme, že ne všechny tvary, u kterých došlo k výraznému typologickému posunu, se vyvíjely právě tímto směrem, tedy od flexe a aglutinace k izolaci. Právě aktivní syntetické tvary indikativu futura a jednoduchého kondicionálu, které dnes vykazují rysy flexivní a aglutinační, v případě kondicionálu částečně izolační, vznikly z tvarů původně izolačních a vyvíjely se tedy směrem opačným. Zahrneme-li navíc tvary z klasické latiny, dostaneme typologický posun od tvarů flexivně aglutinačních přes tvary izolační, ze kterých aglutinací vznikly opět tvary flexivně aglutinační. Dostaneme tak typologický posun, který se v podstatě shoduje s Gabelentzovou spirálou, tedy posun od jednoho typu na spirále k témuž typu s odlišnými vlastnostmi, přičemž na spirále následuje po izolačním typu vždy typ aglutinační, poté typ flexivní a znovu typ izolační atd.

Srovnáme-li však s Gabelentzovou teorií také zmíněné pasivum a složené časy, vidíme, že zde sice došlo v některých případech k náhradě flexivních a flexivně aglutinačních tvarů tvary izolačními, ale k dalšímu typologickému posunu přes aglutinaci zpět k flexivně aglutinačním nebo flexivním tvarům v tomto případě nedošlo. Také u původně izolačních tvarů pasiva pouze došlo k náhradě jiným

izolačním tvarem stejného typu, ale rovněž nedošlo v následujícím vývoji k dalšímu typologickému posunu. Zbylé izolační tvary složených časů a k nim utvořené tvary pasivní pak vyjadřují zcela novou funkci, a zůstaly i nadále izolační. Vývoj pasiva a složených časů by tedy nebyl z hlediska spirály završen. Zároveň však ani není možné říct, zda u daných tvarů vůbec někdy dojde ke kompletnímu spirálnímu vývoji, nebo zda se vyvinou jiným směrem, případně zcela zaniknou. Žádná z existujících teorií totiž pochopitelně nemá absolutní platnost a vzhledem k velkému množství okolností, které vývoj jazyka ovlivňují, nelze tento vývoj s určitostí předpovědět. Pokud bychom však předpokládali další vývoj pasivních tvarů a složených časů tak, aby byl naplněn spirální vývoj, o kterém hovoří Gabelentz, byl by jejich současný stav vzhledem k aktivním tvarům indikativu futura a kondicionálu dokladem nerovnoměrnosti v rychlosti vývoje jednotlivých prvků jazyka, a to i v rámci jedné složky jazyka, tedy slovesného systému.

ZÁVĚR

Předmětem této práce byl typologický popis latiny a španělštiny s přihlédnutím k diachronnímu aspektu. Cílem práce tedy bylo poukázat na typologický posun, ke kterému došlo v průběhu vývoje vybraných slovesných tvarů z latiny do španělštiny. Na tento posun bylo možné poukázat díky typologickému popisu tvarů v jednotlivých obdobích jejich vývoje. Při samotném popisu jsme se opírali o metodu jazykové typologie Vladimíra Skaličky. Zahrnutím klasických tvarů jsme navíc poukázali na typologickou odlišnost slovesného systému vulgární a klasické latiny, velmi častým typologickým posunem totiž byla právě náhrada syntetických klasických tvarů tvary izolačními, které se prosadily v latíně vulgární.

Zhodnocením typologického posunu jednotlivých slovesných tvarů jsme zjistili, že vývoj některých slovesných tvarů odpovídá zvyšování dominance izolačního typu, kterou se vzhledem ke klasické latině španělština vyznačuje. Na zvýšení zastoupení izolačního typu se podílí tvary složených španělských časů, tvary pasiva a také poměrně velké množství slovesných vazeb, kterých se v současné španělštině hojně užívá. Na druhou stranu jsme však zjistili, že ne všechny tvary se vyvíjely pouze směrem k izolaci. V případě aktivního indikativu futura a jednoduchého kondicionálu aktiva sice došlo k náhradě flexivně aglutinačních tvarů tvary izolačními, ty se však narozdíl od pasiva a složených časů dále vyvinuly přes aglutinaci zpět ke tvarům flexivně aglutinačním, v případě kondicionálu také se zastoupením izolace. Zjištěné závěry jsme navíc srovnali s teorií spirálního jazykového vývoje Georga von der Gabelentze.

RESUMÉ

La tesina se dedica a la descripción tipológica del latín y español teniendo en cuenta el aspecto diacrónico. El objetivo de la tesina fue demostrar el cambio tipológico que ocurrió durante la evolución histórica de las formas verbales seleccionadas desde el latín hasta el español actual. Gracias a la descripción tipológica de las formas verbales seleccionadas en varias etapas de su evolución, fue posible demostrar este cambio. La descripción tipológica está basada en la teoría de la tipología lingüística de Vladimír Skalička. En la tesina son incluidas también las formas del latín clásico. Esto permite demostrar las diferencias tipológicas entre el sistema verbal del latín clásico y el vulgar. El cambio tipológico muy frecuente es causado por la sustitución de las formas sintéticas del latín clásico por las formas analíticas en el latín vulgar.

Gracias a la evaluación del cambio tipológico de las formas verbales seleccionadas, averiguamos, que la evolución de algunas formas verbales corresponde a la tendencia del aumento de la dominancia aislante, que es típica para el español actual en comparación con el latín clásico. Este aumento de la dominancia aislante es causado por las formas verbales del pasivo, de los tiempos compuestos y por las perífrasis verbales, que se usan abundantemente en el español actual. Por otra parte averiguamos, que no todas las formas verbales se habían evolucionado sólo hacia el tipo aislante. Esto es el caso del futuro de indicativo y el condicional. Las formas sintéticas flexivo - aglutinantes del latín clásico habían sido sustituidas por las formas aislantes y estas formas aislantes se desarrollaron de nuevo tras la aglutinación a las formas sintéticas flexivo-aglutinantes. En las formas de condicional se manifiesta también el tipo aislante. Además comparamos las conclusiones finales con la teoría de la evolución espiral del lenguaje de Georg von der Gabelentz.

ANOTACE

Jméno a příjmení	Aneta Richterová
Katedra	Katedra klasické filologie
Vedoucí práce	PhDr. Barbara Pokorná, PhD.
Rok obhajoby	2015
Název práce	Typologický popis latiny a španělštiny s přihlédnutím k diachronnímu aspektu
Název práce v angličtině	Typological description of latin and spanish with regard to diachronic aspect
Anotace	Práce se zabývá typologickým popisem vybraných slovesných tvarů a jejich vývojem z latiny do španělštiny. Důraz je kladen na typologický popis vybraných slovesných tvarů v jednotlivých obdobích jejich vývoje a na zhodnocení jejich typologického posunu.
Klíčová slova	Diachronie, jazyková typologie, latina, románština, slovesa, slovesný systém, španělština, Vladimír Skalička, vulgární latina, vývoj jazyka.
Anotace v angličtině	This thesis deals with typological description of selected verbal forms and explores their development from latin to spanish. The emphasis is on typological description of selected verbal forms in different periods of their development and on evaluation of their typological modification.
Klíčová slova v angličtině	Diachrony, language development, linguistic typology, latin, romance, spanish, verbs, verbal system, Vladimír Skalička, romance, vulgar latin.
Rozsah práce	103 stran
Jazyk práce	český jazyk

SEZNAM ZKRATEK

GL	Grammatici Latini
MGH	Monumenta Germaniae Historica
PL	Patrologia Latina
Agr.	De Agri cultura
De off.	De officiis
Fam.	Ad familiares
Gall.	Commentariorum libri VII de bello gallico
Verr.	In Verrem

aj.	a jiné
akt.	aktivum
antefut	antefuturum
anteprés.	anteprésens
antepret	antepretérito
atd.	a tak dále
fut.	futurum
ger.	gerundium
impf.	imperfektum
ind.	indikativ
inf.	infinitiv
jedn.	jednoduchý
kond.	kondicionál
konj.	konjunktiv
n. l.	našeho letopočtu
např.	například
os.	osoba
part.	participium
pas.	pasivum
perf.	perfektum
pl.	plurál
plusq.	plusquamperfektum
prés.	pretérito
prés.	présens

př. n. l.	před naším letopočtem
sg.	singulár
slož.	složený
tj.	to je
tzv.	takzvaný

SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY

ADAMS, James Noel. *Bilingualism and the Latin language*. New York: Cambridge University Press, 2003. 836 s.

ADAMS, James Noel. *Social variation and the Latin language*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 933 s.

ADAMS, James Noel. *The regional diversification of Latin 200 BC - AD 600*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 828 s.

BERCEO, Gonzalo de. *Los Milagros de nuestra señora*. [online] 2013, Dostupný z: WWW: <<http://www.biblioteca.org.ar/libros/89313.pdf>>, vyhledáno 1. 4. 2015, 102 s.

CAESAR, C. Iulius. *Commentariorum libri VII de bello gallico cum A. Hirti Suplemento, Liber I*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall1.shtml>>, vyhledáno 1. 4. 2015.

CAESAR, Caius Iulius. *Commentariorum libri VII de bello gallico cum A. Hirti Suplemento, Liber II*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/caesar/gall2.shtml>>, vyhledáno 1. 4. 2015.

CATO, Marcus Porcius. *De Agri cultura*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/cato/cato.agri.html>>, vyhledáno 15. 4. 2015

CELA, Camilo José. *La familia de Pascual Duarte*. [online] Dostupný z: WWW: <http://letrahispanica.com/blog/wp-content/uploads/2012/02/cela_la_familia_de_pascual_duarte2.pdf>, vyhledáno 31. 3. 2015, 86 s.

CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de. *Don Quijote de la Mancha*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://getafe.es/wp-content/uploads/Don-Quijote-1-parte.pdf>>, vyhledáno 7. 4. 2015, 221 s.

CICERO, Marcus Tullius. *In Verrem II. 1*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/verres.2.1.shtml>>, vyhledáno 1. 4. 2015.

CICERO, Marcus Tullius. *In Verrem II. 2*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/verres.2.2.shtml>>, vyhledáno 1. 4. 2015.

CICERO, Marcus Tullius. *In Verrem II. 4*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/verres.2.4.shtml>>, vyhledáno 1. 4. 2015.

CICERO, Marcus Tullius. *Epistulae ad Familiares XV*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/fam15.shtml>>, vyhledáno 1. 4. 2015.

CICERO, Marcus Tullius. *De Officiis, Liber primus*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/off1.shtml>>, vyhledáno 1. 4. 2015

ČERMÁK, Petr. *Tipología del español actual a la luz de la teoría de Vladimír Skalička*. Praha: Karolinum, 2009. 232s.

ČERNÝ, Jiří. *Dějiny lingvistiky*. 1. souborné vyd. Olomouc: Votobia, 1996. 517 s.

ČERNÝ, Jiří. *Morfologia española*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. 170 s.

EGERIA. *Itinerarium Peregrinatio, Pars secunda*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/egeria2.html>>, vyhledáno 1. 4. 2015.

HERMAN, József - WRIGHT, Roger. *Vulgar latin*. The Pennsylvania State University Press, 2000. 144. s.

KEIL, Heinrich (ed.): *Grammatici Latini. Sv. V. Atrivum scriptores minores*. Lipsko: Bibliotheca Teubneriana, 1857. 702 s. [online] Dostupný z: WWW: <<https://archive.org/details/grammaticilatin10keilgoog>>, vyhledáno 1. 4. 2015

KRUSH, Bruno (ed.): *Monumenta Germaniae Historica: Scriptorum rerum merovingicarum, Sv. I. Část II: Gregorii episcopi Turonensis Miracula et opera minora*. Hannover: Monumenta Germaniae Historica, 1969. 473 s. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.dmgh.de/de/fs1/object/display.html?sort=score&order=desc&context=Ecce+episcopum+cum+duce+et&hl=false&fulltext=Ecce+episcopum+cum+duce+et>>, vyhledáno 1. 4. 2015

MATHESIUS, Vilém. *O potenciálnosti jevů jazykových*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1911. 24 s.

MENÉNDEZ PIDAL, Ramón. *Manual de gramática histórica española*. 14. vyd. Madrid: Espasa-Calpe, 1973, 367 s.

MICHAEL, Ian (ed.). *Poema de Mio Cid*. 5. vyd. Madrid: Castalia, 1991. 467 s.

MIGNE, Jacques-Paul (ed.). *Patrologiae latinae cursus completus. Sv. XIII*. 1845. 1256 s. [online] Dostupný z: WWW: <<https://archive.org/stream/patrologiaeacurs39unkngoog#page/n16/mode/2up>>, vyhledáno 1. 4. 2015

MONTANER FRUTOS, Alberto. *Cantar de Mio Cid, Versión modernizada. Cantar primero*. [online] Dostupný z: WWW: <http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, vyhledáno 30. 3. 2015, 33 s.

MONTANER FRUTOS, Alberto. *Cantar de Mio Cid, Versión modernizada. Cantar segundo*. [online] Dostupný z: WWW: <http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, vyhledáno 30. 3. 2015, 34 s.

MONTANER FRUTOS, Alberto. *Cantar de Mio Cid, Versión modernizada. Cantar tercero*. [online] Dostupný z: WWW: <http://www.caminodelcid.org/Camino_ElCantarenPDF.aspx>, vyhledáno 30. 3. 2015, 51. s.

OSTRÁ, Růžena. *Úvod do dějin španělského jazyka*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 67 s.

PALMER, Leonard Robert. *The Latin language*. University of Oklahoma Press, 1988. 372 s.

PENNY, Ralph. *Gramática histórica del español*. 2. vyd. Barcelona: Editorial Ariel, 2006. 445 s.

PETRONIUS, Gaius. *Satiricon liber*. [online] Dostupný z: WWW: <<http://www.thelatinlibrary.com/petronius1.html>>, vyhledáno 15. 4. 2015

POPELA, Jaroslav. *Skaličkova jazyková typologie / Jaroslav Popela*. Vydali Bohumil Vykypěl a Vít Boček, Brno: Masarykova univerzita, 2006, 45 s.

ROJAS, Fernando de. *La Celestina / Fernando de Rojas; edición y notas de Julio Cejador y Frauca*. Dostupný z: WWW: <<http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor-din/la-celestina--1/html/>>, vyhledáno 1. 4. 2015

SKALIČKA, Vladimír. *Vladimír Skalička: souborné dílo. I. díl, (1931-1950)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2004. 464 s.

SKALIČKA, Vladimír. *Vladimír Skalička: souborné dílo. II. díl, (1951-1963)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2004. s. 471-919.

SKALIČKA, Vladimír. *Vladimír Skalička: souborné dílo. III. díl, (1964-1994), dodatky, bibliografie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2006. s. 925-1401.

ZAVADIL, Bohumil - ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny: lingvistický interpretační přístup*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2010. 570 s.

ZAVADIL, Bohumil. *Vývoj španělského jazyka. I.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 298 s.

ZAVADIL, Bohumil. *Vývoj španělského jazyka. II.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 535 s.